

PRAVNA HRONIKA

Pravna hronika | Broj 6 | Godina 3 | Decembar 2017. godine

IZLAZI DVA PUTA GODIŠNJE

■ Teme broja:

Novi razvoj prakse Evropskog suda za ljudska prava

Pregled rada panela za ujednačavanje sudske prakse

Edukacija nosilaca pravosudnih funkcija u 2018. godini

PRAVNA HRONIKA

IMPRESUM:

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA

Aida Trožić

UREDNIŠTVO

Biljana Braithwaite, Milan Tegeltija,
Aida Trožić, Marija Jovanović, Vera Bjelogrić

SARADNICI

Tomislav Čavić, Adela Čomić,
Ermina Dumanjić, Catharina Harby,
Emira Hodžić, Šeila Imamović-Brković,
Tanja Miletić, Sevima Sali-Terzić,
Elma Veledar-Arifagić, Mirela Vojnović,
Olivia Waddell

DIZAJN

Kliker Dizajn - Marko Milićević

LEKTURA I KOREKTURA

Maja Andrić

IZDAVAČI

Visoko sudsko i tužilačko vijeće
Bosne i Hercegovine
The AIRE Centre

Izdavanje ovog časopisa je finansirala Vlada
Ujedinjenog Kraljevstva. Međutim, u njemu
izneseni stavovi ne odražavaju nužno politiku
Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Poštovani čitatelji,

pred vama se nalazi šesti broj časopisa *Pravne hronike*. U ovom broju predstavljamo vam standardne članke posvećene novom razvoju prakse Sud Evropske unije, Evropskog suda za ljudska prava, Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i Vrhovnog suda Republike Srpske.

Obzirom na značaj koji sudska prakse dobija u odnosu na razvoj prava i u Bosni i Hercegovini, u ovom broju vam predstavljamo rad panela za ujednačavanje sudske prakse i informaciju o porukama s prve godišnje konferencije na temu „Pravo na obrazloženu odluku – obavezan standard u postupku pred sudom“, koju su organizirali AIRE Centar (Advice on Individual Rights in Europe) i Ustavni sud Bosne i Hercegovine, kao suorganizatori, u saradnji s Visokim sudskim i tužilačkim vijećem Bosne i Hercegovine u okviru Pravosudnog foruma za Bosnu i Hercegovinu.

Pitanje dostupnosti sudske prakse je jedan od razloga zbog kojih je kreiran časopis *Pravna hronika*. Časopis je nastao u okviru projekta s ciljem unapređenja kvaliteta pravosuđa i jačanja vladavine prava u Bosni i Hercegovini za evropske integracije, kojeg sprovodi AIRE Centar, a financiran je od strane Ministarstva vanjskih poslova Ujedinjenog Kraljevstva.

Posebni naponi u vezi dostupnosti sudske prakse se čine u okviru Centra za sudsku dokumentaciju Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, gdje je formirana baza sudskih odluka, koja se redovno ažurira. U ovom broju vam predstavljamo novosti u bazi sudskih odluka i internet stranici Centra za sudsku dokumentaciju Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine.

Mogućnosti za obuku i stručno usavršavanje sudija i tužilaca su od iznimnog značaja, za nosioce pravosudnih funkcija i nezavisno i nepristrasno funkcioniranje pravosuđa, te u ovom broju objavljujemo preglede Programa za početnu obuku i stručno usavršavanje sudija i tužilaca Centara za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republike Srpske za 2018.godinu.

U nadi da će vam novi broj *Pravne hronike* biti zanimljiv i podstaći vas na dalje istraživanje o razvoju prava i pravosuđa, želimo vam ugodno čitanje.

Redakcija *Pravne hronike*

Koncept

Časopis *Pravna hronika* je osmišljen u cilju podizanja svijesti o razvoju sudske prakse i ljudskim pravima, a namijenjen je sudijama, tužiocima, advokatima i ostalim pravnim stručnjacima širom zemlje. Pravnici u BiH će se putem ovog časopisa moći upoznati s novinama u zakonodavstvu i relevantnoj praksi domaćih sudova, kako na državnom, tako i na nivou entiteta.

Pravna hronika, pored toga, sadrži pregled ključnih novina u praksi ESLJP-a i Suda Evropske unije relevantnih za BiH, te nastoji čitaoce upoznati s najnovijim i najznačajnijim novinama u ovoj oblasti.

Izdavanje ovog časopisa ima za cilj i unapređenje primjene EKLJP-a u Bosni i Hercegovini, te doprinos rješavanju konkretnih problema utvrđenih u dijelovima Izvještaja o napretku u kojima se Evropska komisija bavi reformama pravosuđa i vladavinom prava.

Časopis također služi kao produžetak redovne obuke koju provode nadležne institucije. *Pravna hronika* je osmišljena kao pravni informativni časopis koji uređuju pravni eksperti Bosne i Hercegovine. Eksperti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i AIRE Centra pružaju aktivnu podršku razvoju ovog časopisa.

U cilju osiguravanja samoodrživosti časopisa, autori članaka su pravni savjetnici Ustavnog suda BiH, Suda BiH, Vrhovnog suda Federacije BiH i Vrhovnog suda Republike Srpske, a u budućnosti i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH. Članke pripremaju i drugi pravni stručnjaci i profesori prava, po potrebi. Angažman domaćih stručnjaka je od presudnog značaja za samoodrživost ovog časopisa jer on prije svega ima za cilj da bude u službi potrebe za kontinuiranom edukacijom pravnika iz Bosne i Hercegovine.

Pravna hronika se objavljuje dva puta godišnje.

Sadržaj

Predgovor.....	3
Koncept	4
Novi razvoj prakse Evropskog suda za ljudska prava	6
Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine.....	17
Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine	22
Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine	28
Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Republike Srpske.....	34
Godišnja konferencija najviših sudova u Bosni i Hercegovini o temi „Pravo na obrazloženu odluku - obavezan standard u postupku pred sudom“	39
Pregled rada panela za ujednačavanje sudske prakse	42
Pregled aktualnih odluka Suda Evropske unije.....	46
Novosti u bazi sudskih odluka i internet stranici Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a.....	53
Edukacija nosilaca pravosudnih funkcija u 2018. godini u okviru Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine	58
Plan i program Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj u 2018. godini.....	61
Novosti iz zakonodavstva	64

Novine u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava

Pripremilo: Catharina Harby, AIRE centar; Olivia Waddell, AIRE centar i Elma Veledar-Arifagić

U ovom dijelu *Pravne hronike* bit će predstavljena selekcija presuda Evropskog suda za ljudska prava. Još uvijek se na član 6 pravo na pravično suđenje, najčešće poziva u regiji, kao i na član 1 Protokola br. 1 pravo na mirno uživanje imovine. U nekim interesantnim presudama pojavljuje se i član 10 pravo na slobodu izražavanja, te član 8 pravo na poštovanje doma i privatnog života.

Niže u tekstu pogledat ćemo u detalje šest izabranih slučajeva Evropskog suda. Ti slučajevi potiču uglavnom iz regije, ali su predstavljeni neki i protiv drugih država Evrope, od značaja za sudsku praksu BiH sudova: *Medžlis Islamske Zajednice Brčko i drugi protiv BiH*, *Selmani i drugi protiv Makedonije*, *K.B. i drugi protiv Hrvatske*, *Chowdury i drugi protiv Grčke*, *Ilias i Ahmed protiv Mađarske*^[1] i *Johannesson i drugi protiv Islanda*. Ovaj prilog sadrži sažetke činjenica i odluka Evropskog suda za ljudska prava zajedno sa stručnim komentarom uz svaki pojedinačni slučaj.

PREŠUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU MEDŽLIS ISLAMSKJE ZAJEDNICE BRČKO I DRUGI protiv BOSNE I HERCEGOVINE

(predstavka br. 17224/11)

27. 06. 2017.

Činjenice i odluka

Podnositelji predstavke su četiri nevladine organizacije (NVO) iz Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, uključujući Islamsku zajednicu Bosne i Hercegovine i bosansku humanitarnu organizaciju. U maju 2003. ove četiri NVO su poslale dopis uredima lokalne vlade Distrikta, kritikujući kandidaturu M.S. na poziciju novog direktora javnog radija Brčko. U tom dopisu, NVO su se protivile procesu imenovanja zbog navodnog nepoštivanja proporcionalnog zastupanja u odabiru novog direktora. Također su tvrdili da kandidatkinja nije podobna, s obzirom na ponižavajuće izjave koje je iznijela protiv muslimana. Njihovi navodi su se odnosili na to da je M.S. dala intervju za novine u kojem je istakla da „muslimani nemaju kulturu“ i da se zato „uništavanje džamija ne može smatrati kulturnim spomenicima“; da je „demonstrativno poderala u komade“ ramazanski kalendar koji se nalazio u prostorijama radio stanice; da je „prekrila grb Bosne i Hercegovine grbom Republike Srpske“ u prostorijama radio stanice; i da je „zabranila puštanje“ popularne bosansko-hercegovačke pjesme preko radija.

Pismo je kasnije objavljeno u tri različite dnevne novine putem nepoznatog izvora. M.S. je potom ustala građanskom tužbom za zaštitu od klevete protiv NVO. U septembru 2004. Osnovni sud u Brčkom kao sud prvog stepena je odbio tužbu, smatrajući da se NVO ne mogu smatrati odgovornim za klevetu zato što nisu objavili dopis. Po žalbi, Apelacioni sud je preinačio presudu nakon što je utvrdio da je pismo sadržavalo netačne činjenične navode koji nanose štetu ugledu kandidatkinje. Ovaj sud je cijenio odnos između člana 8 i člana 10 Konvencije. Ovu presudu je kasnije podržao Ustavni sud Bosne i Hercegovine. U oktobru 2015. Vijeće ESLJP-a nije našlo povredu prava na slobodu izražavanja po članu 10 EKLJP-a, uz obrazloženje da je pored vrijednosnih sudova, pismo sadržavalo netačne činjenične navode i da NVO nisu poduzele razumne korake u cilju provjere njihove

[1] Ovaj slučaj je upućen Velikom vijeću, koje će izvršiti procjenu slučaja i donijeti odluku o meritumu.

vjerodostojnosti. Na zahtjev podnositelja predstavke slučaj je upućen Velikom vijeću na odlučivanje.

Navodeći da su optužbe protiv M.S. bile dovoljno ozbiljne da uzrokuju socijalne i profesionalne predrasude protiv nje, Veliko vijeće je smatralo da su predmetne optužbe dostigle stepen ozbiljnosti koji se treba ispuniti po članu 8 Sud je stoga morao potvrditi da su odluke domaćih sudova uspostavile pravičnu ravnotežu između člana 8 i člana 10.

Sud je ispitao i odbio argument da se pismo trebalo smatrati tako da su njegovi autori djelovali kao zviždači, ali je prihvatilo da se M.S. može smatrati državnim službenikom i da se komentari protiv nje moraju čitati u širem kontekstu, ali s tom razlikom da su komentare iznijele NVO, a ne privatne osobe, i to bez bilo kakvog direktnog ličnog iskustva o stvarima o kojima iznose pritužbe.

Veliko vijeće je prihvatilo da je etničko i religijsko zastupanje u institucijama Bosne i Hercegovine od javnog značaja i da su podnositelji predstavke imali legitimni interes da budu informisani o pitanjima istaknutim u dopisu. Prijavom za kandidata na mjesto direktora javne radio stanice, M.S. je svjesno zakoračila u javno područje i stoga je sebe izložila pomnoj kontroli. Međutim, pismo je sadržavalo izjave o činjenicama za koje su podnositelji predstavke preuzeli odgovornost bez ispitivanja njihove vjerodostojnost. Što su optužbe ozbiljnije, to je veća revnost potrebna prilikom davanja informacija vlastima, posebno za one kao što su mediji ili NVO koji vrše funkciju društvene kontrole nad državnim službenicima. Podnositelji predstavke nisu postupali sa takvom dužnom pažnjom. Ovi navodi su bili usmjereni na nanošenje štete karijeri M.S. i njenom profesionalnom ugledu. U svjetlu svih ovih okolnosti, većina sudija Velikog vijeća je smatrala da su domaći sudovi uspostavili pravičnu ravnotežu između interesa podnositelja predstavke i interesa MS. Iz tih razloga nije došlo do povrede člana 10.

Komentar

Presuda Velikog vijeća je ovdje stavila naglasak na princip supsidijarnosti, podržavajući procjenu ravnoteže domaćih sudova između člana 8 i člana 10.

Veliko vijeće je istaklo da NVO obavlja funkciju društvene kontrole, i da poput medija, često raspolazu sa više sredstava za provjeru informacija u obavljanju te uloge nego što imaju pojedinci. Iz tog razloga imaju i obavezu da to učine. NVO ne raspolazu neograničenom slobodom da pronose neproverene i oborive navode, a to djelomično oslobađa državne vlasti od odgovornosti da same vrše provjeru dostavljenih navoda ili izjava koje se mogu smatrati uvrjedljivim za državne službenike.

Potrebno je naglasiti da ovaj slučaj nije odlučen jednoglasno, već sa većinom od 11 naspram 6 glasova. Odstupajuća mišljenja sadrže jake argumente i komentare na slučaj iz različitih perspektiva, kojima se pored ostalog, ističe da iako je bilo jasno da postoji obaveza NVO u obavljanju funkcije društvene kontrole da provjere kredibilitet i tačnost navoda, nije naznačeno koje su to korake podnositelji predstavke trebali poduzeti, te da li je bilo korektno reći da NVO raspolaze sa više sredstava za provjeru istinitosti u ovakvom scenariju. Neki od sudija koji su iznijeli svoje odstupajuće mišljenje također su istakli da je olako uzeta činjenica da nikada nije utvrđeno ko je predmetni dopis objavio, što je, ipak, dovelo do zaključka da su oni koji su prosljedili takve izjave odgovorni za to što je informacija „procurila“ i kasnije objavljena i potom podstaklo javnu debatu i nanijelo štetu M.S.

PRESUDA U SLUČAJU SELMANI I DRUGI protiv BIVŠE JUGOSLOVENSKE REPUBLIKE MAKEDONIJE

(predstavka br. 67259/14)

09.02.2017.

Činjenice i odluka

Podnositelji predstavke su makedonski državljani koji su radili kao akreditovani novinari u Skopju.

Dana 24. decembra 2012. podnositelji predstavke su bili u galeriji Parlamenta, odvojenoj prostoriji za akreditovane novinare, koji su izvještavali o debati povodom kontroverznog državnog budžeta za 2013. godinu, koja je privukla značajnu javnu i medijsku pažnju. Dvije suprotstavljene grupe ljudi su protestovale ispred zgrade Parlamenta u to vrijeme. Nakon nereda koje je izazvao član Parlamenta iz opozicije, službenik obezbjeđenja je silom izbacio člana Parlamenta iz opozicije i naredio novinarima da napuste galeriju. Podnositelji predstavke su, vjerujući da su imali pravo da budu obaviješteni o događajima unutar prostorija Parlamenta, odbili da postupe u skladu sa naredbom. Ovo je dovelo do toga da su nasilno izbačeni.

Podnositelji predstavke su naknadno uložili ustavnu žalbu navodeći da je njihovo pravo na slobodu izražavanja po članu 10 povrijeđeno, je su bili spriječeni da izvještavaju o temi od javnog interesa. Također su tražili da Ustavni sud održi javnu raspravu u njihovom slučaju. U aprilu 2014. Ustavni sud je održao raspravu u odsustvu stranaka, te odbacio njihovu žalbu. Našao je da je njihovo udaljšavanje iz galerije bilo neophodno iz sigurnosnih razloga, te da nije bilo usmjereno na ograničavanje njihove slobode izražavanja.

Podnositelji predstavke su, pozivajući se na član 10 i član 6 Konvencije žalili zbog njihovog nasilnog odstranjivanja iz galerije Parlamenta i zbog neodržavanja usmene rasprave u postupku pred Ustavnim sudom.

Što se tiče člana 6, Sud je prvo potvrdio da u postupcima pred sudom prvog i jedinog stepena, pravo na „javnu raspravu“ sadrži ovlaštenje na „usmenu raspravu“ prema članu 6 Konvencije, osim ukoliko postoje posebne okolnosti.

Sud je primijetio da je bilo činjeničnih navoda (stepen korištene sile, objašnjenja koja su data podnositeljima predstavke, rizik po sigurnost, navodna povreda službenika obezbjeđenja i mogućnost podnositelja predstavke da prate događaje) koje su se trebale ispitati na način da se utvrdi da li je udaljšavanje novinara dovelo do kršenja prava na slobodu izražavanja.

Ovo je, kaže Sud, značilo da su podnositelji predstavke bili ovlašteni na usmenu raspravu, koji zaključak ima veću težinu od Vladinog argumenta o efikasnosti. Štaviše, Ustavni sud nije dao razloge zašto je smatrao da nije bilo potrebno održati usmenu raspravu. Sud je zaključio da nisu postojale posebne okolnosti koje bi mogle opravdati odstupanje od rasprave i utvrdio da je došlo do povrede člana 6 stav 1.

Što se tiče člana 10, strane su se složile da udaljšavanje novinara predstavlja „miješanje“ u pravo podnositelja predstavke na pravo na slobodu izražavanja po članu 10 stav 1, koje se temelji na domaćem zakonu, tako da je mjera bila „propisana zakonom“. Međutim, Sud je našao da podnositelji predstavke nisu predstavljali prijetnju javnoj sigurnosti, te istakao da mora postojati temeljita kontrola nad bilo kojom mjerom kojom se novinari sprječavaju da izvršavaju svoju ulogu prenošenja informacija o pitanjima od javnog interesa. Sud je zaključio da Vlada nije dokazala da je udaljšavanje novinara

bilo „neophodno u demokratskom društvu“ i da je ispunilo zahtjev „nužne socijalne potrebe“. Prema tome, Sud je našao povredu člana 10.

Sud je smatrao da Država treba da isplati podnositeljima predstavke po 5.000 eura na ime nematerijalne štete.

Komentar

Kao što je Veliko vijeće prethodno istaklo u slučaju *Karacsony i drugi protiv Mađarske*^[2], redovna debata u parlamentu služi političkom i zakonodavnom procesu, interesima svih članova zakonodavstva koji im omogućuju da učestvuju pod jednakim uslovima u parlamentarnom postupku i interesima društva u cjelini. Zato je od suštinskog značaja da se ne dozvoli da se parlamentarne debate pretvore u nered, kao i da se očuva nivo reda u kojima se parlamentarne debate održavaju na dostojanstven i konstruktivan način. Ali u ovom slučaju se ne radi o udaljavanju ili izbacivanju člana iz Parlamenta koji je izazvao nemire, već o sprječavanju ovlaštenih novinara, smještenim u galeriji za novinare, da iz prve ruke posmatraju nemire do kojih je došlo u prostorijama, kao i način na koji su vlasti ovaj događaj riješile. Novinari podnositelji predstavke su silom udaljeni zbog, navodno, vlastite sigurnosti. Manjak konkretnih dokaza koji su se smatrali neophodnim u ovom slučaju doveli su Sud do zaključka da se miješanje u slobodu novinara da posmatraju i izvještavaju o nemirima i načinu na koji su oni riješeni ne čini opravdanim prema članu 10 stav 2. Utoliko je žalosnije što je utvrđeno da su postupci koje su novinari pokrenuli pred Ustavnim sudom prekršili član 6, s obzirom da nije održana usmena rasprava, a obrazloženje zašto je ovaj zahtjev odbijen, nije dato. Ovako nisu oslabljeni samo javna kontrola nad događajima i načinom na koji je vlast postupila, nego se i jedini sudski postupak u kojem je kasnije osporeno ponašanje Države održao bez rasprave i bez mogućnosti da se činjenice temeljito utvrde.

PRESUDA U SLUČAJU K.B. I DRUGI protiv HRVATSKE

(predstavka br. 36216/13)

14. 03. 2017.

Činjenice i odluka

Podnositeljica predstavke, K.B, rođena 1968. godine, podnijela je ovu predstavku u svoje ime i ime svojih sinova, rođenih 2001. i 2005. Privremeno su joj dodijeljena djeca na staranje u novembru 2009. godine nakon razvoda braka sa I.B., ocem djece.

Nakon privremene mjere koja je određena u junu 2010. godine, djeca su provela raspust sa ocem u julu i avgustu 2010. godine. Određeno je da K.B. ostvaruje kontakte sa djecom tokom tog perioda, u kući koja pripada I.B. Podnositeljica predstavke se žalila protiv ove odluke, navodeći psihološke razloge i udaljenost od 400km. U septembru 2010. godine otac nije vratio djecu podnositeljici predstavke, a rješenje o izvršenju kojim je naloženo I.B. da vrati djecu je bilo ukinuto u maju 2011. godine. U aprilu 2011, nakon razvoda, za skrbnika djece je određen I.B. a podnositeljici predstavke je dodijeljeno pravo da viđa djecu. Ova prava se, međutim, nisu ostvarila, zbog jakog protivljenja djece sa se vide sa majkom. Prijedlog K.B. za izvršenje je odbačen u decembru 2011. godine iz razloga što I.B. nije utvrđeno da je I.B. ometao njeno pravo da viđa djecu.

U avgustu 2012. Općinski sud u Splitu je naredio da bi kontakt između K.B. i njenih sinova trebao da se odvija pod nadzorom stručne osobe iz splitskog Centra za socijalnu skrb, ali se ova naredba

[2] *Karacsony i drugi protiv Mađarske*, presuda Velikog vijeća od 17.05. 2016.

nije nikad nije izvršila. U avgustu 2015. podnositeljica predstavke je zatražila da se I.B. oduzme skrbništvo, oslanjajući se na mišljenje vještaka od te godine u kojem je stajala preporuka da je otuđenje djece nastalo kao posljedica očevo negativnog stava prema njihovoj majci i da bi se I.B. trebao podvrgnuti psihoterapiji. U vrijeme kada je donesena presuda ESLJP-a, postupak se još vodio pred Općinskim sudom u Splitu.

Podnositeljica predstavke se žalila da su, uslijed toga što joj nisu omogućeni kontakti sa njenim sinovima, domaće vlasti prekršile pozitivnu obavezu iz člana 8.

Sud je istakao da Države imaju pozitivnu obavezu da poduzmu sve potrebne korake u cilju olakšanja ostvarivanja kontakata između roditelja i djece. U slučajevima koji se tiču prava na ostvarivanje kontakata gdje je faktor vremena značajan, adekvatnost mjera koje sudija određuje bi se trebala procjenjivati prema brzini kojom su poduzete.

Sud je istakao da, iako je potrebno uvažiti želje djece, i drugi faktori se moraju uzeti u obzir kako bi se utvrdili najbolji interesi djece. Oni su obično usmjereni na očuvanje porodičnih veza, osim u slučajevima u kojima bi se tako nanijela šteta zdravlju djece i njihovom razvoju. Tako da je u slučajevima u kojima dijete odbija kontakt Sud naveo da Države moraju poduzeti sve mjere neophodne da se otkrije i riješi uzrok takvog otpora. Nepostojanje saradnje između stranaka ne oslobađa vlasti od obaveze da se pomire različiti interesi. Samo nakon što se te mjere iscrpe, može se reći da su domaće vlasti postupile u skladu sa pozitivnom obavezom iz člana 8.

Sud je primijetio da su okolnosti slučaja ukazale na nekoliko propusta na strani hrvatskih vlasti, koji se ogledaju u kašnjenju u postupanju po žalbi podnositeljice predstavke iz 2010. godine protiv privremene mjere u vezi sa viđanjem u kući koja pripada I.B, kašnjenju u pribavljanju mišljenja vještaka o uzrocima pružanja otpora djece u vezi sa viđanjem majke, te kašnjenju u uključivanju djece u terapiju, koja je nije odvijala pod redovnim nadzorom niti je bila koordinirana.

Sud je zaključio da je došlo do povrede člana 8 jer domaće vlasti nisu izvršile svoje pozitivne obaveze prema podnositeljici predstavke u vezi sa njenim pravom na poštovanje porodičnog života.

Podnositeljici predstavke je dosuđeno 12.500 eura na ime nematerijalne štete i 3.780 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

Ovaj slučaj je pokrenula majka koja nije bila postavljena za skrbnika svoje djece, ali koja je ostvarivala kontakte sa djecom zahvaljujući naredbi domaćeg suda. Ovaj slučaj se nije odnosio na gubitak skrbništva, nego na ostvarivanje kontakata. Iako je strazburški Sud često podržavao prava roditelja da postupaju u ime svoje djece kada se žale zbog odluka domaćih sudova o oduzimanju roditeljskog staranja ili pravu skrbništva, Sud im ne daje jednaka prava kada se radi o njihovom pravu na ostvarivanje kontakata.

Evropski sud za ljudska prava je više puta naglašavao da su u slučajevima u vezi sa djecom kašnjenja neprihvatljiva, a u predmetnom slučaju je Sud posebno kritički posmatrao činjenicu da su hrvatske vlasti dozvolile da se predmet zanemari i tako ne izvrše svoje pozitivne obaveze prema djeci i njihovoj majci.

Prema članu 53 Konvencije, potrebno je postupiti u skladu sa drugim međunarodnim obavezama Države. Sve Članice Vijeća Evrope su također stranke Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima

djeteta (UNCRC), koja, nažalost, nije spomenuta u presudi. Član 9 stav 3 te Konvencije naglašava koliko je značajno da djeca održe kontakt sa oba roditelja – procjena koja, u skladu sa istom odredbom i članom 3 UNCRC-a, mora biti u najboljem interesu djeteta. Član 12 UNCRC-a zahtijeva da želja djeteta budu uzete u obzir i da im se pokloni dužna pažnja. Komitet o pravima djeteta UN-a sačinio je sveobuhvatni Generalni komentar o članu 12 koji pruža analizu i pojašnjava obaveze Država u ovom pogledu.^[3] Međutim, najbolji interes djeteta ponekad može zahtijevati da nakon ispitivanja želja djeteta uloga vlasti, štiteći njegov najbolji interes, može zahtijevati drugačiji pravac djelovanja. Činjenica da se majka nije mogla žaliti Strazburu u ime djeteta nije oslobodilo Sud obaveze iz člana 53 da, vodeći se njihovim interesima, postupi prema UNCRC-u.

PRESUDA U SLUČAJU CHOWDURY I DRUGI protiv GRČKE

(predstavka br. 21884/15)

30. 03. 2017.

Činjenice i odluka

Podnositelja predstavke su 42 državljana Bangladeša koja su radila na farmi jagoda u mjestu Manolada u Grčkoj od oktobra 2012. do februara 2013. godine. Poslodavci su im obećali plate od 22 eura za sedam sati rada, uz 3 eura za svaki prekovremeni sat. Podnosioci predstavke su radili dvanaest sati dnevno pod nadzorom oružanih čuvara, a živjeli su u privremenim šatorima bez tekuće vode ili toaleta. Njihovi poslodavci su ih opomenuli da će primiti platu jedino ako nastave da rade.

Nakon štrajka u više navrata kako bi dobili svoje nadnice i strahujući da neće biti isplaćeni, 100-150 radnika zatražilo je isplatu plate od poslodavca. Naknadno je jedan oružani čuvar u njih pucao, ozbiljno povrijeđivši 30 radnika, uključujući 21 podnositelja predstavke.

Nakon hospitalizacije viša radnika i naknadne istrage, sud je oslobodio četiri optužena za trgovinu ljudima (član 323a Grčkog krivičnog zakonika), iz razloga što nije utvrđen objektivni element krivičnog djela. Oni su osudili jednog od čuvara i jednog od poslodavaca zbog nanošenja teških tjelesnih povreda i nezakonitog korištenja oružja, koja kazna je kasnije izmijenjena u novčanu kaznu. Također im je bilo naređeno da se 1.500 eura isplati 35 radnika koji su bili žrtve – po 43 eura svakom od njih. Postupak po žalbi optuženih protiv ove odluke bio je još u toku u vrijeme kada je ESLJP-a donio presudu.

Radnici su naknadno zatražili od javnog tužioca na Kasacionom sudu da se žali protiv presude suda, tvrdeći da optužba za trgovinu ljudima nije bila temeljito ispitana. Ovaj zahtjev je odbačen.

Podnositelji predstavke su se žalili da su bili predmetom prisilnog rada i trgovine ljudima, te da je uslijed propusta Grčke da ih zaštiti od ovih zlostavljanja, provede efektivnu istragu i da krivično goni izvršitelje, došlo do povrede člana 4.

Sud je primijetio da su domaći sudovi pomiješali koncept ropstva (koji zahtijeva da postoji trajnost, pri čemu se to ne može reći za podnositelje predstavke koji su bili sezonski radnici) i prisilnog rada. Iako prisilni rad podrazumijeva ograničenje fizičkog kretanja, Sud je naveo da ovo nije uslov *sine qua non* za prisilni rad ili trgovinu ljudima. U svakom slučaju, podnositelji predstavke su bili efektivno ograničeni u kretanju, pošto nisu imale dozvole da budu u Grčkoj i nisu bili plaćeni, tako da nisu imali ni novca da mogu otići. Priroda i intenzitet posla je također relevantan faktor.

[3] General Comment no. 12 (2009) – The right of a child to be heard, CRC/C/GC/12, 20 July 2009 (Generalni komentar br.12 (2009) – Pravo djeteta da bude saslušano, 20. juli 2009)

Sud je također naveo obavezu Države da prema član 4 stav 2 uspostavi zakonodavni i administrativni okvir koji zabranjuje i kažnjava prisilni rad. Grčka je inkriminirala trgovinu ljudima na nacionalnom nivou i uključila relevantno EU pravo (EU Direktiva 2011/36). Međutim, Sud je naveo da su vlasti malo učinile da isprave situaciju Manolada radnika usprkos tome što su bili svjesne situacije kroz izvještaje, članke i dokaze koje je dala policija iz Amaliade. Operativne mjere su stoga bile nedovoljne.

Štaviše, kažnjavanje od strane grčkog suda odraz je površnog tumačenja zločina trgovine ljudima koji je bio zamijenjen sa definicijom ropstva. Podnosioci predstavke su dobili po 43 eura za štete uslijed pretrpljenih teških tjelesnih povreda, usprkos činjenici da član 15 EKLJP-a zahtijeva da države obeštete žrtve i da uspostave fond za obeštećenje.

Sud je stoga smatrao da postoji povreda člana 4 stav 2 Konvencije u pogledu proceduralne obaveze Države da provede efektivnu krivičnu istragu o pitanjima trgovine ljudima i prisilnog rada podnositelja predstavke, kao i da provede djelotvorni sudski postupak.

Sud je smatrao da Grčka treba da isplati svakom od podnositelja predstavke koji je učestvovao u postupku pred sudom iznos od po 16.000 eura, i svakom drugom podnositelju predstavke iznos od po 12.000 eura, te ukupno 4.363,64 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

Ovo je pionirska presuda koja služi kao dodatni temelj i pojašnjava sudsku praksu Suda u vezi sa članom 4. Analiza Suda prati tri progresivna koraka a djelovanje presude je četverostruko.

Prvi važan aspekt ove presude se tiče opsega primjene člana 4 i definicije prisilnog rada. Situacija podnositelja predstavke ne predstavlja ropstvo, uglavnom zato što su oni bili sezonski radnici te, makar u teoriji, imali mogućnost da odu. Međutim, Sud je našao da njihova situacija predstavlja prisilni rad i trgovinu ljudima – podnosiocima predstavke su se bojali da mogu izgubiti naknade (*arrears*), radili su duge sate i bili pod stražom, pod kontinuiranim prijetnjama svojih poslodavaca koji su im plaćali veoma niske plate.

Jako povezan sa prvim aspektom je drugi aspekt – upotreba Evropske konvencije o koracima protiv trgovine ljudima u obrazloženju presude Suda. Strazburški sud je svoju analizu zasnovao na ovoj Konvenciji i na Protokolu Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz Palerma. Strazburški sud je jasno istakao u presudi da se pozitivne obaveze Država članica moraju tumačiti u svjetlu Konvencije o trgovini i kako Konvenciju tumači GRETA (grupa eksperata odgovornih za nadzor njegove implementacije). U vrijeme tih događaja Konvencija o trgovini nije bila na snazi u Grčkoj, ali nije spriječila Sud da uputi na nju radi pojašnjenja definicije prisilnog rada i trgovine ljudima i na obim pozitivnih obaveza Država.

Analiza pozitivnih obaveza predstavlja treći veliki doprinos ove presude. Sud je naglasio da, pored usvajanja preventivnih mjera, zaštita žrtava i istrage, pozitivne obaveze uključuju inkriminaciju i efektivno kažnjavanje bilo kojeg ponašanja usmjerenog na držanje osobe u takvim situacijama – ovo je i smjernica za Sud koju treba da slijedi u provođenju analize. Sud je istakao prvo obavezu da se uspostavi pravni i regulatorni okvir, drugo, operativne mjere, treće, učinkovitost istrage i sudskih postupaka. Iako je našao da je Grčka postupila u skladu sa prvim aspektom svoje pozitivne obaveze po članu 4 stav 2, zaključio je da u slučaju podnositelja predstavke nije postupio u skladu sa drugim i trećim elementom.

Četvrti razlog zbog kojeg je ova presuda izrazito značajna leži u statusu ova 42 podnositelja predstavke. Oni su svi bili bangladeške izbjeglice, čija ranjivost je doprinijela zlostavljanju od strane poslodavaca i činjenici da Države moraju da pokažu posebnu pažnju u vezi s ovim pitanjem. Osim toga, čini se da su status migranata i osjetljivost njihove situacije igrali odlučujuću ulogu u pravnoj kvalifikaciji zlostavljanja podnositelja predstavke. Sud je posebno ukazao na njihovu osjetljivu situaciju koja je natjerala podnositelje predstavke da prihvate posao u uslovima Manolada farme, onemogućujući ih da napuste farmu i potraže drugo zaposlenje.

PRESUDA U SLUČAJU ILIAS I DRUGI protiv MAĐARSKE^[4]

(predstavka br. 47287/15)

14. 03. 2017.

Činjenice i odluka

Podnositelji predstavke su bangladeški državljani, gđin Md Ilias Ilias i gđin Ali Ahmed. Nakon što su napustili svoj dom, Bangladeš, putovali su kroz Pakistan, Iran i Tursku, i stupili na teritorij Evropske Unije u Grčkoj. Odatle su putovali kroz BJRM do Srbije, gdje su proveli 20 sati, odnosno dva dana. Stigli su u tranzit zonu u mjesto Röszke na granici između Mađarske i Srbije dana 15. 09. 2015. te podnijeli zahtjev za azil.

Po ulasku u tranzit zonu, nisu se mogli kretati u pravcu Mađarske. Bili su zatvoreni na ograničenom prostoru, ograđeni i čuvani od strane policije. Tvrdili su da nisu imali pristup pravnoj, socijalnoj ili medicinskoj pomoći.

Podnositelji predstavke, oboje nepismeni, bili su intervjuisani od strane Organa za državljanstvo i imigraciju („*tijelo za azil*“). Samo drugi podnositelj predstavke je imao pomoć prevodioca na urdu jeziku (maternjem jeziku podnositelja predstavke). Prema zapisniku sa razgovora, Mađarska je bila prva zemlja u kojoj su obojica podnijeli zahtjev za azil.

Tijelo za azil je odbilo njihove zahtjeve iz razloga što se Srbija mogla smatrati „sigurnom trećom zemljom“ u skladu sa Vladinim dekretom br. 191/2015. Podnositelji predstavke su osporili ovu odluku pred Upravnim i radnim sudom u Szegedu, koji je poništio odluku tijela za azil na temelju toga što je to tijelo moglo analizirati aktuelnu situaciju u Srbiji u pogledu postupka azila detaljnije, te je vratio slučaj na ponovno ispitivanje.

Dana 23.09. 2015. oba podnositelja predstavke su dijagnosticirana sa posttraumatskim poremećajem („*PTSP*“). Medicinski izvještaji nisu upućivali na urgentnu medicinsku ili psihološku terapiju; ali su ukazivali da to da se zdravstveno stanje podnositelja može pogoršati zbog toga što su zatvoreni.

Dana 13. septembra 2015. tijelo nadležno za azil je odbilo zahtjeve za azil i naredilo njihovo istjerivanje. Podnositelji predstavke su tražili sudsko preispitivanje od strane Upravnog i radnog suda u Szegedu, koji je podržao odluku tijela za azil. Ova odluka im je uručena dana 8. oktobra 2015. godine. Naknadno su dopraćeni do granice sa Srbijom.

Žalili su se da je zatvaranje u tranzit zoni bilo nezakonito, te da nije bilo ispravljeno odgovarajućom sudskom revizijom, što je suprotno članu 5. stav 1. Konvencije i da su uslovi u tranzit zoni, s obzirom na njihov ranjiv status, predstavljali nehumano ponašanje suprotno članu 3. Također su naveli da nisu imali efikasno pravno sredstvo na raspolaganju, što je suprotno članu 13 u vezi sa članom 3.

[4] Ovaj slučaj je upućen Velikom vijeću dana 18. 09. 2017.

Konačno, naveli su da ih je vraćanje u Srbiju izložilo stvarnom riziku od lančanog protjerivanja koje predstavlja nehumano i ponižavajuće postupanje po članu 3.

Što se tiče člana 5, podnositelji predstavke su bili spriječeni da uđu u Mađarsku i nisu mogli napustiti tranzit zonu u pravcu Srbije bez povlačenja zahtjeva za azil i izlaganju riziku od *protjerivanja*. Stoga se nije moglo smatrati da su pristali na ograničenje, koje je *de facto* predstavljalo lišavanje slobode – stvar praktičnog aranžmana, koje nije bilo utjelovljeno u formalnu odluku od pravnog značaja. Zatvaranje podnositelja predstavke zato se nije moglo smatrati „zakonitim“ i predstavljalo je povredu člana 5 stav 1. *De facto* priroda njihovog zatvaranja se također ogleda u tome da podnositelji predstavke nisu na raspolaganju imali bilo kakav postupak u kojem bi sud hitno ispitao zakonitost, što je dovelo do povrede člana 5 stav 4.

U odnosu na član 3, u svjetlu zadovoljavajućih materijalnih uslova (prostor, kreveti, odvojene sanitarne prostorije, pristup psihijatru) i relativno kratko vrijeme o kojem je riječ (23 dana), ponašanje nije dostiglo stepen ozbiljnosti koji predstavlja nehumano ponašanje, te nije došlo do povrede člana 3. Bez obzira, Vlada nije ukazala na postojanje bilo kakvog pravnog lijeka kojim bi se osporavali uslovi podnositelja predstavke. Iz tog razloga je došlo do povrede člana 13 u vezi sa članom 3.

Sud je uočio da su podnositelji predstavke bilo protjerani iz Mađarske na temelju Vladinog dekreta br.191/2015, koji je stavio Srbiju na spisak sigurne treće zemlje, zanemarujući UNHCR izvještaje koji su ukazivali na nedostatak pravične i efektivne procedure azila u Srbiji. Ovo se pokazalo nedovoljnim za zaštitu podnositelja predstavke protiv stvarnog rizika od nehumanog i ponižavajućeg postupanja.

Sud je dalje uočio da prvi podnositelj predstavke greškom nije bio saslušan niti mu je data informacija na jeziku koji govori. Štaviše, informacija koju je podnositelj predstavke dobio je bila je tekstualnom obliku, usprkos njegovoj nepismenosti. Podnositeljima predstavke stoga nisu omogućene efektivne garancije koje bi ih zaštitile od izlaganja stvarnom riziku da postanu izloženi nehumanom ili ponižavajućem postupanju suprotno članu 3.

Sud je dosudio iznos od 10.000 eura svakom podnositelju predstavke na ime nematerijalne štete i ukupno 8.705 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

Iako ova presuda ne mijenja radikalno ustanovljenu sudsku praksu, dodiruje nekoliko pitanja koji se dotiču i zemalja u pitanju (Mađarska i Srbija) i EU sistema evropskog azila (CEAS).

Sud je potvrdio da čuvanje tražitelja azila u tranzitnim zonama uključuje ograničenje slobode koje je dozvoljeno jedino ukoliko je praćeno garancijama zaštite i određeno samo za kratki period. Ovdje je Sud našao povredu člana 5 stav 1 Konvencije, s obzirom da je zatvaranje podnositelja predstavke u tranzit zoni bilo proizvoljno te je predstavljalo *de facto* oduzimanje slobode, koje nije zasnovano na formalno obrazloženoj odluci. Sud je pojasnio da mađarsko pravo i EU pravo o azilu ne predviđaju sistemsko zatvaranje tražitelja azila u tranzit zonama bez mogućnosti na pristup efektivnom pravnom lijeku.

Što se tiče slobode podnositelja predstavke da se vrate u Srbiju, Sud je zauzeo stav da podnositelji predstavke nisu mogli na valjan način svoj pristanak na lišavanje slobode, s obzirom da se nisu mogli vratiti u Srbiju bez suočavanja sa *‘teškim posljedicama’*, naime ukidanja njihovog zahtjeva za azil i rizika od *protjerivanja*. Ovo predstavlja jasan podsjetnik za Države da ne shvaćaju olako svoje obaveze prema onima koji traže međunarodnu zaštitu.

Dalje, nedostatak odluke u pogledu pritvaranja podnositelja predstavke ključno je bilo za Sud u utvrđenju povrede člana 5 stav 4. Podnositelji predstavke nisu bili u mogućnosti da osporavaju činjenicu da su zatvoreni, pošto nije bilo formalnog naknadnog postupka povodom odluke za azil. Ovdje je Sud naglasio potrebu da zakoni o proceduri azila hitno preispitaju oduzimanje slobode, na način da se zakonitost takvog lišenja slobode može osporavati.

Što se tiče pitanja „sigurne treće zemlje“ i ne protjerivanja, Sud je našao da je postojao rizik od lanca protjerivanja podnositelja predstavke iz Srbije prema drugim zemljama te suočavanja sa postupanjem suprotno članu 3. U vrijeme ovog zahtjeva Mađarska je Srbiju smatrala „sigurnom zemljom“ i to je istakla u Vladinom dekretu, koji je sadržavao pretpostavku koju su podnositelji predstavke trebali pobijati. Sud odbija ovaj stav, prvo jer predstavlja neopravdano izvrtanje tereta dokaza, a drugo jer vlasti nisu konsultovali izvore koji su jasno konstatovali neadekvatnost sistema azila u Srbiji.

Sud je dalje osudio bilo kakve automatske mjere vraćanja koje Države mogu poduzeti na osnovu pretpostavke o „sigurnosti“, bez analize ličnih prilika podnositelja predstavke i preispitivanja informacija o zemlji vraćanja. Zato, prihvaćajući da je *protjerivanje* iz Mađarske u Srbiju stvarna mogućnost za tražitelje azila, ova presuda pokreće pitanja o sveukupnom legalitetu transfera prema Dablinskim pravilima (*Dublin Regulation*) u Mađarsku slično kao u slučaju *M.S.S protiv Belgije i Grčke* [VV]^[5].

Ovaj slučaj je upućen Velikom vijeću koji će izvršiti novu procjenu i donijeti odluku o meritumu slučaja.

PRESUDA U SLUČAJU JOHANNESON I DRUGI protiv ISLANDA

(predstavka br. 22007/11)

18. 05. 2017.

Činjenice i odluka

Podnositelji predstavke su dva državljana Islanda koji su bili izloženi reviziji povrata poreza i knjigovodstva od strane Direktorata za poreske istrage u novembru 2003. godine.

Prvi podnositelj predstavke je u decembru 2003. godine propustio prijaviti nekoliko značajnih primljenih uplata, naknada osiguranja, naknada za korištenje auta, uplata za životno osiguranje i profita iz prodaje dionica između 1998. godine do 2002. godine. Kod drugog podnositelja predstavke utvrđeno je u novembru 2005. nije prijavio značajne uplate, kao što su naknada za njegovo životno osiguranje, između 1999. do 2002. godine.

Posljedično, porezi podnositelja predstavke za godine od 1999. do 2003. godine ponovno revidirani i izrečena je kazna u vidu plaćanja poreske naknade u visini od 25%. Dana 12.12. 2004. Direktor za poreske istrage prosljedio je predmet i relevantne dokumente Nacionalnom policijskom komesaru, koji je intervjuisao podnositelje predstavke po prvi put u avgustu 2006. godine i formalno ih optužio za utaju poreza dana 18.12. 2008. godine.

Iako je Okružni sud u Reykjaviku odbacio dijelove optužnice na temelju *ne bis in idem* principa, ovo je bilo preinačeno od strane Vrhovnog suda sa obrazloženjem da bi bile potrebne izmjene domaćeg zakona koje poštuju konvencijska prava, pa su njihove odluke nižih sudova kojima se kažnjavaju podržane. Osuđeni su na uslovnu kaznu zatvora i kazne od otprilike 360.000 eura i 186.000 eura. Podnositelji predstavke su se žalili da im je dvaput suđeno za isto djelo putem izricanja kazne plaćanja poreske

[5] *M.S.S protiv Belgije i Grčke*, presuda Velikog vijeća od 12.01. 2011.

naknade i naknadnog krivičnog suđenja zbog utaje poreza, što je protivno članu 4 Protokola br. 7 uz Konvenciju, s obzirom da su to dva postupka koji se vodili povodom identičnih činjenica.

Primjenjujući načelo *ne bis in idem*, Sud je prihvatio da su dva postupka i različite kazne slijedile komplementarne ciljeve, da su i kazna za plaćanje dodatnih poreskih naknada i optužnica zbog utaje poreza bile predvidljive, te da je Vrhovni sud prilikom utvrđivanju kazni imao u vidu prekomjernu dužinu trajanja postupka i kazne za plaćanje dodatne poreske naknade koje su već izrečene podnosiocima predstavke. Međutim, Sud je istakao da je policija koja je nadležna za provođenje krivične istrage imala pristup dokumentima koje je izdao Direktorat za poreske inspekcije i dokumentima koji su prikupljeni tokom poreske revizije, provodila i svoju vlastitu istragu.

Dalje, ova dva postupka se preklapala samo u periodu od nešto više od jedne godine, usprkos njihovom pretjeranoj dužini trajanja. Posljedično, Sud nije našao da je postojala dovoljno uska veza između bitnih elemenata i vremena između postupka naplate poreza i krivičnog postupka kako bi se moglo utvrditi da je kompatibilan sa *bis* kriterijem iz člana 4 Protokola br.7 i našao je povredu člana 4 Protokola br.7.

Podnosiocima predstavke je dosuđeno po 5.000 eura na ime naknade nematerijalne štete, te prvom podnosiocu predstavke iznos od 10.000 eura, a drugom iznos od 5.000 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

Namjera načela *ne bis in idem* ima za namjeru osigurati da niko nije suđen ili kažnjen dvaput za isto ponašanje. Slučajevi u vezi s ovim principom uglavnom se pojave pred ESLJP-a u situacijama gdje upravni prekršaj, ili poreski postupak i krivična optužba mogu proizaći iz istih okolnosti. Komplikacije su nastale u velikom broju situacija posebno gdje su postupci u domaćem zakonu klasifikovani kao upravni, a primjena autonomne definicije EKLJP-a, „krivično“ znači da se smatraju krivičnim za svrhe ove odredbe imajući u vidu prirodu krivičnog djela i ozbiljnost moguće kazne (posebno ako ta kazna uključuje lišavanje slobode) čak i ako se ne izrekne.

U presudi u ovom slučaju Sud se pozvao na presudu Velikog vijeća u predmetu *A. i B. protiv Norveške*^[6], u kojoj je utvrđeno da član 4 Protokola br. 7 ne isključuje vođenje dvostrukog postupka, kao što su prekršajni i krivični, pod pretpostavkom da su ova dva postupka „dovoljno usko povezana u bitnim elementima i u vremenu“ i da stvaraju koherentnu cjelinu.

Faktori koji su se trebali uzeti u obzir uključivali su pitanje da li su različiti postupci slijedili komplementarne ciljeve i da li su se odnosili na različite aspekte kažnjivog ponašanja; da li je dvostrukost postupka bila predvidljiva posljedica spornog ponašanja; da li su postupci vođeni na takav način da se koliko je moguće izbjegne bilo kakvo dupliciranje u prikupljanju i ocjeni dokaza; i, iznad svega, da li je sankcija koja je izrečena u postupku koji je prvo pravosnažno okončan bila uračunata prilikom izricanja kazne u postupku koji je naknadno okončan.

Primjenom ovih načela na slučaj, Sud je našao povredu u ovom slučaju, jer nije postojala dovoljno uska veza između bitnih elemenata i vremena između postupka naplate poreza u ova dva postupka.

Ovo je područje EKLJP-a u kojem možemo očekivati daljnji razvoj u budućnosti. Prihvatanjem internih pravila u okviru sudova kao dio domaćih pravosudnih sistema određenih da spriječe dupliciranje postupka možda se izbjegne pojavljivanje ovakve potencijalne situacije.

[6] *A. i B. protiv Norveške*, presuda Velikog vijeća 15.11. 2016.

Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Pripremile: Sevima Sali-Terzić i Ermina Dumanjić, Ustavni sud BiH

Uvod

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je, za period januar-juni 2017. godine odabrao da za ovaj broj *Pravne hronike* izdvoji sažetke pet (5) odluka.

Prva odluka se tiče primjene člana 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima (Evropska konvencija), odnosno odluke gdje je protiv apelanta bio produžen pritvor. Ova odluka se tiče pitanja obaveznog dostavljanja rješenja o produženju pritvora ne samo apelantu, već i njegovom branitelju. Ustavni sud je u ovoj odluci ponovo naglasio važnost poštivanja zakonom propisane procedure i omogućavanja djelotvornog korištenja pravnih lijekova pritvorenim osobama, u konkretnom slučaju dostavljanjem rješenja i branitelju. Kod propusta suda da tako postupi, utvrđeno je kršenje prava iz člana 5 stava 4 Evropske konvencije.

Sljedeća tri odabrane odluke se tiču poštivanja garancija prava na pravično suđenje. U prvom od njih, Ustavni sud je utvrdio kršenje zato što je zaključio da apelant, prilikom prvog ispitivanja u prisustvu branioca, nije bio upoznat sa svim tačkama optuženice, odnosno presude, te da se takav propust nije mogao popraviti činjenicom da se tom prilikom „na upit o tome izjašnjavao“.

U drugom od tih predmeta, Ustavni sud je zaključio da odredba člana 247 stav 2 ZPP Republike Srpske, kojom se propisuje ko može izjaviti reviziju, ne predstavlja neproporcionalno miješanje u pravo na pravično suđenje zato što zadire u suštinu zajamčenog prava, pa da stoga nema kršenja prava na pravično suđenje.

U trećem predmetu koji se tiče pravičnosti suđenja, Ustavni sud se bavio pitanjem propusta izvršnog suda da spriječi zloupotrebu i pokušaj onemogućavanja apelanata da izvrše pravosnažnu sudsku odluku. Ustavni sud je zaključio da u vezi sa takvim navodima apelanata tokom izvršnog postupka i u žalbama protiv odluke o obustavi izvršnog postupka, sudovi nisu dali obrazloženja koja zadovoljavaju standarde pravičnosti suđenja iz člana 6 stav 1, pa je utvrdio kršenje tog prava.

Posljednja odabrana odluka se odnosi na pitanje djelotvornosti propisanog pravnog lijeka u situaciji kada sud nije, suprotno jasnim zakonskim odredbama, izvršio dvomjesečnu kontrolu izrečenih mjera zabrane, smatrajući da za takvom kontrolom nema potrebe, kao ni da se osumnjičeni izjašnjava o opravdanosti produženja mjere zabrane. Ustavni sud je zaključio da je, na takav način, inače djelotvoran pravni lijek koji je propisan zakonom, u praksi učinjen nedjelotvornim, pa je utvrdio kršenje prava iz člana 13 Evropske konvencije.

Član 5 Evropske konvencije o ljudskim pravima

AP 10/17 – nedostavljanje odluke donesene u postupku redovne kontrole opravdanosti daljnog trajanja mjere pritvora apelantovoj braniteljici po službenoj dužnosti, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Kantonalni sud je izvršio redovnu kontrolu opravdanosti daljnog trajanja mjere pritvora u odnosu na apelanta, zaključio da i dalje postoje okolnosti za produženje te mjere, pa je apelantu produžio

prитvor za dva mjeseca. Rješenje o produženju pritvora je dostavljeno je apelantu i njegovom bivšem branitelju po službenoj dužnosti, koji je dva mjeseca prije donošenja predmetnog rješenja, razriješen te obaveze. Apelantu je postavljena nova braniteljica po službenoj dužnosti, ali joj nije dostavljeno rješenje o produženju pritvora, iako je to ona od suda izričito tražila.

Apelant je naveo da je zbog nedostavljanja rješenja o produženju pritvora njegovoj braniteljici povrijeđeno njegovo pravo na slobodu i sigurnost iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5 Evropske konvencije, navodeći da mu je tako oduzeta mogućnost da djelotvorno ospori to rješenje.

Odluka

Ustavni sud je, ispitujući ovo pitanje, podsjetio na odredbu člana 185 stav 4 Zakona o krivičnom postupku koji propisuje dostavljanje branitelju optuženog optužnice i svih odluka, kao i da rok za podnošenje pravnog lijeka teče od dana dostavljanja optuženiku ili branitelju. Ustavni sud je naveo da iz ovakve zakonske odredbe jasno proizlazi da je Kantonalni sud bio obavezan da predmetno rješenje osim apelantu, dostavi i njegovom branitelju po službenoj dužnosti, kako bi oni eventualno iskoristili mogućnost na ulaganje pravnog sredstva kojim bi se omogućila brza sudska kontrola zakonitosti pritvora koji je osporenim rješenjem apelantu određen. Budući da je to izostalo, Ustavni sud je zaključio da ovakvim postupanjem Kantonalnog suda apelantu nisu osigurane garancije iz člana 5 stav 4 Evropske konvencije u pogledu stvaranja uvjeta za brzu sudska kontrolu zakonitosti pritvora. Stoga je apelantu prekršeno pravo iz člana II/3d) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 5 stav 4 Evropske konvencije.

Praksa Evropskog suda za ljudska prava (Evropski sud) na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Ismoilov i drugi protiv Rusije* (24.4.2008.), *Petkov i Profirov protiv Bugarske* (24.6.2014.), *Vachev protiv Bugarske* (8.7.2004.), *Margaretić protiv Hrvatske* (5.6.2014.), *Čonka protiv Belgije* (5.2.2002.), *Stephens protiv Malte* (21.4.2009.) i *Peša protiv Hrvatske* (8.4.2010.).

Član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima AP 865/16 – obavještenje o prirodi i razlozima optužbe, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je presudom Suda BiH proglašen krivim za produženo krivično djelo protuzakonitog posredovanja, te je osuđen na kaznu zatvora, koja je kasnije zamijenjena novčanom kaznom. Apelant je u apelaciji naveo da nije odmah bio detaljno obaviješten o prirodi i razlogu optužbe. Naime, apelant je naveo da prilikom prvog ispitivanja pred Tužilaštvom BiH nije bio ispitan u skladu sa odredbom člana 78 stav 1 tačka c) ZKPBiH, da nije bio obaviješten o optužbi koja se odnosi na tačku 2 izreke osporene presude i da mu nisu predloženi dokazi o kojima bi imao priliku da se izjasni i u tom pravcu priprema odbranu. Apelaciono vijeće je, nakon uvida u zapisnik o ispitivanju apelanta, utvrdilo da osumnjičeni apelant prilikom početka tog ispitivanja nije bio obaviješten o predmetnoj optužbi u odnosu na tačku)2 optužnice, odnosno osporene presude. Međutim, s obzirom na to da se apelant tom prilikom, u prisustvu izabranog branioca, na upit izjašnjavao i o ovoj optužbi, zaključilo je da je tom prilikom bio ispitan i u vezi sa krivičnim djelom koje je predmet tačke 2 navedene optužnice, te da nije došlo do povrede člana 78 stav 2 tačka c) ZKPBiH.

Apelant je u apelaciji istakao da smatrao da je osporena presuda nezakonita zato što je zasnovana na dokazima na kojima se, u smislu zakonskih odredaba, ne može zasnovati, što je dovelo do pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja i proizvoljne primjene materijalnog prava, a na taj način mu je povrijeđen i princip *in dubio pro reo*.

Odluka

Ustavni sud je podsjetio da nije njegova nadležnost da ispituje da li je činjenično stanje pogrešno utvrđeno i materijalno pravo pogrešno primijenjeno, već da utvrdi da li je postupak u cjelini, uključujući i način na koji su pribavljeni dokazi, bio pravičan u smislu člana 6. Evropske konvencije, što podrazumijeva i pitanje jesu li poštovana prava odbrane. Uzimajući u obzir relevantne standarde Evropskog suda za ljudska prava i relevantne domaće propise u vezi sa ovim pitanjima, Ustavni sud je zaključio da u konkretnom slučaju apelant nije bio obaviješten o optužbi u odnosu na tačku 2 optužnice, odnosno osporene presude, te da je proizvoljan zaključak Apelacionog vijeća o tome da se apelant prilikom prvog ispitivanja, u prisustvu izabranog branioca, „na upit izjašnjavao i o ovoj optužbi“.

Stoga, iako se Apelaciono vijeće nije izričito pozvalo na ovaj dokaz u obrazloženju osporene presude, Ustavni sud je zaključio da je u konkretnom slučaju dovedena u sumnju pravičnost postupka u cjelini u svjetlu općih garancija prava na pravično suđenje, te da je prekršeno apelantovo pravo iz člana 6 stav 1 Evropske konvencije.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Imbrioscia protiv Švajcarske* (24.11.1993.), *Salduz protiv Turske* (27. 11.2008.), *Schenk protiv Švajcarske* (12.7.1988.), *Teixeira de Castro protiv Portugala* (9. 6.1998.), *Szilagyi protiv Rumunije* (17.12.2013.), *Lisica protiv Hrvatske* (25.2.2010.), *Pelissier i Sassi protiv Francuske* (25.3.1999.).

AP 382/17 – pristup sudu, obavezno zastupanje strana u postupku revizije, nema kršenja

Činjenice i apelacioni navodi

Apelantica je pred redovnim sudom pokrenula radni spor i vodila postupak bez opunomoćenika u kojem je ishodila dvije meritorne odluke kojima je odbijen njen tužbeni zahtjev. Protiv drugostepene odluke, apelantica je lično izjavila reviziju Vrhovnom sudu. Vrhovni sud je reviziju odbacio kao nedopuštenu pozivajući se na odredbe član 247 stav 2 ZPP kojima je propisano da stranku koja nije advokat, ili koja nema položen pravosudni ispit mora zastupati advokat ili opunomoćenik u postupku revizije kao vanrednog pravnog sredstva, te ističući da apelantica nije diplomirani pravnik i nema položen pravosudni ispit.

Apelantica je smatrala da je osporenim rješenjem Vrhovnog suda prekršeno njeno pravo na pristup sudu, ističući da takvo zakonsko ograničenje nije u skladu sa pravom na pravično suđenje.

Odluka

Prema ocjeni Ustavnog suda, novo propisana parnična nesposobnost stranaka u revizijskom postupku omogućava nesmetan i efikasan rad sudova i eliminira mogućnost da se pred sudom pojavljuju neuke i stranke nevične pravu, kako bi se, između ostalog, zaštitila sama stranka i izbjeglo nepotrebno odugovlačenje postupka, što je bio i jedan od osnovnih ciljeva novih izmjena i dopuna ZPP. Stoga je Ustavni sud zaključio da se na ovaj način ne ograničavaju stranke u zaštiti njihovih prava, već da se zahtjevom za stručno zastupanje, zbog složenosti postupka, važnosti spora, vrijednosti spora, te efikasnosti suđenja pred najvišom entitetskom sudskom instancom, štite prava stranaka za čiju je zaštitu neophodno stručno pravno znanje i iskustvo i omogućava djelotvorno odlučivanje u razumnom roku. Stoga je Ustavni sud zaključio da u konkretnom slučaju nije prekršeno apelantičino pravo na pristup sudu, kao dio prava na pravično suđenje, budući da je ograničenje u odnosu na zastupanje pred najvišom sudskom instancom u entitetu, te proporcionalno i neophodno u demokratskom društvu, a naročito da takvim ograničenjem nije došlo do zadiranja u suštinu zajamčenog prava.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Goldier protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1975.), *Kreuz protiv Poljske*, (2001.), *McElduff i dr. i protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (1998.).

AP 1154/14 – pravo na obrazloženu odluku u pogledu navoda o zloupotrebi prava u izvršnom postupku, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelanti, bivši radnici izvršenika, pokrenuli su izvršni postupak proti njega radi naplate novčanog potraživanja dosuđenog pravomoćnim sudskim presudama. Budući da je naplata sa računa izvršenika bila nemoguća, sud je, na zahtjev apelanata odredio naplatu prodajom njegovih nekretnina, pa je sud odredio izvršenje zabilježbom izvršenja na nekretninama izvršenika, procjenom i prodajom tih nekretnina radi namirenja tražilaca izvršenja. Na drugom ročištu za prodaju nekretnina, tri lica su proglašena za najbolje ponuđače, ali budući da nisu u ostavljenom roku izvršili uplatu, sud je pozvao apelante da predlože novo sredstvo i predmet izvršenja (mogućnost održavanja trećeg ročišta je zakonom ukinuta). Nakon što su apelanti ponovo predložili prodaju nekretnina, sud je održao ročišta za prodaju, pa je u konačnici ocijenio da je „zahtjev za prodaju nekretnina neosnovan“, pa je obustavio izvršni postupak, a ovakvu odluku je potvrdio i drugostepeni sud. Apelanti su i tokom postupka i u žalbama zahtijevali da sud „onemogući zloupotrebu prava koja je dovela do obustave postupka izvršenja“, te su isticali da su da su se lica, koja su se pojavila na licitaciji, pojavila samo zato da osujete postupak prodaje ozbiljnom kupcu i onemoguće izvršenje. Stoga su apelanti smatrali da im je prekršeno pravo iz člana 6 Evropske konvencije jer im je onemogućeno izvršenje pravosnažne sudske odluke.

Odluka

Ustavni sud je smatrao da su u ovom predmetu ključni navodi koje treba ispitati oni koji se odnose na propust suda da spriječi eventualnu zloupotrebu prava. Naime, Ustavni sud je naglasio da se primjenom načela iz člana 10 ZPP, kojim je regulirana obaveza suda da provodi postupak i da onemogući svaku zloupotrebu prava koja strankama pripadaju u postupku, u konkretnom slučaju postavlja pitanje je li izvršni sud u konkretnom slučaju primijenio navedeno načelo, odnosno proveo postupak zakonito, poštujući standarde prava na pravično suđenje.

Ustavni sud je istakao da se sud u izvršnom postupku nije bavio vrlo ozbiljnom primjedbom o mogućnostima lica koja učestvuju na ročištu za prodaju, da se ni na koji način nije osvrnuo na ove veoma ozbiljne navode apelanata, osim što je konstatovao izjavu tih lica da nije tačno da nemaju novca. Pri tome, izvršni sud nije čak našao za shodno da utvrdi da ovakvi navodi apelanata nisu osnovani ili da nisu dokazani. U vezi s tim, Ustavni sud je podsjetio da obaveza suda da spriječi zloupotrebu prava, u suštini, predstavlja pravo stranke u postupku da u toku postupka bude zaštićena od zloupotreba. Ukoliko bi ovo pravo bilo samo deklaratorno i svelo se na puku formalnost, odnosno ukoliko bi redovni sud kod ozbiljnih navoda u konkretnim situacijama zanemarivao takve navode – bez zaštite strane koja jasno i konkretno ukazuje na neki problem ili propust koji utječe na konačan ishod postupka – takav postupak sigurno ne bi vodio u situacije kompatibilne s načelima vladavine prava i pravne sigurnosti. Time bi se otvorila mogućnost manipulacije samim postupkom, ali bi se utjecalo i na konačno odlučivanje koje, kao rezultat loše provedenog postupka, nikako ne bi moglo biti prihvatljivo. Ustavni sud je naročito istakao da redovni sudovi imaju punu diskreciju u odlučivanju, ali navodi koji pokreću veoma ozbiljna pitanja koja su od utjecaja za ishod postupka moraju imati minimum obrazloženja o tome zašto je sud prihvatio ili odbio preduzimanje određene radnje koju je stranka, u bilo kom postupku, uključujući i izvršni, predložila. Ustavni sud je zaključio da takvog obrazloženja nema u osporenim odlukama, dok je u zapisnicima s ročišta ono dato samo rudimen-

tarno, što sve, prema mišljenju Ustavnog suda, ne zadovoljava standard „obrazložene presude“ u smislu prava na pravično suđenje iz člana 6 stav 1 Evropske konvencije.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Hornsby protiv Grčke* (19.3.1997.), *Anđelković protiv Srbije* (9.4.2013.).

Član 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima

AP 715/17 – odsustvo preispitivanja daljnje primjene izrečenih mjera zabrane, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Rješenjem Kantonalnog suda, aplikantici su izrečene mjere zabrane napuštanja boravišta i putovanja. Istim rješenjem je određeno da će sudija za prethodni postupak svaka dva mjeseca ispitati jesu li su mjere zabrane još uvijek potrebne.

Apelantica je u apelaciji navela da Kantonalni sud, ni nakon skoro tri mjeseca od donošenja rješenja kojim su određene mjere zabrane, nije ispitao je li li njihova primjena potrebna i opravdana, odnosno nije odlučio o njihovom produženju ili ukidanju. Apelantica je istakla da su joj, u nedostatku odluke kojom se preispituje daljnja opravdanost izrečenih mjera zabrane, povrijeđena prava na obrazloženu odluku, kao i pravo na žalbu u krivičnim stvarima.

Odluka

Ustavni sud je apelantičine navode ispitao u odnosu na povredu prava na djelotvoran pravni lijek iz člana 13 Evropske konvencije u vezi sa pravom na slobodu kretanja iz člana II/3m) Ustava BiH i člana 2 Protokola broj 4 uz Evropsku konvenciju.

Ustavni sud je istakao da iz odredbe 140b ZKPFBiH nedvosmisleno proizlazi zaključak da mjera zabrane može trajati dok za to postoji potreba (a najduže do donošenja presude), ali da zakon ne isključuje i ne ograničava mogućnost i ukidanja mjere zabrane kada za njima prestane potreba. U tom smislu, zakon propisuje obavezu dvomjesečne kontrole izrečenih mjera zabrane; u postupku određivanja, produženja ili ukidanja mjera zabrane shodno se primjenjuju odredbe ZKPFBiH u skladu s kojim sud postupa prilikom određivanja, produženja ili ukidanja mjere pritvora, tj. osiguran je adversarni postupak u kojem je i tužilaštvu i osumnjičenom/optuženom osigurano da se mogu izjasniti o određivanju, produženju ili ukidanju mjera zabrane; propisana je obaveza sudije da donese rješenje kako prilikom određivanja mjera zabrane, tako i povodom njihove dvomjesečne kontrole, odnosno ukidanja, a ovo rješenje može, po žalbi, biti predmet preispitivanja tročlanog sudskog vijeća. Stav Kantonalnog suda „da mjere zabrane nisu podložne produžavanju, već povremenom preispitivanju sudije za prethodni postupak, da nije propisan način na koji će sud ispitati je li primijenjena mjera zabrane još potrebna, kao ni da sud donosi rješenje povodom kontrole opravdanosti izrečenih mjera zabrane, te da nije propisana obaveza suda da se osumnjičeni izjašnjava u pogledu kontrole opravdanosti mjera zabrane“, Ustavni sud je smatrao neprihvatljivim tumačenjem jasnih zakonskih odredaba. Stoga je Ustavni sud zaključio da propust Kantonalnog suda da preispita daljnju opravdanost izrečenih mjera zabrane nakon dva mjeseca i donese rješenje kojim izrečene mjere ukida ili produžava, predstavlja neopravdano ometanje koje je zakonom dozvoljeni efektivni pravni lijek, u apelantičinom slučaju, u praksi učinilo neefektivnim.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *De Tommaso protiv Italije* (27.2.2017.), *Nada protiv Švajcarske* (21.12.2000.), *Buyukdağ protiv Turske*, (21.12.2000.).

Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine

Pripremila: Emira Hodžić, Sud Bosne i Hercegovine

U predmetima koji se vode pred Sudom Bosne i Hercegovine svakodnevno se razmatra praksa Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u vezi sa širokim dijapazonom pravnih pitanja. Za ovaj broj *Pravne hronike* odabrane su interesantne presude Suda BiH koje su postale pravosnažne u periodu od decembra 2016. godine do kraja juna 2017. godine.

Pored neizostavnog člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (EKLJP; Konvencija) u postupcima pred Sudom razmatrana je i praksa ESLJP-a u pogledu člana 4 Protokola broj 7 Konvencije. Nadalje, član 3 Konvencije je u praksi Suda važan sa aspekta utvrđivanja standarda mučenja i nečovječnog postupanja u predmetima ratnih zločina. U predmetima organizovanog kriminala i dalje je aktuelno pitanje zakonitosti naredbi za izdavanje posebnih istražnih radnji u kontekstu odluke ESLJP-a u predmetu Dragojević protiv Hrvatske. U okviru upravnog referata u postupcima prema strancima značajna je primjena člana 5 Konvencije.

Član 3 EKLJP

Predmet broj S1 1 016205 14 Kri

Činjenice i apelacioni navodi

Presudom Suda Bosne i Hercegovine, broj: S1 1 016205 14 Kri od 26.09.2016. godine, optuženi je oglasen krivim da je počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 u vezi sa članom 22 KZ SFRJ, te mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od četiri godine.

Protiv navedene presude, žalbu je izjavio branilac optuženog zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, povrede krivičnog zakona, pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i odluke o krivičnopravnoj sankciji.

Odluka

Analizirajući žalbene navode odbrane, Apelaciono vijeće Suda BiH je iste odbilo i presudom broj S1 1 016205 16 Krž od 12.01.2017. godine potvrdilo prvostepenu presudu u cijelosti.

Imajući u vidu da je apelaciono vijeće u cijelosti potvrdilo stavove i zaključke sudećeg vijeća koji su izneseni u prvostepenoj presudi, za potrebe *Pravne hronike* dat je prikaz prvostepene presude u kojoj je detaljno obrazložena primjena člana 3 Konvencije.

Prvostepeno vijeće je optuženog oglasilo krivim da je postupao protivno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, kršeći odredbe zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija od 12.08.1949. godine, tako što je zajedno sa drugim vojnicima namjerno nanosio tešku fizičku bol civilima koji su bili zatvoreni.

Na osnovu provedenih dokaza Sud je utvrdio da radnje optuženog koje je poduzimao prema civilima dosežu intenzitet odnosno jačinu povrede koje se mogu kvalifikovati kao mučenje. Obzirom

da Krivični zakon SFRJ nije dao definiciju mučenja vijeće se prilikom definisanja pojma mučenja pozvalo na relevantnu praksu međunarodnih krivičnih sudova, kao i član 3 EKLJP koji propisuje da:

„*Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju*“. Prilikom utvrđivanja standarda koje je zauzeo ESLJP-a po pitanju koji nivo zlostavljanja predstavlja mučenje vijeće se pozvalo na predmet *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva u kojem se navodi da:*“ *Ocjena ovog minimuma je po prirodi stvari relativna i zavisi od svih okolnosti predmeta, kao što su trajanje takvog postupanja, njegove fizičke i duševne posljedice i u nekim slučajevima, pol, godine starosti i zdravstveno stanje žrtve*”.

Prilikom razmatranja ovog pitanja Sud je imao u vidu i praksu ESLJP-a u predmetima: *A protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Lorse i drugi protiv Holandije i Tomasi protiv Francuske*.

Član 4 Protokola 7 EKLJP

Predmet broj S1 1 K 019816 17 Krž

Činjenice i apelacioni navodi

Prvostepenom presudom ovog Suda broj S1 1 K 019816 16 Krl od 09.12.2016. godine, optuženi je oglašen krivim da je počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 KZ SFRJ, pa ga je prvostepeno vijeće na osnovu odredbi članova 38 i 41 KZ SFRJ osudilo na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina. Protiv ove presude žalbu je izjavio branilac optuženog zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i odluke o krivičnopravnoj sankciji, kao i sam optuženi.

Odluka

Analizirajući žalbene navode odbrane apelaciono vijeće Suda BiH je iste odbilo i potvrdilo prvostepenu presudu u cijelosti. U ovom predmetu dat je prikaz iz drugostepene presude S1 1 K 019816 17 Krž od 18.05.2017. godine obzirom da je apelaciono vijeće razmatralo pitanje *res iudicata*, odnosno zabranu dvostruke kažnjivosti kroz praksu ESLJP-a. Pri razmatranju ovog pitanja Sud je imao u vidu praksu ESLJP-a u predmetima *Gradinger protiv Austrije, Oliviera protiv Švicarske, Fisher protiv Austrije i Zolotukhin protiv Rusije*. U konkretnom slučaju Sud je upoređivao činjenični opis djela za koje je optuženi oslobođen optužbe u predmetu broj S 1 1 K 016706 od 31.12.2015. godine, a koja je potvrđena presudom apelacionog vijeća Suda BiH broj S1 1 K 016 706 Krž 10 od 23.05.2016. godine sa činjeničnim opisom koji se optužnicom optuženom stavlja na teret u ovom predmetu, za koje je oglašen krivim, te je apelaciono vijeće potvrdilo stav prvostepenog vijeća da se ne radi o identičnom ili bitno istom činjeničnom opisu događaja. Vijeće je utvrdilo da stoji tvrdnja odbrane da se radi o događaju iz istog dana, na približno istoj lokaciji, gdje je optuženi postupao u istom svojstvu, ali je u ovom predmetu riječ o ponašanju optuženog prema drugoj oštećenju, koja nije ni bila obuhvaćena ranijom optužnicom, te mu po stavu prvostepenog i apelacionog vijeća Suda BiH ranije za to nije ni suđeno. Stoga je Sud utvrdio da nema povrede člana 4 protokola 7 EKLJP-a.

U postupcima koji se vode pred Sudom BiH uslijed podizanja više optužnice za jedno lice u različitim vremenskim periodima, branioci pred Sud postavljaju pitanje da li se u takvim slučajevima radi o *res iudicata*. Sud BiH cijeni svaki slučaj *in concreto*.

Član 5 EKLJP

Predmet broj S1 3 U 024247 17 U

Činjenice i tužbeni navodi

Ministarstvo sigurnosti donijelo je rješenje kojim se odbija žalba državljanina Kube protiv rješenja Službe za poslove sa strancima kojim je određena mjera nadzora tužitelju smještajem u ustanovu za prihvatanje stranaca dok se ne stvore uslovi za izvršenje rješenja o protjerivanju. Mjera je određena zbog postojanja sumnje u istinitost navoda o njegovom identitetu te iz razloga što bi nakon donošenja rješenja o protjerivanju stranac slobodnim i neograničenim kretanjem, mogao ugroziti javni poredak, javni red i mir, kao i pobjeći.

Protiv ovog rješenja tužbom pokrenut je upravni spor protiv ministarstva koje je donijelo drugostepeno rješenje.

Odluka

Vijeće za upravne sporove Suda BiH uvažilo je tužbu te ukinulo rješenje ministarstva sigurnosti i prvostepeno rješenje službe za poslove sa strancima te predmet vratilo prvostepenom organu na ponovno rješavanje. Vijeće je prilikom razmatranja tužbe utvrdilo povredu člana 5 EKLJP-a, te je ocijenilo da u konkretnom predmetu postoje propusti prvostepenog organa kod utvrđivanja odlučnih činjenica obzirom da nije utvrđen koji je status tužitelja što predstavlja i odlučnu činjenicu u predmetu. U konkretnom slučaju, tužiteljev početni status u BiH je cijenjen kao status potencijalne žrtve trgovine ljudima, te su zbog toga poduzete radnje u cilju njegovog smještanja u sigurnu kuću. U daljem toku postupka, prvostepeni organ je tužitelju oduzeo status potencijalne žrtve trgovine ljudima i na njega primijenio odredbe Zakona o strancima, koje se odnose na stranca koji nelegalno boravi na teritoriji BiH. Primjenjujući odredbe navedenog zakona prvostepeni organ je donio rješenje o njegovom protjerivanju i stavljanju pod nadzor. Vijeće za upravne sporove utvrdilo je da iz dokaza u spisu proizlazi da prvostepeni organ nije utvrdio ključne činjenice od kojih zavisi osnovanost izrečene mjere nadzora, kao ni činjenice koje se vežu za eventualni gubitak prethodnog statusa potencijalne žrtve trgovine ljudima. Vijeće za upravne sporove se s tim u vezi pozvalo i na član 60 Zakona o strancima, kao i odredbe Pravilnika o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima, kojim je propisano da je za potencijalnu žrtvu trgovine ljudima, dovoljno da postoji osnov sumnje da se radi o žrtvi trgovine ljudima i da u tom slučaju stranac uživa zaštitu i ne može biti kažnjavao zbog nelegalnog ulaska i boravka u zemlji.

Vijeće za upravne sporove je iz navedenih razloga utvrdilo povredu člana 5 Konvencije navodeći da stvarna svrha i sadržaj odredbe člana 5 Konvencije leži upravo u tome da se da zaštita pojedincu protiv proizvoljnog lišenja slobode. Zbog navedenog, postoji teret dokazivanja na organima koji su lišili neku osobu slobode. Ovo se odnosi na obavezu upravnih organa ne samo da ustanove da ovlaštenja na osnovu kojih su neku osobu lišili slobode ulaze pod koncept zakonitog lišenja slobode, nego i da se korištenje tih ovlaštenja može primijeniti na konkretan slučaj. Ispitujući uslove zakonitosti, pravičnosti i ispravnosti lišenja slobode Sud je zauzeo stav da *“hapšenje ili pritvor lica koja su žrtve trgovine ljudima, može izgledati paradoksalno, imajući u vidu pojam žrtve trgovine ljudima i u slučaju kada je osnova za pritvor sprečavanje nezakonitog ulaska u zemlju ili pritvor protiv lica, protiv kojeg se vodi postupak u cilju protjerivanja ili izručenja”*. U ovakvim slučajevima država mora imati u vidu da su žrtve trgovine ljudima, žrtve ozbiljnih zloupotreba ljudskih prava, te će njihova prava štititi bez obzira na njihov neregularni imigracioni status, što znači da nadležni organi u postupcima postupanja prema potencijalnim žrtvama ili već identificiranim žrtvama, moraju postupati sa dužnom

pažnjom i provoditi postupak poštujući sve međunarodne i regionalne standarde u oblasti trgovine ljudima, te postupati u svjetlu Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama.

Vijeće za upravne sporove Suda BiH je i u predmetu **broj S1 3 U 025582 17** također utvrdilo povredu člana 5 Konvencije jer je organ koji je odlučivao o mjeri zabrane kretanja u osporenom rješenju nije dao valjanu argumentaciju i razloge za činjenicu da je tužitelj osoba u odnosu na koju je neophodno produžiti mjeru ograničenja kretanja u vrijeme dok se rješava o njegovom statusu tražitelja međunarodne zaštite, a posebno što ograničenje kretanja tražitelja međunarodne zaštite zahtijeva prioritarno postupanje, te da trajanje ograničenja slobode kretanja mora biti svedeno na najkraće nužno vrijeme.

Vijeće je tumačeći odredbe Zakona o azilu istaklo da su mjere ograničenja kretanja prema članu 66 stav 3 Zakona o azilu, alternativnog, a ne obligatornog karaktera. Ova mjera kao takva mora biti utemeljena na dokazanim činjenicama te obrazložena kao neophodna i nužna, što posebno zahtijeva dužnu pažnju organa kada izriču mjeru o produženju ograničenja kretanja, kao alternativnu mjeru. U konkretnom slučaju iz podataka u spisu proizlazi da tuženi pri donošenju navedene mjere nije ispitivao nužnost i neophodnost iste, s aspekta lišenja slobode niti je razmatrao mogućnost izricanja blaže mjera. Nadalje, tužitelj je zahtjev za azil podnio dana 21.03.2017. godine, kada mu je izrečena mjera ograničenja kretanja, dok se po zahtjevu ne odluči. Po mišljenju vijeća tuženi organ je morao o zahtjevu odlučiti bez odlaganja, posebno imajući u vidu odredbu člana 29 stav 3 Zakona o azilu, kojom je propisano da će tuženi prioritarno postupati s tražiteljima azila kojima je ograničeno kretanje, a što zahtijeva i član 5 Konvencije koji propisuje da lišenje slobode mora biti svedeno na najkraće moguće vrijeme.

Član 6 EKLJP

Predmet broj S1 1 K 009910 15 Kri

Činjenice i apelacioni navodi

Presudom Suda BiH broj S1 1 K 009910 15 Kri od 23.12.2016. godine optuženi je oslobođen od optužbe da je počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172 KZ BiH. Protiv prvostepene presude Tužilaštvo BiH je uložilo žalbu zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

Odluka

Analizirajući žalbene navode tužilaštva, apelaciono vijeće Suda BiH je iste odbilo i potvrdilo prvostepenu presudu u cijelosti.

Jedno od pitanja koje je odbrana osporavala u toku postupka jeste prihvaćanje činjenica kao utvrđenih iz drugih predmeta. Prvostepeno vijeće je u toku prvostepenog postupka prihvatilo činjenice utvrđene u pravosnažnoj presudi u predmetu MKSJ-a *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* (IT-00-39-T) kao dokazane. Član 4 Zakona o ustupanju daje mogućnost Sudu da iskoristi ranije utvrđene činjenice pravomoćnim odlukama MKSJ u cilju ekonomičnosti postupka istovremeno štiteći prava optuženog na pravično suđenje. Pretresno vijeće je, jednako kao i druga vijeća Suda BiH, stanovišta da se odredbe spomenutog zakona tumače kao *lex specialis* u odnosu na odredbe članova 15 i 273 Zakona o krivičnom postupku BiH koje propisuju načelo slobodne ocjene dokaza i neposrednog izvođenja dokaza. Nadalje, vijeće je istaklo da odredbe ZKP BiH kao i član 6 stav 3 tačka d) Konvencije omogućavaju optuženom da osporava bilo koju utvrđenu činjenicu koju je prihvatio Sud

uključujući i činjenice koje su prihvaćene u skladu sa zakonom o ustupanju predmeta. Na taj način je zadovoljen princip pravičnosti i jednakosti u postupanju. Relevantna sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava podržava ovakav pristup, ali pod uslovom da se optuženom pruži mogućnost osporavanja prihvaćenih činjenica. Presuda Evropskog suda za ljudska prava na koju se vijeće pozvalo je u predmetu *Salabiaku protiv Francuske*.

Predmet broj S1 2 K 014960 17 Kž3

Činjenice i apelacioni navodi

Presudom Suda BiH broj: S1 2 K 014960 14 K od 07.10.2016. godine optuženi su oglašeni krivim da su počinili krivično djelo Organizovani kriminal iz člana 250 stavovi 2 i 3 KZ BiH, u vezi sa krivičnim djelom Neovlašteni promet opojnim drogama iz člana 195 stav 1 KZ BiH, te su im izrečene kazne zatvora u trajanju od sedam odnosno pet godina. Protiv prvostepene presude žalbu su podnijeli branioci optuženih i Tužilaštvo BiH.

Odluka

Odlučujući o žalbama branioca i Tužilaštva apelaciono vijeće Suda BiH je odbilo žalbe kao neosnovane i potvrdilo prvostepenu presudu. Apelaciono vijeće je između ostalog razmatralo prigovor odbrane o navodnoj povredi člana 6 stav 3 tačka d) EKLJP-a, zbog odstupanja od redovnog toka ispitivanja nedostupnog svjedoka, koje se provelo čitanjem iskaza tog svjedoka danog u ranijem toku postupka. Sud je zaključio da imajući u vidu da svjedok nije neposredno ispitan na glavnom pretresu, presuda ne smije biti u odlučujućoj mjeri zasnovana na iskazima nedostupnih, odnosno anonimnih svjedoka čiji se iskazi čitaju na glavnom pretresu, obzirom da se odbrani uskraćuje pravo da neposredno ispita takve svjedoke. U praksi ESLJP-a dopuštena su određena ograničenja prava na pravičan postupak, pa tako i prava optuženog da ispituje svjedoke optužbe. Pritom, treba poći od temeljne pretpostavke, odnosno od pravila da „*svaka mjera kojom se ograničavaju prava odbrane mora biti apsolutno nužna*“. Tako su izuzeci od konfrontacijskog prava optuženog dopušteni u slučajevima „odsutnih svjedoka“, koji su dali iskaz tokom prethodnog postupka, a nisu mogli doći na raspravu zbog objektivnih razloga za koje ne može biti odgovorna država, kao što su npr. smrt svjedoka, duševna bolest ili nemogućnost pronalaska ili nedostupnost svjedoka. Dakle, izvođenje dokaza čitanjem iskaza svjedoka na glavnom pretresu, na način propisan zakonom, nije samo po sebi kršenje prava na pravično suđenje, ukoliko se presuda ne zasniva isključivo na tim iskazima, već i na drugim dokazima, što je u konkretnom predmetu i bio slučaj. Zbog toga je apelaciono vijeće zaključilo da nije narušen princip prava na pravično suđenje, niti načelo kontradiktornosti ako je na glavnom pretresu pročitano svjedočenje jednog od svjedoka koji nije neposredno saslušan, a svi drugi dokazi i činjenice ukazuju na to da su optužena lica, izvršila predmetna krivična djela i da su krivično odgovorna, te da navedeno postupanje prvostepenog suda **ne predstavlja kršenje** odredbe člana 6 stav 3 tačka d) Konvencije. Presuda ESLJP-a na koju se pozvalo apelaciono vijeće je *Van Mechelen i dr. protiv Holandije*.

Član 8 EKLJP

Predmet broj S1 2 K 019353 17 Kž

Činjenice i apelacioni navodi

Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 2 K 019353 15 K od 20.10.2016. godine optuženi su na osnovu člana 284 tačka c) ZKP BiH, oslobođeni od optužbe da su počinili krivično djelo Organizovani kriminal iz člana 250 stavovi 3 i 4 KZ BiH, u vezi sa krivičnim djelima Krijumčarenje iz člana 214 stav

2 KZ BiH i Zloupotreba položaja ili ovlaštenja iz člana 220 stav 1 KZ BiH. Protiv navedene presude žalbu je izjavilo Tužilaštvo Bosne i Hercegovine zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka i pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja iz člana.

Odluka

Analizirajući žalbu Tužilaštva BiH Apelaciono vijeće Suda BiH je odbilo žalbene navode i potvrdilo prvostepenu presudu. Jedno od glavnih pitanja koje je razmatrano u ovom predmetu jeste tumačenje odredaba člana 8 EKLJP-a u pogledu proglašenja nezakonitim naredbi za provođenje posebnih istražnih radnji od strane prvostepenog vijeća. Tužilaštvo je u žalbi na prvostepenu presudu isticalo da je prvostepeno vijeće svoj zaključak o nezakonitosti naredbi o primjeni posebnih istražnih radnji zasnovalo na osnovu pogrešne primjene navedene odredbe konvencije, kao i odredaba Zakona o krivičnom postupku. Žalbom se ukazivalo da je prvostepeni sud izveo pogrešan zaključak u odnosu na proglašenje nezakonitim dokaza pribavljenih posebnim istražnim radnjama samo zbog činjenice da su posebne istražne radnje provedene na osnovu predmetnih manjkavih naredbi ovog suda. Tužilac je isticao da prvostepeni sud formalno tumačio zakonske odredbe, te zanemario suštinu odredbi članova 8 stav 2 EKLJP-a i člana 121 ZKP BiH. U tom smislu, žalbom se ukazivalo da je u konkretnom slučaju „temeljem odredbe člana 8 stav 2 EKLJP-a, opravdana primjena posebnih istražnih radnji protiv optuženih, budući da su navedene mjere primijenjene zbog otkrivanja i sprečavanja vršenja krivičnih djela organizovanog kriminala u vezi sa krivičnim djelom privrednog i koruptivnog kriminala, tj. da su navedene mjere i preduzete radi sprječavanja nereda i zločina i radi zaštite javnog interesa, prava, sloboda i zdravlja građana BiH.“^[7] Žalbom se nadalje isticalo da u prvostepenoj presudi nije dovoljno ukazano u čemu se ogleda povreda prava na privatni život iz člana 8 EKLJP-a. Tužilac je također smatrao da je stav ESLJP-a u predmetu *Dragojević protiv R. Hrvatske* na koje se pozvao prvostepeni sud suprotan stavu u pobijanoj presudi. Apelaciono vijeće nije prihvatilo žalbene navode Tužilaštva. Vijeće je prije svega utvrdilo da izdate naredbe Suda o primjeni posebnih istražnih radnji u odnosu na relevantne odredbe ZKP BiH ne sadrže ni minimum obrazloženja u pogledu osnova sumnje zbog kojih se izdaju prema osumnjičenim licima, niti su u istima obrazloženi razlozi koji bi opravdavali tvrdnju da se dokazi ne mogu pribaviti na drugi način, odnosno da bi pribavljanje dokaza bilo povezano s nerazmjernim teškoćama. Apelaciono vijeće je našlo da takav postupak nije u skladu sa odredbama ZKP BiH, a utemeljenje stava o nužnosti obrazloženja ispunjenja zakonom određenih uslova nalazi upravo u praksi ESLJP-a u predmetu *Dragojević protiv Hrvatske*. Zbog izostanka valjanog obrazloženja i retroaktivnog davanja razloga u spomenutom predmetu utvrđena je povreda člana 8 EKLJP-a. U predmetu *Dragojević* podnosiocu predstavke je utvrđena povreda člana 8 EKLJP-a, imajući u vidu da, kao i u konkretnom slučaju, naredbe kojima su određene posebne istražne radnje prema osumnjičenima, nisu sadržavale dovoljno konkretizacije u pogledu činjenične osnove i dokaza na osnovu kojih je sud utvrdio postojanje osnova sumnje, a zbog kojih bi bilo osnovano izdati takve naredbe. Apelaciono vijeće je naglasilo da neophodnost primjene ovog stava ESLJP-a proizlazi i iz činjenice da je ESLJP-a vrhovni autoritet i tumač odredaba EKLJP-a, koja Konvencija se, shodno odredbi člana II stav 2 Ustava BiH, direktno primjenjuje u BiH i ima prioritet nad svim ostalim zakonima.

Ovo stanovište je prihvaćeno i u drugim predmetima koji se vode pred Sudom BiH.

[7] Paragraf 12 presude broj S1 2 K 019353 17 Kž.

Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

Pripremila: Mirela Vojnović, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine

Uvod

Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine (Vrhovni sud FBiH), za prvih šest mjeseci 2017. godine, izdvojio je dvije odluke iz oblasti krivičnog prava, i to odluke broj 01 o K 009189 17 Kžk i 06 o K 008233 16 Kž 2. Poznata je činjenica o postojanju velikog broja neriješenih predmeta ratnih zločina. Procesuiranjem svih ili barem najvećeg dijela počinitelaca u realnom vremenskom periodu spriječiti će se nekažnjivost tih počinitelaca. U skladu sa državnim strategijom za rad na predmetima ratnih zločina u rješavanju istih neophodno je pristupiti sistemski. U tom cilju, Vrhovni sud FBiH u obavezi je kvartalno donositi plan za rješavanje predmeta ratnih zločina i dosljedno ispunjavati taj plan. Slijedom navedenog, za pregled su izabrane dvije odluke Vrhovnog suda FBiH iz oblasti rješavanja predmeta ratnih zločina. Nadalje, iz oblasti građanskog prava za pregled su izabrane dvije odluke, i to odluke broj 64 o P 016369 14 Rev i 43 o P 116275 16 Rev, kao i jedna odluka iz oblasti upravnog prava broj 09 o U 015096 12 Uvp. Vrhovni sud FBiH nastavlja doprinositi stvaranju jedinstvene pravne prakse sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Predmet broj 01 o K 009189 17 Kžk – kršenje odredbe člana 322 Zakona o krivičnom postupku FBiH o zabrani *reformatio in peius*

Činjenice

Presudom prvostepenog suda broj 01 o K 009189 15 K 2 (koja je donesena u ponovnom postupku nakon što je rješenjem Vrhovnog suda FBiH žalba branitelja optuženog G.P. djelomično uvažena, a presuda ukinuta i po službenoj dužnosti u odnosu na optuženog S.G., pa je predmet vraćen prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje, protiv koje presude je izostala žalba kantonalnog tužitelja), optuženi S.G. i G.P. oglašeni su krivim zbog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 u vezi člana 22 preuzetog Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), i na osnovu naprijed navedenog zakonskog propisa, kao i primjenu člana 41 stav . preuzetog KZ SFRJ osuđeni na kazne zatvora, i to optuženi S.G. na kaznu zatvora u trajanju od 10 (deset) godina, za krivičnopravne radnje ubistva jednog civila i pljačke imovine civila, a optuženi G.P. na kaznu zatvora u trajanju od 7 (sedam) godina, za krivičnopravnu radnju pljačke imovine civila.

Nadalje, rješenjem Vrhovnog suda FBiH broj 01 o K 009189 17 Kž 5, djelomično su uvažene žalbe kantonalnog tužitelja i branitelja obojice optuženih, pa je presuda prvostepenog suda broj 01 o K 009189 15 K 2 ukinuta, i određeno je održavanje pretresa pred Vrhovnim sudom FBiH.

Odluka

Nakon što je održao pretres, te ocijenio preuzete i pročitane dokaze izvedene pred prvostepenim sudom, kako pojedinačno tako i u međusobnoj vezi, rukovodeći se načelom slobodne ocjene dokaza, Vrhovni sud FBiH odlučio je slijedeće:

Optuženi S.G. i G.P. krivi su što su za vrijeme oružanog sukoba, kršeći pravila međunarodnog prava, izvršili ubistvo civila čime su počinili krivično djelo – Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz

člana 142 stav 1 u vezi sa odredbama iz člana 22 preuzetog KZ SFRJ, pa ih je sud osudio na kazne zatvora, i to optuženi S.G. na kaznu zatvora u trajanju od 7 (sedam) godina, a optuženi G.P. na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina. Kršeći odredbu člana 3 stav 1 tačka a) Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine, koja između ostalog zabranjuje svako nasilje protiv života i tijela prema osobama koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima, optuženi, zajednički poduzetim radnjama koje imaju odlučujući značaj u procesu izvršenja djela, postupili su suprotno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, a za koje kršenje su oglašeni krivim ovom presudom.

Nadalje, na osnovu člana 298 tačka e) ZKP FBiH Vrhovni sud FBiH odbio je optužbu da su optuženi G.P. i S.G. počinili krivično djelo teške krađe iz člana 148 stav 1 tačka 1 u vezi člana 147 stav 1 Krivičnog zakona Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, koji je preuzet kao republički zakon (KZ R BiH).

Prethodno navedeno iz razloga što činjenični opis optužnice nije sadržavao nikakve navode koji bi se odnosili na to da su optuženi svojim postupanjima prekršili određenu normu međunarodnog prava koja to zabranjuje, jer je neophodno da činjenični opis, za svaku od alternativno postavljenih radnji iz pomenute odredbe, sadrži i navod o tome koja konkretna norma međunarodnog prava je prekršena postupcima učinitelja. Naime, krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 KZ SFRJ, je blanketno krivično djelo, koje može postojati samo onda kada je nekom od alternativno propisanih radnji iz te odredbe prekršena konkretna norma međunarodnog prava koja takve postupke zabranjuje. Ukoliko takva blanketna norma u opisu krivičnog djela izostane, to znači da konkretno postupanje učinitelja nije zabranjeno pravilima međunarodnog prava, pa takva radnja i nema obilježja ratnog zločina. Takav propust nije mogao biti otklonjen na pretresu pred Vrhovnim sudom FBiH kada je izmijenjenom optužnicom federalni tužitelj, u činjenični opis optužnice dodao blanketnu normu iz člana 4 stav 2 tačka g) Dopunskog protokola (Protokol II) uz Ženevsku konvenciju, kojom se zabranjuje pljačka civilnog stanovništva, pri čemu je u optužnicu dodana nova kriminalna količina, odnosno, radnju kršenja međunarodnog prava, koja optuženima nije bila stavljena na teret prvobitnom optužnicom.

Uzimajući u obzir činjenicu da je u prvostepenom postupku izostala žalba kantonalnog tužitelja protiv presude prvostepenog suda broj 01 0 K 009189 15 K, nego su izjavljene samo žalbe u korist optuženih, to bi oglašavanje optuženih krivima za krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 KZ SFRJ učinjeno radnjom pljačke imovine civila, a koje nije sadržavala prvobitna optužnica, predstavljalo kršenje odredbe člana 322 ZKP FBiH o zabrani *reformatio in peius* prema kojoj, ukoliko je žalba podnesena samo u korist optuženog, onda se presuda ne smije izmijeniti na njegovu štetu.

Predmet broj 06 o K 008233 16 Kž 2 – povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312 stav 1 tačka k) i stav 2 u vezi sa članom 296 stav 2 Zakona o krivičnom postupku FBiH

Činjenice i žalbeni navodi

Prvostepenom presudom broj 06 o K 008233 16 K 2, na osnovu člana 299 tačka c) Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKP FBiH), optuženi je oslobođen od optužbe da je učinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 u vezi sa članom 22 preuzetog Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ).

Protiv prvostepene presude žalbu je izjavio kantonalni tužitelj, zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, povrede Krivičnog zakona i pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, s prijedlogom da se pobijana presuda ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovni postupak

ili da se pobijana presuda preinači na način da se optuženi oglasi krivim za učinjeno krivično. Iz žalbe proizlazi da se istom prigovara da prvostepeni sud u pobijanoj presudi nije dao razloge zbog čega nije prihvatio da se radnjama optuženog krši član 3 Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata.

Iz obrazloženja pobijane presude proizlazi da je prvostepeni sud našao da nema dokaza da su se u radnjama koje je poduzeo optuženi ostvarila bitna obilježja bića krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 u vezi člana 22 KZ SFRJ, koje mu optužba stavlja na teret i na osnovu člana 299 tačka c) ZKP FBiH je optuženog oslobodio od optužbe. Pri tome, prvostepeni sud smatra da preduzete radnje kojima bi se ostvarila obilježja navedenog krivičnog djela moraju biti u kontinuitetu u pogledu samog trajanja i takvog intenziteta da žrtvi nanose velike patnje kod povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja, koje ponašanje bi predstavljalo teško kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava i takvo nečovječno postupanje, a što u konkretnom nije slučaj.

Odluka

Rješenjem Vrhovnog suda FBiH žalba kantonalnog tužitelja je uvažena i prvostepena presuda ukinuta, pa je predmet vraćen prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Po ocjeni Vrhovnog suda FBiH izostali su razlozi o odlučnim činjenicama zbog kojih prvostepeni sud smatra da radnje optuženog ne predstavljaju nečovječno postupanje u smislu člana 3 Ženevske konvencije o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukob, pri čemu je potrebno imati u vidu da je u odredbi člana 142 stav 1 preuzetog KZ SFRJ nečovječno postupanje određeno kao posebna radnja izvršenja, različita od nanošenja velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja, i da predstavlja jednu od više alternativno propisanih radnji izvršenja tog krivičnog djela, a čime je učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312 stav 1 tačka k) ZKP FBiH.

Nadalje, prvostepeni sud u pobijanoj presudi propustio je analizirati i ocijeniti iskaz oštećenog u pogledu radnji koje je prema njemu preduzeo optuženi i dovesti iskaz oštećenog u vezu sa iskazima svjedoka, kako je to bio u obavezi u smislu člana 296 stav 2 ZKP FBiH. Dakle, prvostepeni sud nije cijenio, niti je analizirao iskaz oštećenog u pogledu radnji koje je u ovom inkriminisanom događaju preduzeo optuženi i drugi nepoznati vojnici prema njemu, čime je i učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312 stav 2 ZKP FBiH, u vezi sa članom 296 stav 2 istog zakona.

Predmet broj 64 O P 016369 14 Rev – Ugovor o doživotnom izdržavanju

Činjenice i revizijski navodi

Predmet spora je utvrđenje ništavim Ugovora o doživotnom izdržavanju zbog nedostatka forme. Ugovori su zaključeni 20.05.2009. godine i 26.06.2009. godine, između umrlog (brat tužitelja), kao primatelja izdržavanja i tužene (supruga), kao davatelja izdržavanja, koji ugovori su sastavljeni u pismenom obliku i sudački ovjereni u općinskom sudu, u skladu sa odredbom člana 120 stav 2 i 3 Zakona o nasljeđivanju. Ništavost se ogleda u tome što je odredbama Zakonom o notarima propisano da se radi o takvom pravnom poslu za čiju valjanost je obavezna notarski obrađena isprava. Protivtužbenim zahtjevom tužena traži utvrđenje, da je Ugovor koji je zaključen 26.06.2009. godine pravno valjan, jer je zaključen u formi propisanoj članom 120 tada važećeg Zakona o nasljeđivanju.

Prvostepenom presudom utvrđeno je da su Ugovori o doživotnom izdržavanju, od 20.05.2009. godine i 26.06.2009. godine, oba sudački ovjereni u općinskom sudu, a zaključeni između umrlog (brat tužitelja), kao primatelja izdržavanja i tužene (supruga), kao davatelja izdržavanja, apsolutno ništavi.

Nadalje, odbijen je protivtužbeni zahtjev tužene za utvrđenje da je Ugovor o doživotnom izdržavanju, zaključen 26.06.2009. godine, pravno valjan i zakonit.

Drugostepenom presudom žalba tužene je uvažena i prvostepena presuda preinačena, tako da se odbija tužbeni zahtjev u cijelosti, a usvaja protivtužbeni zahtjev.

Protiv drugostepene presude reviziju su izjavili tužitelji, iz razloga propisanih odredbom člana 240 Zakona o parničnom postupku (ZPP), pa predlažu da sud reviziju usvoji i drugostepenu presudu preinači na način da istu ukine i potvrdi prvostepenu presudu.

Odluka

Presudom Vrhovnog suda FBiH revizija tužitelja je odbijena u odnosu na odluku o tužbenom zahtjevu, a odbačena u odnosu na odluku o protivtužbenom zahtjevu.

Zbog različitog tumačenja zakonskih odredbi i njihove primjene, nižestepeni sudovi zauzimaju različita pravna tumačenja, pa samim tim donose i različite odluke. U vrijeme zaključenja Ugovora egzistiraju dva zakona (Zakon o nasljeđivanju i Zakon o notarima), pri čemu Zakon o nasljeđivanju iz 1980. godine nije usuglašen sa Zakonom o notarima (novi Zakon o nasljeđivanju Federacije BiH objavljen je u *Službenim novinama FBiH* broj 80/2014, 01.10.2014. godine, te u članu 147 propisuje da ugovor o doživotnom izdržavanju mora biti zaključen u formi notarski obrađene isprave).

U situaciji kada je Zakon o nasljeđivanju neusuglašen sa Zakonom o notarima Vrhovni sud FBiH smatra da sporne zakonske odredbe treba tumačiti u korist stranke koja je u pitanju. Isto pravno shvatanje izraženo je i u odluci Ustavnog suda BiH, broj AP-2423/10, od 09.10.2013. godine, da paralelne odredbe treba tumačiti u korist stranke koja je u pitanju. U konkretnom slučaju u korist tužene koja je Ugovor o doživotnom izdržavanju sudački ovjerila u općinskom sudu, u skladu sa odredbom člana 120 Zakona o nasljeđivanju, te se nije moglo očekivati da sama stranka otkriva koji je od više načina ovjere „ispravniji“, pa je slijedom navedenog, a primjenom odredbe člana 248 ZPP-a, revizija tužitelja odbijena u odnosu na odluku o tužbenom zahtjevu, dok je u skladu sa članom 247 ZPP-a revizija tužitelja odbačena kao nedopuštena u odnosu na protivtužbeni zahtjev.

Predmet broj 43 O P 116275 16 Rev – član 201 stav 2 Zakona o obligacionim odnosima (ZOO)

Činjenice i revizijski navodi

Na osnovu nespornih i dokazanih činjenica nižestepeni sudovi utvrdili su da se dana 04.09.2014. godine, u jami RMU „Raspotočje“, desio gorski udar, da je tom prilikom smrtno stradao brat tužitelja, te da se tužitelj zbog toga obraćao tuženom sa zahtjevom za naknadu nematerijalne štete, a koji zahtjev je tuženi odbio. Nižestepeni sudovi su dalje utvrdili da je smrt brata ostavila određene posljedice na tužitelja, zbog kojih se on više puta obraćao za pomoć nadležnim zdravstvenim ustanovama, odnosno da tužitelj trpi duševne bolove zbog gubitka bliske osobe, budući da je bio u jako dobrim odnosima sa bratom, koji mu je bio jedini brat, s kojim je zajedno radio i često se družio u vrijeme prije njegove pogibije.

Prvostepenom presudom odbijen je kao neosnovan tužbeni zahtjev kojim je traženo da sud obaveže tuženog da tužitelju, na ime duševnih bolova zbog smrti bliskog srodnika, isplati iznos od 7.000,00 KM, sa zakonskim zateznim kamatama počev od 24.12.2014. godine.

Drugostepenom presudom žalba tužitelja je odbijena kao neosnovana i presuda prvostepenog suda potvrđena.

Protiv drugostepene presude tužitelj je blagovremeno izjavio reviziju zbog povrede odredaba parničnog postupka i pogrešne primjene materijalnog prava, sa prijedlogom da revizijski sud usvoji reviziju i pobijanu presudu preinači na način da u cijelosti usvoji tužbeni zahtjev tužitelja.

Odluka

Presudom Vrhovnog suda FBiH revizija je usvojena i nižestepene presude preinačene tako što se tuženi obavezuje da tužitelju, na ime naknade nematerijalne štete, isplati iznos od 7.000,00 KM, sa zakonskom zateznom kamatom počev od dana 24.12.2014. godine pa do isplate, uz obavezu tužitelja na naknadu troškova parničnog postupka.

U situaciji kada relevantna odredba člana 201 ZOO ne propisuje šta se smatra trajnijom zajednicom života, o tome odlučuje sud u svakom pojedinom slučaju. U slučaju tužitelja i njegovog brata, što proizlazi iz utvrđenog činjeničnog stanja, dominantna je bila njihova emocionalna povezanost i bliskost, koja u toku postupka nije dovedena u pitanje. Činjenica da su braća svaki dan provodila vrijeme na poslu zajedno, i to u rudniku, gdje su zbog opasnosti kojoj su bili izloženi, svakodnevno i intenzivno brinuli i strahovali za život drugoga, stvorila je između njih određenu vrstu trajnije zajednice, koja nije vezana za prostor stanovanja, nego za prostor i vrijeme koje su oni provodili na poslu, koja se može smatrati trajnijom zajednicom života u smislu odredbe člana 201 stav 2 ZOO. Ta činjenica je u konkretnom slučaju naglašavala i pojačavala njihovu već postojeću bliskost i povezanost u toj mjeri, da je tužitelj u svakodnevnom životu osjećao i još uvijek osjeća duševne bolove zbog gubitka brata, koji se može poistovjetiti sa gubitkom koji u slučaju smrti osjećaju članovi porodice koji žive u istom domaćinstvu.

Slijedom navedenog, primjenom odredbe člana 201 stav 2 ZOO u konkretnom slučaju, zaključeno je da tužitelj ima pravo na pravičnu novčanu naknadu za duševne bolove zbog smrti brata, a budući da odgovornost tuženog za nastalu štetu nije sporna, jer se radi o šteti koja je nastala u vezi sa opasnom djelatnošću, u smislu odredbe člana 173 ZOO. S tim u vezi, Vrhovni sud FBiH, na osnovu odredbe člana 250 ZPP-a odlučio je kao u izreci.

Predmet broj 08 O U 001636 13 Uvp – gubitak prava nakon proteka prekluzivnog roka i član 13 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda

Činjenice

Prvostepenom presudom odbijena je tužba tužiteljice podnesena protiv rješenja tuženog, kojim rješenjem je odbijena žalba tužiteljice izjavljena protiv prvostepenog rješenja Službe za branitelje iz Domovinskog rata Općine Grude (kojim je odbijen zahtjev tužiteljice za priznavanje prava na porodičnu invalidninu iza poginulog branitelja). Naime, tužiteljica je tužbom osporavala zakonitost rješenja tuženog, a imajući u vidu činjenicu da je tužiteljica podnijela zahtjev za priznavanje statusa i prava na porodičnu penziju dana 17.01.2011. godine, a da je članom 17 stav 1 tačka 7 Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica određen rok do 17.11.2007. godine do kada je lice - vanbračni drug neoženjenog poginulog branioca, sa kojim je imao zajedničko dijete i sa kojim je živio u zajedničkom domaćinstvu, morao taj status dokazati. Tužiteljica je, tokom postupka pred prvostepenim sudom, dokazala postojanje vanbračne zajednice sa pokojnim vanbračnim drugom (sa kojim ima vanbračno dijete - kći, a čije očinstvo je utvrđeno presudom općinskog suda iz 1996. godine), i to presudom općinskog suda koja je postala pravomoćna danom donošenja, odnosno 14.01.2008. godine.

Zahtjevom za vanredno preispitivanje presude tužiteljica pobija presudu prvostepenog suda ističući da prvostepeni sud izbjegava da napomene, da je tužiteljica postojanje vanbračne zajednice utvrdila tek donošenjem i pravomoćnošću presude općinskog suda od 14.01.2008. godine, pa iz tog razloga nije mogla podnijeti zahtjev za priznavanje prava na porodičnu penziju do datuma koji je određen odredbom člana 4 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o pravima branitelja i članova njihovih obitelji, tj. predati zahtjev do 17.11.2007. godine. Smatra da je prvostepeni sud povrijedio i odredbu člana 13 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Odluka

Nakon što je ispitao zakonitost pobijane presude u granicama zahtjeva i povrede propisa, Vrhovni sud FBiH je zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke odbio, uz obrazloženje da su rokovi, pa i prekluzivni rokovi usmjereni na zaštitu načela pravne sigurnosti pa je sigurno da se isti moraju strogo poštovati. Činjenica da je tužiteljica podnijela zahtjev za priznavanje prava na porodičnu invalidninu dana 17.01.2011. godine, upućuje na zaključak da su pravilnom primjenom materijalnog prava upravni organi, kao i prvostepeni sud, zahtjev tužiteljice odbili jer se, zapravo, radi o zakonskom prekluzivnom roku, tj. gubitku tog prava u slučaju podnošenja zahtjeva nakon proteka roka od 17.11.2007. godine, a da pri tome upravni organi i prvostepeni sud nisu napravili povredu pravila postupka. Dakle, tužiteljica je mogla i morala podnijeti zahtjev za priznavanje prava na porodičnu invalidninu kako bi ispunila zakonom određeni (prekluzivni) rok, a u tom postupku dokazati da je već ranije predala tužbu parničom sudu, nakon čega bi se pokrenuti upravni postupak prekinuo do rješavanja, u konkretnom slučaju, prethodnog pravnog pitanja.

Odredba člana 13 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda određuje da svako ko smatra da su mu prava i slobode priznate u ovoj Konvenciji povrijeđeni, ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred nacionalnim organima, uprkos tome što su povredu prava i sloboda počinila lica koja su djelovala u svojstvu službenog lica. Tužiteljica je imala djelotvorna pravna sredstva pred nacionalnim organima (pravo na žalbu, pravo na tužbu i pravo na izjavljivanje zahtjeva za vanredno preispitivanje sudske odluke), i ta prava istoj nikada nisu bila uskraćena, niti povrijeđena od strane službenih lica, pa Vrhovni sud FBiH ocjenjuje neosnovanim prigovor tužiteljice usmjeren na povredu člana 13 Konvencije.

Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Republike Srpske

Pripremila: Tanja Miletić, Vrhovni sud Republike Srpske

Uvod

Za ovaj broj časopisa *Pravna hronika* izabrane su odluke iz pet predmeta Vrhovnog suda Republike Srpske. Izdvojene su dvije odluke donesene unutar Krivičnog odjeljenja, i to jedna presuda koja je donesena po zahtjevu za zaštitu zakonitosti osuđenog, u kome je osuđeni ukazivao na povredu prava na odbranu, dok je druga presuda donesena u postupku po žalbi protiv prvostepene presude, a u kojoj se ovaj sud izjasnio o pravilnosti odluke prvostepenog suda o imovinskopравnom zahtjevu kod sporazuma o priznanju krivice. Izabrane su tri odluke donesene unutar Građansko-upravnog odjeljenja. U jednoj presudi donesenoj u postupku po reviziji ovaj sud se izjasnio o specifičnosti ugovora o radu nakon otvaranja stečajnog postupka, a u drugoj presudi o odgovornosti za naknadu štete, te utvrđivanju obima pričinjene štete kod povrede prava na žig, dok se presuda donesena u postupku po zahtjevu za vanredno preispitivanje pravosnažne presude tiče naplate poreskih obaveza.

Radi se o slijedećim presudama: presude broj 80 o K 070897 17 Kvlz i 11 o K 020748 17 Kž (krivično odjeljenje), te presude broj 71 o Rs 202839 17 Rev, 57 o Ps 095064 15 Rev i 13 o U 003236 15 Uvp (građansko-upravno odjeljenje).

Predmet broj 80 o K 070897 17 Kvlz – upozorenje licu koje može odbiti svjedočenje – član 148 stav 2 Zakona o krivičnom postupku

Činjenice i navodi iz zahtjeva za zaštitu zakonitosti

Pravosnažnom presudom oglašen je krivim optuženi zbog krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 208 stav 1 Krivičnog zakona Republike Srpske i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od tri mjeseca.

Protiv ove presude osuđeni je podnio zahtjev za zaštitu zakonitosti zbog povrede krivičnog zakona i povrede odredba krivičnog postupka iz člana 311 stav 1 tačka g) Zakona o krivičnom postupku.

Povredu prava na odbranu osuđeni zasniva na tvrdnji kako je presuda zasnovana na iznuđenom iskazu privilegovanog svjedoka, njegove supruge, kao nezakonitom dokazu.

Odluka

Ovaj sud nalazi da smisao upozorenja na pravo da se odbije svjedočenje nije u formalnom upozorenju svjedoka, već u tome da on shvati suštinu i posljedice koje to pravo ima, i koje posljedice to odbijanje proizvodi. Zato kada sud uoči da svjedok nije razumio koji je domet toga prava i koje su posljedice odbijanja svjedočenja, dužan je da svjedoka pouči o svemu tome. Kada tako postupu sud ne iznuđuje iskaz svjedoka, niti povrjeđuje pravo osuđenog na odbranu. U konkretnom slučaju ovaj sud nalazi da je prvostepeni sud pravilno postupio kada je suprugu osuđenog, kao privilegovanog svjedoka, nakon što je izjavila da ne želi da svjedoči poučio o sadržini tog prava i posljedicama odbijanja svjedočenja. To proizlazi iz pitanja i njenih odgovora koje je o tome dala sudu i sasvim je

očigledno da ona nije shvatila suštinu ovog zakonskog instituta, jer kada joj je sve detaljno objašnjeno ona je tada dala jasnu, određenu i nedvosmislenu izjavu da želi svjedočiti. Tok razgovora koji je zabilježen u spisu ne ostavlja mjesta sumnji da se radi o njenoj slobodnoj volji, niti upućuje na sumnju u pribavljanje dokaza na nezakonit način. Nalazeći da nije povrijeđen krivični zakon na štetu osuđenog i pravo na odbranu, ovaj sud je predmeti zahtjev odbio.

Predmet broj 11 O K 020748 17 Kž – odluka suda o imovinskopravnom zahtjevu kod sporazuma o priznanju krivice – član 246 stav 6 tačka d) i stav 9, te član 310 tačka g) Zakona o krivičnom postupku

Činjenice i žalbeni navodi

Prvostepenom presudom oglašen je krivim optuženi zbog krivičnog djela zločinačkog udruženja iz člana 383 stav 2 Krivičnog zakona Republike Srpske za koje mu je utvrđena kazna zatvora u trajanju od dva mjeseca, u sticaju sa krivičnim djelom otmice u pokušaju iz člana 165 stav 2, u vezi sa stavom 1 i članovima 20 i 23 istog zakona, za koje mu je utvrđena kazna zatvora u trajanju od jedne godine i osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i jednog mjeseca, u koju mu je uračunato vrijeme provedeno u pritvoru, te je obavezan da plati troškove krivičnog postupka, a oštećeni sa „eventualnim“ imovinskopravnim zahtjevom upućeni na parnicu.

Protiv ove presude žalbe su izjavili branilac optuženog zbog povrede krivičnog zakona, te punomoćnik oštećenih zbog odluke o imovinskopravnom zahtjevu.

Žalba punomoćnika oštećenih tvrdi da im nije data mogućnost da se izjasne o imovinskopravnom zahtjevu jer prvostepeni sud i tužilac nisu utvrdili „krug (identitet)“ oštećenih lica, niti su ih pozvali da se izjasne o postavljanju imovinskopravnog zahtjeva, kao ni na okolnosti zaključenja sporazuma.

Odluka

Pošto je primarni zadatak krivičnog postupka presuđenje krivične stvari u što kraćem vremenu i sa što manje troškova, sud će oštećenog uputiti na parnicu ako nema podataka potrebnih za odlučivanje ili ako bi utvrđivanje vodilo nepotrebnom i neopravdanom odugovlačenju krivičnog postupka. Postavljanjem zahtjeva i odlukom o upućivanju na parnicu ne konstituiše se pravo oštećenog, odluka nema konstitutivni karakter, već samo deklarativni, jer se pravo zasniva na materiji građanskog zakonodavstva. Ako oštećeni ne postavi odštetni zahtjev u toku krivičnog postupka on ga može ostvariti u parničnom postupku. U konkretnom slučaju tužilac je u toku istrage saslušao kao svjedoka oštećenu - vanbračnu suprugu ubijenog i majku njihove zajedničke maloljetne djece, koja je izjavila da se ne može izjasniti tom prilikom o imovinskopravnom zahtjevu već da će to naknadno učiniti, a što je sud imao u vidu prilikom razmatranja sporazuma o priznanju krivice, pa ju je sa „eventualnim imovinskopravnim zahtjevom“ uputio na parnicu. Dakle, tužilac je licima koja su živjela sa ubijenim u zajedničkom domaćinstvu (vanbračnoj supruzi i djeci) omogućio da se izjasne o imovinskopravnom zahtjevu, dok ostalim licima kojima žalba daje to svojstvo nije onemogućeno da to svoje pravo ostvare u parničnom postupku jer im je sud dostavio presudu. To se odnosi na brata ubijenog koji prema izjavi oštećene nije živio s njima u zajedničkom domaćinstvu, pa ga tužilac pravilno i nije pitao da se izjasni o imovinskopravnom zahtjevu. S druge strane, sud nije dužan da na ročište o razmatranju sporazuma o priznanju krivice poziva oštećene, kako to žalba pogrešno tvrdi. S obzirom na navedeno, te da je žalbom branioca optuženog pogrešno zaključeno da se ne radi o krivičnim djelima za koja je optuženi oglašen krivim prvostepenom presudom, jer za to nema uporišta u činjeničnom supstratu izreke presude, ovaj sud je odbio žalbe i potvrdio prvostepenu presudu.

Predmet broj 71 O Rs 202839 17 Rev – ugovor o radu nakon otvaranja stečajnog postupka – član 78 stav 1 i 2. Zakona o stečajnom postupku (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 67/02, 77/02, 38/03, 96/03, 68/07, 12/10, 16/10 i 26/10 u kome je objavljen Prečišćen tekst)

Činjenice i revizioni navodi

Nižestepeni sudovi su utvrdili da je tužitelju (kao i ostalim zaposlenim radnicima, bilo ih je 210) pretao radni odnos zasnovan na neodređeno vrijeme zbog otvaranja stečajnog postupka nad tuženim, te da je nakon otvaranja stečajnog postupka, dana 01.07.2008. godine, stečajni upravnik sa tužiteljem (i još nekim radnicima, njih 15) zaključio ugovor o radu na određeno vrijeme dok postoji potreba posla, a najduže do okončanja stečajnog postupka. Rješenjem stečajnog upravnika od 31.10.2013. godine tužitelju je otkazan ugovor o radu na određeno vrijeme zbog prestanka potrebe za njegovim radom, te je određeno da će zaostale plate i druga materijalna primanja iz radnog odnosa, uključujući poreze i doprinose na lična primanja, tužitelj rješavati u okviru stečajnog postupka, kao stečajni povjerilac višeg, odnosno opšteg isplatnog reda u skladu sa Zakonom o stečajnom postupku.

Imajući u vidu odredbe Zakona o stečajnom postupku (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj: 67/02, 77/02, 38/03, 96/03, 68/07, 12/10, 16/10 i 26/10 u kome je objavljen Prečišćen tekst tog zakona) i odredbe Zakona o radu (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 38/00, 40/00, 47/02, 38/03, 66/03, 20/07 i 55/07 u kojem je objavljen Prečišćen tekst tog zakona) nižestepeni sudovi su zaključili da rješenje kojim je otkazan ugovor o radu nije nezakonito, pa su radi toga odbili zahtjev za njegovu poništenje i slijedom toga ostale zahtjeve tužitelja (vraćanje na rad, isplate zarade, uplate pripadajućih poreza i doprinosa).

Tužitelj revizijom pobija drugostepenu presudu zbog povrede odredaba parničnog postupka i pogrešne primjene materijalnog prava, posebno ističući da je u konkretnom slučaju radni odnos tužitelja na određeno vrijeme u smislu odredaba članova 16 i 17 Zakona o radu prerastao u radni odnos na neodređeno vrijeme.

Odluka

Revizijski sud nalazi da saglasno odredbi člana 78 stav 1 Zakona o stečajnom postupku danom otvaranja stečajnog postupka prestaju ugovori o radu radnika stečajnog dužnika (što je i ovdje bio slučaj), a stečajni upravnik pismeno obavještava radnike o prestanku radnog odnosa, a može kako i propisuje odredba stava 2 istog člana zaključiti nove ugovore o radu sa licima koja su potrebna za nastavak poslovanja ili odvijanje stečajnog postupka. Međutim, to više nije radni odnos, odnosno ugovor o radu koji ima u vidu Zakon o radu u odredbi člana 1 koji se zaključuje između radnika i poslodavca, čiju definiciju daje odredba člana 3 Zakona o radu, nego se radi o ugovoru zaključenom između radnika i stečajnog dužnika, kao poslodavca kojeg predstavlja i zastupa stečajni upravnik. Ugovori o radu nakon otvaranja stečajnog postupka mogu se zaključiti samo na određeno vrijeme. Ovo zato što je, po prirodi stvari, trajanje stečajnog dužnika takođe vremenski ograničeno. Naime, po zaključenju stečajnog postupka stečajni dužnik se briše iz registra ili dolazi do reorganizacije, potvrđivanjem stečajnog plana, koja bi, između ostalog, mogla značiti i dalji nastavak poslovanja, kada prestaju službe stečajnog upravnika i članova odbora povjerilaca, što bi podrazumijevalo zaključenje novih ugovora o radu sa radnicima koji bi nastavili poslovanje. Stoga, s obzirom na prirodu ugovora o radu koji je tužitelj zaključio sa tuženim nakon otvaranja stečajnog postupka i svrhu koja se postiže zaključenjem tog ugovora (da se provede stečajni postupak do njegovog zaključenja, bez obzira na koji način) koji mu daju karakter privremenosti, takav ugovor nije mogao prerasti u ugovor o radu na neodređeno vrijeme (kako su jasno i argumentovano obrazložili nižestepeni sudovi, koja obrazloženje prihvata i ovaj sud) na čemu insistira revident pozivom na odredbe članova 16 i

17 Zakona o radu . Iz istih razloga nema mjesta ni primjeni odredbi članova 125 i 126 Zakona o radu. Radi izloženog, revizija tužitelja je odbijena.

Predmet broj 57 O Ps 095064 15 Rev – povreda prava na žig – član 82 Zakona o žigu (*Službeni glasnik BiH*, broj 53/10)

Činjenice i revizioni navodi

Pobijanom presudom je utvrđeno da je tuženi povrijedio prava tužitelja iz osnova nelojalne konkurencije i povrede prava na žig na taj način što je uvezio i stavljao u promet, reklamirao i nudio proizvode sa istim žigom, a koji žigovi su zaštićeni na ime tužitelja, te je tuženom zabranjen uvoz i stavljanje u promet proizvoda sa predmetnim žigom, reklamiranje i nuđenje tih proizvoda, potpuno povlačenje navedene robe i reklamnog materijala iz prometa, uz objavu presude u dnevnim novinama. U odnosu na zahtjev tužitelja za naknadu štete, imajući u vidu odredbe člana 82 Zakona o žigu (*Službeni glasnik BiH*, broj: 53/10), te da je tuženi u 2009. godini podnio zahtjev za priznanje žiga o kojem je odlučeno tek 2013. godine, usljed čega je tuženi bio u neizvjesnosti u pogledu ishoda postupka po podnesenim zahtjevima, kao i da izvedenim dokazima tužitelj nije dokazao da su njegovi gubici u poslovanju direktna posljedica povrede prava na žig, drugostepeni sud je zaključio da u ovom slučaju nije dokazano postojanje zakonskih uslova za naknadu štete, kao ni ispunjenje uslova propisanih odredbom člana 83 Zakona o žigu za isplatu zahtijevanih penala.

Predmet ispitivanja u revizionom postupku je odbijajući dio odluke drugostepenom suda po zahtjevu za naknadu štete i za isplatu penala.

Odluka

Revizijsku suda nalazi da su prema odredbama člana 82 Zakona o žigu u pogledu odgovornosti za naknadu štete relevantna pravila propisna Zakonom o obligacionim odnosima (*Službeni list SFRJ*, broj 29/78, 39/85 i 57/89, te *Službeni glasnik Republike Srpske*, broj: 17/93, 3/96, 39/03 i 74/04), ako ovim zakonom nije drugačije propisano. U pogledu utvrđivanja obima pričinjene štete oštećenom pripada pravo na naknadu štete u obimu koji se utvrđuje saglasno odredbama Zakona o obligacionim odnosima ili u obimu koji odgovara ugovorenoj ili uobičajenoj naknadi za zakonito korištenje žiga, što znači da u ovom dijelu Zakon o žigu u odnosu na Zakon o obligacionim odnosima drugačije reguliše utvrđenje obima pričinjene štete. Svaka radnja koju bi u pogledu korištenja zaštićenih znakova neovlašteno preduzeo štetnik, predstavlja povredu prava i stvara osnov za naknadu štete. Međutim, da bi došlo do odgovornosti za štetu, potrebno je da se ispune opšte pretpostavke: postojanje subjekta koji je odgovoran za štetu (štetnik) i subjekta koji zahtijeva odštetu (oštećenik), štetna radnja štetnika, da je na strani oštećenika nastala šteta, uzročna veza odnosno da je izvršena štetna radnja proizvela određenu štetu kao posljedicu, protupravnost štetne radnje, koja ima svoje objektivne elemente (štetna radnja je protivna nekom pravnom pravilu) i svoje subjektivne elemente (štetna je radnja pričinjena krivnjom štetnika).

Ovaj sud prihvata zaključak drugostepenog suda da postupanje tuženog u spornom periodu nije protivpravno, kao i zaključak da nije dokazana uzročna veza između uvoza robe od strane tuženog sa spornim znakovima razlikovanja i gubitka u poslovanju tužitelja u 2011. i 2012. godini, te nalazi da nisu osnovani revizioni navodi tužitelja da ovu uzročnu vezu nije potrebno dokazivati ukoliko se naknada štete zahtijeva u visini licencirane naknade, jer se radi samo o obliku štete, pa je i u tom slučaju neophodno ispunjenje svih procesnih pretpostavki da bi došlo do naknade štete. Saglasno navedenom revizijski sud zaključuje da ne stoje ni tvrdnje revidenta da je tuženi postupao sa namjerom i krajnjom nepažnjom i da je nepravilno odbijen njegov zahtjev za isplatu penala u trostrukom

iznosu uobičajene licencne naknade u smislu člana 83 Zakona o žigu, te da saglasno stavu 3 ove odredbe tužitelju nikako ne bi mogla pripadati naknada po oba osnova (i po osnovu naknade štete zbog povrede žiga i isplata penala). Slijedom izloženog, revizija tužitelja je odbijena.

Predmet broj 13 O U 003236 15 Uvp – naplata obaveze – član 94 stav 1 Zakona o poreskoj upravi (Službeni glasnik Republike Srpske broj 112/07 – prečišćen tekst, 22/08 i 34/09)

Činjenice i navodi iz zahtjeva za vanredno preispitivanje pravosnažne presude

Rješenjem tuženog Ministarstva finansija Republike Srpske odbijena je žalba tužiteljice izjavljena protiv rješenja prvostepenog organa kojim je tužiteljici kao poreskom obvezniku (vlasniku STR) naloženo da izvrši uplatu prijavljenih poreskih obaveza i obračunate kamate, uz upozorenje da će se u protivnom pokrenuti postupak prinudne naplate. Pobijanom presudom odbijena je tužba tužiteljice uz obrazloženje da je osporeni akt zakonit, odnosno da je tužiteljici pravilno naloženo plaćanje prijavljenih poreskih obaveza po osnovu poreza na prihod od samostalne djelatnosti i posebne republičke takse za 2003. godinu, i da nije zastarjela naplata potraživanja.

Zahtjevom za vanredno preispitivanje te presude tužiteljica pobija zakonitost iste zbog povrede materijalnog prava. Smatra da je zastarjelo potraživanje naplate poreza jer da je prema Zakonu o Poreskoj upravi koji je bio na snazi u vrijeme izvršnosti rješenja apsolutna zastara nastupila protekom roka od šest godina od dana dospelosti za plaćanje prijavljene poreske obaveze ili izvršnosti rješenja za plaćanje. Navodi da tužena nije mogla primjenjivati retroaktivno propis koji nije bio na snazi u vrijeme donošenja osporenog akta, već je morala primijeniti rokove zastarjelosti iz Zakona o Poreskoj upravi koji je stupio na snagu 2011. godine (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 102/11), imajući u vidu da je rješenje doneseno i dostavljeno tužiteljici nakon njegovog stupanja na snagu. Ukazuje još i da je zakonska zatezna kamata prešla ukupan iznos glavnice, a što je suprotno odredbama Zakona o visini stope zakonske zatezne kamate.

Odluka

Pravilan je stav suda u pobijanoj presudi da se rokovi zastarjelosti za naplatu poreske obaveze utvrđuju prema odredbama Zakona o Poreskoj upravi (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 112/07 – prečišćen tekst 22/08 i 34/09), koji je bio na snazi u vrijeme nastupanja izvršnosti poreske obaveze, odnosno u vrijeme podnošenja poreske prijave. Kako se prijavljena poreska obaveza smatra utvrđenom podnošenjem poreske prijave, to se prema odredbama člana 94 stav 1 tačka 1 tada važećeg Zakona o Poreskoj upravi, poreska obaveza može naplatiti u iznosu navedenom u poreskoj prijavi uz primjenjivanje mjera prinudne naplate ili sudskim putem, ali samo ako su mjere prinudne naplate ili sudski postupak počeli u roku od 10 godina od dana utvrđivanja obaveze, odnosno podnošenja poreske prijave. Iz navedenih razloga nisu osnovani navodi iz zahtjeva da se u konkretnom slučaju primjenjuje rok zastarjelosti propisan Zakonom o Poreskoj upravi koji je stupio na snagu 2011. godine, s obzirom da je poreska obaveza bila utvrđena 2004. godine podnošenjem poreske prijave. Dalje, imajući u vidu da je posebnim zakonom, u ovom slučaju Zakonom o Poreskoj upravi (članovi 86 do 89), regulisano pitanje obračunavanja kamata i iznos kamatne stope za neizmirene poreske obaveze, a koji zakon ne sadrži odredbu da visina obračunate kamate ne može preći visinu glavnog duga, niti odredbu koja upućuje na primjenu drugog zakona, ovaj sud je zaključio da ne stoje ni navodi tužiteljice da zakonska zatezna kamata na glavicu duga nije mogla preći ukupan iznos glavnice, jer da je to u suprotnosti sa odredbama Zakona o visini stope zakonske zatezne kamate. Radi navedenog, ovaj sud nalazi da je pobijanom presudom pravilno tužba odbijena, te da je za svoju odluku sud dao valjano obrazložene razloge koji su zasnovani na pravilnoj primjeni odredaba članova 93 do 94 i članova 86 do 89 Zakona o Poreskoj upravi.

Godišnja konferencija najviših sudova u Bosni i Hercegovini o temi „Pravo na obrazloženu odluku - obavezan standard u postupku pred sudom“

Pripremili: Organizatori Pravosudnog foruma i konferencije

AIRE Centar (Advice on Individual Rights in Europe - The AIRE Centre) i Ustavni sud Bosne i Hercegovine, kao suorganizatori, u saradnji s Visokim sudskim i tužilačkim savjetom Bosne i Hercegovine, organizovali su u okviru Pravosudnog foruma za Bosnu i Hercegovinu Prvu godišnju konferenciju o temi „Pravo na obrazloženu odluku – obavezan standard u postupku pred sudom“. Konferencija je održana 6. i 7. novembra 2017. godine u Sarajevu.

Konferencija se fokusirala na standarde Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u vezi s pravom na obrazloženu sudsku odluku kao ključnog elementa prava na pravično suđenje. Diskutovalo se o praksi sudova u BiH u kontekstu tih standarda, a s ciljem unapređenja kvaliteta sudskih odluka, pravne sigurnosti i zaštite prava građana u BiH.

Pravosudni forum je dio širih aktivnosti Centra AIRE u Bosni i Hercegovini usmjerenih ka jačanju implementacije Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i njenih standarda u Bosni i Hercegovini, što pruža direktnu podršku jačanju vladavine prava i potpunijem poštovanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini.

Cilj Forumu je unapređenje saradnje među najvišim sudskim instancama u Bosni Hercegovini i harmonizacija sudske prakse u Bosni i Hercegovini, kako bi ona bila ujednačena s evropskim standardima, a čime će se doprinijeti pravnoj sigurnosti svih građana u BiH. Pravosudni forum za BiH organizovan je uz pomoć Britanske vlade, a s ciljem poboljšanja primjene Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i podrške pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine u procesu pripreme za evropske integracije.

Prvu godišnju konferenciju u okviru Pravosudnog foruma za BiH otvorio je Mirsad Ćeman, predsjednik Ustavnog suda BiH. Učesnicima su se obratili Selim Karamehić, član Visokog sudskog i tužilačkog savjeta BiH, Matthew Lawson, otpravnik poslova Britanske ambasade u BiH, te Biljana Braithwaite, menadžerka Programa za Zapadni Balkan Centra AIRE u Londonu.

U svojstvu govornika i moderatora na Konferenciji su učestvovali: Nuala Mole, osnivač i viši pravni savjetnik Centra AIRE u Londonu, Mirjana Lazarova Trajkovska, bivši sudija Evropskog suda za ljudska prava, prof. dr. Ljiljana Mijović, bivši sudija Evropskog suda za ljudska prava, akademik, prof. dr. Miodrag N. Simović, sudija Ustavnog suda BiH, Monika Mijić, član VSTS BiH, Hilmo Vučinić, sudija Suda BiH i predsjednik Apelacionog odjeljenja, Jadranka Brenjo, sudija Suda BiH i predsjednica Upravnog odjeljenja, Zlatko M. Knežević, potpredsjednik Ustavnog suda BiH i član Venecijanske komisije, dr. sci. Šahbaz Džihanović, potpredsjednik Ustavnog suda FBiH, Slavko Marić, sudija Krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda FBiH, Staka Gojković, sudija Vrhovnog suda Republike Srpske, Dragana Tešić, sudija Apelacionog suda Brčko distrikta i predsjednica Građanskog odjeljenja, Srđan Nedić, sudija Apelacionog suda Brčko distrikta i predsjednik Krivičnog odjeljenja, Goran Nezirović, član VSTS BiH, te Mato Tadić, potpredsjednik Ustavnog suda BiH.

Konferenciji je ukupno prisustvovalo 60 eminentnih predstavnika najviših sudskih instanci u Bosni i Hercegovini, i to Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Visokog sudskog i tužilačkog savjeta Bosne i Hercegovine i Sekretarijata VSTS BiH, Ustavnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavnog suda Republike Srpske, Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske, Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Pravosudne komisije Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, centara za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, kao i domaći i međunarodni pravni eksperti iz oblasti ljudskih prava.

Poruke s konferencije

Na osnovu izloženih referata i vrlo angažovane diskusije, na skupu je zaključeno da se neće donositi obavezni zaključci, pri tome poštujući ustavnu i zakonsku nezavisnost i samostalnost učesnika skupa, ali su usvojene sljedeće poruke:

1. Pravo na obrazloženu sudsku odluku neodvojivo je od prava na pravično suđenje koje garantuju član II/3e) Ustava BiH i član 6 stav 1 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;
2. Pravo na obrazloženu odluku nije obaveza samo sudova, kako redovnih tako i ustavnih, nego svih tijela javne vlasti koji odlučuju u raznim postupcima, o pravima i obavezama fizičkih i pravnih lica;
3. Obrazložena odluka suda podrazumijeva njegovu nezavisnost, nepristrasnost i profesionalni pristup u rješavanju predmeta, bez obzira na to o kojem se postupku radi;
4. Na obrazloženu odluku ima pravo, prije svega stranka u postupku, ali i šira javnost. Od obrazložene odluke uveliko zavisi povjerenje stranke i javnosti u rad sudova. Obrazložena odluka obezbjeđuje pravo i na pravnu sigurnost i vladavinu prava generalno;
5. Sud nije dužan dati odgovor na svako pokrenuto pitanje, ali mora dati odgovor na ona pitanja koja su bitna za rješavanje spora, bez obzira na to o kojoj se stranci u sporu radi (jednakost oružja);
6. Promjena sudske prakse je moguća, ali pod uslovom da je obrazložena, u protivnom postoji arbitrarnost koja vodi povredi;
7. Za obrazloženu odluku bitan je i integritet sudije koji postupa bez subjektivnosti, dakle isključivo na osnovu zakona i primjene prava;
8. Stranka u postupku ima pravo da dobije odgovor na pravno pitanje postavljeno u postupku, jer to podrazumijeva suštinski pristup sudu, a ne samo formalni, te štiti pojedinca od arbitrarnosti;
9. Nedostaci i protivrječnosti u obrazloženju odluke vode ka utvrđivanju povrede iz člana II/3e) Ustava BiH i člana 6 stav 1 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda;
10. Ako niži sudovi nisu adekvatno obrazložili odluku, onda je višem sudu veoma teško prema pravnom lijeku kvalitetno preispitati odluku;
11. Sud mora za svoju odluku iznijeti objektivno prihvatljivo obrazloženje i ne smije obrazloženje svesti na fraze poput „tužilac nije uspio dokazati svoje navode“, a bez ulaska u analizu činjenica;
12. Jezik presude mora odgovarati materijalnim i procesnim odredbama zakona, jer će samo tada i stranka i javnost prihvatiti odluku;
13. S obzirom na to da se, prema Ustavu BiH, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda direktno primjenjuje i ima supremaciju nad svim zakonima, sudovi su dužni prilikom primjene člana 6 stav 1 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, u dijelu koji se odnosi na obrazloženu odluku, primjenjivati standarde koje su Evropski sud za ljudska prava i Ustavni sud BiH već uspostavili;
14. Imajući u vidu složenost sudskog sistema u BiH, za vladavinu prava, pravnu sigurnost i zaštitu prava na pravično suđenje vrlo je važno da najviši sudovi u BiH što ujednačenije koriste standard prava na obrazloženu odluku;

15. Pravosudna konferencija uočava potrebu da iskaže interes i da dâ inicijativu akademskoj zajednici, tj. visokoškolskim ustanovama za uvođenje u nastavu izučavanja Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kao obaveznog ili fakultativnog predmeta;
16. Pravosudni forum smatra da je potrebno organizatorima ove konferencije inicirati izradu jedne brošure/smjernica za obrazloženu odluku u sudovima s ciljem obezbjeđenja ujednačene zaštite prava na pravično suđenje s aspekta prava na obrazloženu odluku, boljeg edukovanja sudija i drugih učesnika u postupku. S tim u vezi, organizatoru se sugeriše da pripremi nacrt vodiča (smjernica) koji bi se prije konačne izrade i distribucije dostavio učesnicima ove konferencije na komentar, sugestije i prijedloge;
17. Organizatori će u Zborniku radova, koji će biti široko distribuiran, objaviti sve radove koje su napisali govornici na Konferenciji;
18. Učesnici Konferencije zahvaljuju prije svega Centru AIRE iz Londona i Britanskoj vladi na materijalnoj podršci pri organizovanju ove konferencije i očekuju daljnju saradnju kako bi ovakve konferencije postale tradicionalne.

Rad panela za ujednačavanje sudske prakse

Pripremile: Vera Bjelogrić i Šeila Imamović-Brković, Centar za sudsku dokumentaciju, VSTV BiH

U periodu od izlaska četvrtog broja *Pravne hronike* u kome je zadnji put izvještavano o radu panela za ujednačavanje sudske prakse do izlaska šestog broja, održana su tri sastanaka panela za ujednačavanje sudske prakse iz građanske i dva iz krivične oblasti.

Na sastancima iz građanske oblasti su razmatrana pitanja valutne klauzule kod ugovora o kreditu i pitanje da li mjenica koja nije protestirana, iako sadrži klauzulu “bez protesta”, predstavlja vjerodostojnu ispravu. Po navedenim pitanjima nije bilo usaglašenih stavova.

U vezi ugovora o kreditu sa valutnom klauzulom konstatovano je da su stavovi entitetskih vrhovnih sudova o ovom pitanju izraženi kroz odluku Vrhovnog suda Federacije BiH o spornom pravnom pitanju broj 58 O P 135023 16 Spp od 25.05.2016. godine^[8], te pravno shvatanje Vrhovnog suda Republike Srpske od 17.03.2017. godine^[9], dakle *in abstracto*. Razgovori će se nastaviti kada Sudovi donesu odluke u konkretnim predmetima.

I dalje postoje oprečni stavovi sudova u vezi drugog raspravljenog pitanja. Naime, prema mišljenju Vrhovnog suda Federacije BiH izraženog i kroz odluku o spornom pravnom pitanju broj: 22 O I 031405 16 Spp od 05. 12.2016. godine,^[10] mjenica koja nije protestirana, iako sadrži klauzulu “bez protesta”, ne predstavlja vjerodostojnu ispravu, dok oprečan stav, izražen kroz bogatu sudsku praksu, ima Vrhovni sud Republike Srpske. Moguće je da će se ovo pitanje ponovo aktualizirati na jednom od narednih panela.

Panel je razmatrao i inicijativu za izmjenu člana 263 stav 3 ZPP-a RS, te potrebu za preispitivanjem svog pravnog shvatanja zauzetog u vezi troškova advokata čije je sjedište van sjedišta suda, a zbog odluke Ustavnog suda BiH.

Tako nije usaglašena inicijativa za izmjenu člana 263 stav 3, odnosno relevantnih odredaba ostalih zakona o parničnom postupku, koje propisuju da protiv rješenja drugostepenog suda, kojim se prihvata prijedlog za ponavljanje postupka žalba nije dopuštena.

Panel je konstatovao da je stav Ustavnog suda BiH, izražen u odluci AP-1398/14, u skladu sa pravnim shvatanjem panela od 22.07.2014. godine, te stoga nije potrebno da se pravno shvatanje panela preispituje. Članovi panela su još jednom naglasili da je povjerenje i pravo na izbor advokata jedno, a pravo na nadoknadu neophodnih troškova drugo. Naime, stranka ima puno pravo da izabere advokata u kojeg ona ima potpuno povjerenje, bez obzira da li on ima kancelariju van sjedišta suda ili ne, odnosno ovakvim shvatanjem se ne brani strankama da uzmu advokata po vlastitom izboru, pa čak i više advokata i advokata iz druge države, ali da li je takav trošak neophodan za vođenje parnice je

[8] Prema odluci „Ugovori o kreditu zaključeni između fizičkih lica i banaka u švicarskim francima, čija je isplata izvršena u KM, u kojoj valuti se vrši otplata anuiteta i plaćanje kamata, predstavljaju ugovore sa valutnom klauzulom. Zakonom o deviznom poslovanju u FBiH predviđena je mogućnost zaključenja ovakvih ugovora između domaćih fizičkih lica i banaka, pa se ne radi o ništavom pravnom poslu u smislu člana 103 i 105 Zakona o obligacionim odnosima. Odredba Ugovora o kreditu koja se odnosi na promjenljivu kamatnu stopu koja sadrži tačno određenje fiksnog i varijabilnog djela kamatne stope je dovoljno određiva s aspekta predmeta obaveze, pa ne predstavlja ništavu odredbu u smislu člana 47 Zakona o obligacionim odnosima. Za više informacija v. <http://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=61819>

[9] Odjeljenje je zauzelo stav da ugovori sa valutnom klauzulom nisu ništavi.

[10] <http://vsud-fbih.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=64992>

ono što opredjeljuje sud kada, cijeneći okolnosti konkretnog predmeta, donosi odluku o nadoknadi troškova. Kako i Ustavni sud BiH navodi u citiranoj odluci „*diskreciono pravo sudova je da ovaj zahtjev odbiju ako utvrde da u konkretnom sporu navedeni troškovi nisu bili neophodni, odnosno da nedosuđivanje ovih troškova, samo po sebi, ne predstavlja povredu prava na pristup sudu*“.

Panel za ujednačavanje prakse iz krivične oblasti se u istom periodu sastao dva puta, te ponovo razmatrao inicijativu za izmjene zakona o krivičnom postupku u dijelu koji se odnose na uslove za određivanje posebnih istražnih radnji, te pitanja u vezi člana 268 Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine sa aspekta praktične primjene (kažnjavanje za odbijanje svjedočenja).

Panel je konstatovao da postojeće zakonsko rješenje ne osigurava srazmjeru između težine zadiranja u pravo privatnosti i cilja koji se želi postići primjenom te posebne mjere, te je potrebno da zakonodavac ovakvo rješenje preispita na način što će podići opštu granicu kazne za koju se mogu određivati posebne istražne radnje kombinujući sa određenim krivičnim djelima, ili grupama krivičnih djela koja zbog svoje specifičnosti, bez obzira na propisanu kaznu, zahtijevaju da budu obuhvaćena zakonskom odredbom krivičnih djela za koje se mogu odrediti posebne istražne radnje. U međuvremenu je Ustavni sud Bosne i Hercegovine postojeće zakonsko rješenje proglasio neustavnim, te je u toku izmjena zakona u okviru koje će se diskusije i argumentacija panela adekvatno adresirati.

U vezi rasprave oko praktičnih aspekata primjene člana 268 Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, konstatovano je da u ovom trenutku ne postoji konsenzus Sudova.

U ovom periodu upućena je još jedna inicijativa krivičnog panela nadležnim ministarstvima pravde, a tiče se ujednačavanja zakonskih rješenja koja se odnose na inkriminaciju krivičnog djela Otkrivanje (odavanje) identiteta zaštićenog svjedoka/Odavanje istovjetnosti zaštićenog svjedoka u krivičnim zakonima koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Inicijativa je usaglašena na sastanku panela od 31.03.2016. godine, te verifikovana od strane Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine, kao i krivičnih odjeljenja entitetskih vrhovnih sudova i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH u periodu od marta do novembra 2017. godine. Inicijativa se odnosi na pojmovno usklađivanje krivičnih zakona sa Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, odnosno da se riječi „zaštićeni svjedok“ u nazivu krivičnog djela i u tekstu zamjene riječima „svjedok pod zaštitom“.^[11]

Rad panela predstavljen je na godišnjoj konferenciji na temu „Ujednačavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini – preliminarni rezultati rada panela za ujednačavanje sudske prakse“ koja je održana 09.06. 2017. godine u Sarajevu. O procesu ujednačavanja sudske prakse govorili su Mirsad Ćeman, predsjednik Ustavnog suda BiH i Elena Brezoska – Jovanovska ispred Vijeća Evrope, dok su svoje viđenje rada panela iznijeli Ranko Debevec, predsjednik Suda BiH, Damjan Kaurinović, predsjednik Apelacionog suda Brčko distrikta BiH, sudija Obren Bužanin, predsjednik Krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Republike Srpske i sudija Zdenko Eterović, predsjednik Upravnog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH. U svojim izlaganjima su, između ostalog, izrazili punu podršku i posvećenost nastavku stručnog dijaloga sudova najviše instance, koji funkcioniše u složenoj pravosudnoj strukturi Bosne i Hercegovine, te naglasili značaj procesa kao dobar primjer za zemlje u regionu i šire. Takođe su podcrtali važnost načela pravne sigurnosti kao elementa prava na pravično suđenje i standarda koje je po ovom pitanju utvrdio Evropski sud za ljudska prava odlučujući u svojim predmetima (*Jordan Jordanov protiv Bugarske, Spaseski protiv Makedonije, Vusić protiv Hrvatske* i dr).

Rezultate i izazove panela iz građanske oblasti predstavio je sudija Senad Tica iz Vrhovnog suda Republike Srpske, dok su rad panela iz krivične i upravne oblasti predstavili sudije Hilmo Vučinić

[11] Ova zakonodavna inicijativa je već realizovana u Republici Srpskoj.

i Zvezdana Antonović iz Suda BiH. Stečena iskustva i preporuke za dalji rad panela predstavile su sudije Maida Kovačević iz Apelacionog suda Brčko distrikta BiH, te Fatima Imamović iz Vrhovnog suda Federacije BiH. Pored potrebe za normiranjem rada u panelima, podcrtana je važnost približavanja rada panela nižestepenim sudovima putem okruglih stolova, kao i neophodnost uspostave i jačanja odjeljenja za sudsku praksu.

Učesnici konferencije su se složili da su rezultati rada panela značajni, naročito kada se posmatra složena organizacija pravosuđa u BiH, gdje je jako važna i sama mogućnost raspravljanja o pojedinim pravnim pitanjima, koja nerijetko, zbog svoje kompleksnosti predstavljaju izazov ne samo za Bosnu i Hercegovinu, već i čitavu regiju. Zaključeno je i da bi se intenziviranjem dijaloga ustavnog sa vrhovnim sudovima trebala osigurati razmjena iskustava u iznalaženju jedinstvenog pristupa o primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima. Takođe, ovim bi se osigurala razmjena dobre prakse u primjeni i tumačenju presuda Evropskog suda za ljudska prava, jer zemlje zapadnog Balkana potiču iz iste pravne tradicije i imaju iste osnovne pojmove, jezik i brojna procesna pravila. Istovremeno, forum je ukazao i na potrebu balansiranog pristupa između ovog načela i načela pravne sigurnosti, na koju naročito negativno utiču različiti stavovi sudske prakse u istim ili sličnim pravnim situacijama, a bez valjanih razloga i obrazloženja odluke koja odstupa od ustaljenih stavova sudske prakse.

Konferenciji su prisustvovali i predstavnici zakonodavne vlasti, te predstavnici EUSR-a i OSCE-a, dok je posebna zahvalnost upućena Vijeću Evrope, koje je kroz projekat „Jačanje kapaciteta pravosuđa u primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima u Bosni i Hercegovini“, dalo svoju punu podršku uspostavljanju ovakvog mehanizma za ujednačavanje sudske prakse, te saorganizaciji sastanaka panela u prethodne tri godine.

Rezultati rada panela iz upravne, građanske i krivične oblasti su takođe predstavljani tokom aprila i juna 2017. godine na okruglim stolovima koje je organizovalo Vijeće Evrope u saradnji sa entitetskim centrima za edukaciju, s ciljem predstavljanja rada panela sudijama okružnog i kantonalnog nivoa. Diskusije su ukazale da postoji neujednačena primjena pravnih normi u sličnim činjeničnim okolnostima, čak i u okviru jednog suda, zbog čega je bitno da se rasprave ovog tipa nastave i u budućnosti s ciljem približavanja i harmonizacije stavova.

O bosanskohercegovačkom modelu ujednačavanja sudske prakse, kao i iskustvima drugih zemalja u ovoj važnoj oblasti, razgovarano je tokom Regionalnog okruglog stola, održanog 26.06. 2017. godine u Beogradu u organizaciji Vrhovnog kasacionog suda i Pravosudne akademije Republike Srbije i Vijeća Evrope na temu “Odjeljenja sudske prakse i drugi alati za ujednačavanje sudske prakse”. Nakon iscrpne diskusije o efektivnim modelima ujednačavanja sudske prakse i njihove primjenjivosti

Slika s regionalnog okruglog stola s temom
“Odjeljenja sudske prakse i drugi alati za
ujednačavanje sudske prakse”
Beograd 26.06.2017. godine

vosti u različitim pravnim sistemima, konstatovana je potreba za formiranjem specijaliziranih odjeljenja sudske prakse u okviru svih sudova, koja bi imala ažurne informacije o sopstvenoj sudskoj praksi, te praksi sudova u zemlji i šire.

Da bi ovakva odjeljenja mogla funkcionisati, podcrtan je značaj, uspostavljanje odnosno jačanje baza domaće sudske prakse sa funkcionalnim pretraživačem i različitim parametrima za pretraživanje. Tom prilikom je sudija Vrhovnog suda Federacije BiH, Ljiljana Filipović pojasnila nastojanja za transparentnijom objavom sudskih odluka, kao i značaj i ulogu Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a, kao mjesta gdje se vodi i ažurira nacionalna baza izabranih sudskih odluka u Bosni i Hercegovini. Okrugli sto predstavlja nastavak Međunarodnog foruma „Dijalog sudova – instrument za usklađivanje sudske prakse“, održanog u Sarajevu 21-22.06. 2016.

Nadalje, u Atini je 29.09.2017. godine održana i konferencija visokog nivoa o usklađivanju sudske prakse u organizaciji Vijeća Evrope i u saradnji sa Državnim vijećem Grčke. Konferenciji su prisustvovali predstavnici pravosudnih institucija iz 20 država članica Vijeća Evrope, te institucija odgovornih za pregled i objavljivanje sudske prakse. Ovo je prvi multilateralni skup organizovan sa ciljem da se utvrdi na koji se način može obezbjediti bolja podrška procesu harmonizacije sudske prakse u državama članicama Vijeća Evrope. Učesnici su imali priliku da analiziraju i razmjenjuju pozitivna iskustva u vezi konzistentnosti sudske prakse kao preduslovu za pravnu sigurnost, te harmonizaciji sudske prakse kroz prizmu ljudskih prava. U okviru sesije koja je bila posvećena predstavljanju dobrih praksi u zemljama članicama Vijeća Evrope, pored iskustva Srbije i Rusije, predstavljeni su mehanizmi za ujednačavanje sudske prakse koji su na snazi u Bosni i Hercegovini.

Pregled aktualnih odluka Suda Europske unije za prvu polovicu 2017.

Pripremila: Marija Jovanović, Nacionalni Univerzitet Singapur

Sudska praksa Suda Europske unije^[12] dostupna je putem zvanične stranice koja omogućava pretraživanje predmeta pred sva tri suda od 1997. godine nadalje.^[13] Sažeci novih presuda Europskog suda objavljuju se u Službenom listu EU (serija C) kao i na stranici samog Suda u rubrici **Press Releases**.

U nastavku slijedi pregled odabranih odluka koje je Sud donio tijekom prve polovice 2017. godine.^[14] Sve presude su dostupne na hrvatskom jeziku na službenoj stranici Suda EU.^[15]

U presudi po predmetu **C-573/14 Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides/Mostafa Lounani** Europski sud je razmatrao je li zahtjev za azil može biti odbijen ako je podnositelj sudjelovao u aktivnostima terorističke mreže. Europski sud je ocijenio da nije nužno da je podnositelj zahtjeva za azil osobno počinio terorističko djelo, bio poticatelj takvog djela ili sudjelovao u njegovu počinjenju.

Kazneni sud u Bruxellesu, Belgija osudio je 2006. M. Lounanija, marokanskog državljanina, na kaznu zatvora u trajanju od šest godina zbog sudjelovanja u aktivnostima terorističke skupine, belgijske ćelije „groupe islamique des combattants marocains” (Islamska skupina marokanskih boraca; GICM), u svojstvu vođe terorističke organizacije, kao i zbog zločinačkog udruživanja, krivotvorenja isprava i njihove uporabe te nezakonitog boravka. Kazneni sud u Bruxellesu proglasio je M. Lounanija krivim, među ostalim, zbog „aktivnog sudjelovanja u organiziranju kanala za slanje dobrovoljaca u Irak”. Osobito, „prijevarni prijenos putovnica” kvalificiran je kao „čin sudjelovanja u djelatnostima ćelije kojim se pruža logistička podrška terorističkom pokretu”.

M. Lounani 2010. podnio je zahtjev za azil pred belgijskim tijelima. Pozvao se na bojazan da će nakon povratka u zemlju podrijetla biti izložen kaznenom progonu zbog postojanja rizika da će ga marokanska tijela nakon osude u Belgiji smatrati radikalnim islamistom i džihadistom. Taj je zahtjev za azil odbijen.

[12] Sud EU (*Court of Justice of the European Union*) obuhvaća: Sud (*Court of Justice*) – često se naziva i Europski sud (*European Court of Justice - ECJ*); Opći sud (*General Court*) – raniji naziv: Sud prvog stepena (*Court of First Instance - CFI*), osnovan 1988. godine; Sud za službenike EU-a (*Civil Service Tribunal - CCT*), osnovan 2004. godine. Pojam „sudska praksa“ odnosi se na sve odluke. Predmeti pred Europskim sudom nose oznaku “C” (recimo C-362/14), predmeti pred Općim sudom oznaku “T”, a predmeti pred Sudom za službenike EU-a oznaku “F”. Predmeti koji datiraju od prije 1989. imaju samo broj, ne i slovo kojim se od te godine označava sud na kojem se predmet vodi.

[13] Tekstovi starijih presuda dostupni su jedino putem popisa prema broju predmeta (*Numerical Access*) http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

[14] Većina odabranih presuda je usvojena po proceduri prethodnog postupka koji omogućuje sudovima država članica da, u okviru postupka koji se pred njima vodi, upute Sudu pitanja o tumačenju prava Unije ili o valjanosti nekog akta Unije. Sud ne rješava spor pred nacionalnim sudom. Na nacionalnom je sudu da predmet riješi u skladu s odlukom Suda. Ta odluka jednako obvezuje i druge nacionalne sudove pred kojima bi se moglo postaviti slično pitanje.

[15] Za ovaj pregled su korišteni službeni prijevodi i saopštenja za javnost sa službene stranice Suda EU http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_16799.

Odlučujući povodom žalbe na odluku o odbijanju zahtjeva za azil, Vijeće za sporove stranaca, Belgija 2011. godine odlučio je da M. Lounaniju treba priznati status izbjeglice. Vijeće za sporove stranaca je potvrdio svoju odluku 2012.godine, nakon što je njegovu prvu odluku poništio belgijsko Državno vijeće. Zapravo, Vijeće za sporove stranaca smatrao je da činjenice utvrđene na teret M. Lounanija ne predstavljaju same po sebi teroristička kaznena djela, s obzirom na to da je Kazneni sud u Bruxellesu osudio M. Lounanija za pripadanje terorističkoj skupini a da mu nije stavio na teret počinjenje ili sudjelovanje u počinjenju terorističkog djela. Vijeće za sporove stranaca je smatrao da M. Lounani nije bio osuđen ni za jedno djelo koje je imalo težinu potrebnu da bude kvalificirano kao „djela koja su u suprotnosti s ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda” u smislu Direktive o statusu izbjeglice^[16] tako da mu treba priznati status izbjeglice.

Europski sud je ustanovio da, pojam „djela koja su u suprotnosti s ciljevima i načelima Ujedinjenih naroda” nije ograničen na teroristička djela, te naveo da je u Rezoluciji 2178 (2014.) Vijeće sigurnosti izjavilo da je „ozbiljno zabrinuto zastrašujućom i rastućom prijetnjom koju predstavljaju strani teroristički borci, odnosno pojedinci koji odlaze u države koje nisu države njihova boravišta ili državljanstva radi počinjenja, planiranja ili pripremanja terorističkih djela”, te je izrazilo zabrinutost u pogledu mreža koje organiziraju teroristički subjekti i koje im omogućavaju kretanje između država boraca svih državljanstava i sredstava koja su im potrebna. Prema tome, isključenje statusa izbjeglice propisano Direktivom nije ograničeno na stvarne počinitelje terorističkih djela, nego se također može primijeniti na pojedince koji se bave aktivnostima regrutiranja, organiziranja, prijevoza ili opskrbe u korist osoba koje odlaze u države koje nisu države njihova boravišta ili državljanstva radi počinjenja, organiziranja ili pripremanja terorističkih djela. Konačnu procjenu zahtjeva za međunarodnu zaštitu dužna su provesti nadležna nacionalna tijela, pod nadzorom nacionalnog suca. Obzirom, da je, prema utvrđenjima Državnog vijeća, M. Lounani bio vodeći član terorističke skupine međunarodnog značaja koja je 2002. uvrštena na popis Ujedinjenih naroda koji određuje osobe i subjekte koji su predmet sankcija i koja se i dalje nalazi na tom popisu, koji je u međuvremenu ažuriran, njegove aktivnosti logističke podrške aktivnostima te skupine imaju međunarodni aspekt, jer je sudjelovao u krivotvorenju putovnica i pomagao dobrovoljcima koji su htjeli ići u Irak. Europski sud smatra da takva djela mogu opravdati isključenje iz statusa izbjeglice. Nadalje, okolnost da je M. Lounani osuđen zbog sudjelovanja u aktivnostima terorističke skupine i da je ta osuđujuća presuda postala pravomoćna ima osobitu važnost u okviru pojedinačne procjene koju mora provesti nadležno tijelo.

Europski sud je u predmetu C-219/15 Elisabeth Schmitt/TÜV Rheinland LGA Products GmbH odlučivao o slučaju vezanom za korištenje implantata za dojke izrađenima od industrijskog silikona nezadovoljavajuće kvalitete.

Elisabeth Schmitt je 2008. godine u Njemačkoj ugradila implantate za dojke proizvedene u Francuskoj. Budući da su francuska tijela 2010. utvrdila da je francuski proizvođač proizvodio implantate za dojke izrađene od industrijskog silikona koji nije bio sukladan standardima kvalitete, E. Schmitt je 2012. godine izvadila te implantate. U međuvremenu je proizvođač postao insolventan.

E. Schmitt zatražila je pred njemačkim sudovima da joj TÜV Rheinland, tijelo koje je proizvođač zadužio za ocjenu njegova sustava kvalitete u okviru EZ izdavanja potvrda, plati iznos od 40.000

[16] Direktiva Vijeća 2004/83/EZ od 29. travnja 2004. o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljana treće države ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili osoba kojima je na drugi način potrebna međunarodna zaštita te o sadržaju odobrene zaštite (SL 2004., L 304, str. 12.),(SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 12., str. 64.).

aura s osnove naknade štete i pripadajućih kamata za pretrpljenu neimovinsku štetu. Ona također zahtijeva da se utvrdi odgovornost TÜV-a Rheinland za svu buduću materijalnu štetu. Ona smatra da je TÜV Rheinland mogao uvidom u dostavnice i račune utvrditi da se proizvođač nije koristio odobrenim silikonom.

Prema mišljenju Saveznog vrhovnog suda, Njemačka, za utvrđivanje TÜV-ove Rheinland odgovornosti nužno je da je to tijelo povrijedilo zaštitni propis ili ugovornu obvezu. Radi utvrđivanja postojanja takve povrede, Savezni vrhovni sud tražio je od Europskog suda prethodno tumačenje relevantnog europskog propisa, odnosno Direktive 93/42 o medicinskim proizvodima^[17]. Ta direktiva usklađuje zahtjeve koje moraju zadovoljavati medicinski proizvodi, poput implantata za dojke, kako bi ih se moglo staviti u promet. Ona osobito uređuje postupak u vezi s EZ izjavom sukladnosti kao i zadaće i obveze prijavljenih tijela koja postupaju u okviru tog sustava osiguranja kvalitete. U svojoj odluci Europski sud je odgovorio da u skladu s tom direktivom prijavljeno tijelo, poput TÜV-a Rheinland, koje djeluje u okviru postupka u vezi s EZ izjavom sukladnosti, nije općenito dužno provoditi nenajavljene inspekcije, kontrolirati proizvode i/ili pregledavati proizvođačevu poslovnu dokumentaciju. Međutim, ako postoje naznake koje upućuju na mogućnost da medicinski proizvod nije sukladan zahtjevima koji proizlaze iz Direktive, to tijelo mora poduzeti sve mjere koje su nužne za ispunjavanje svojih njome propisanih obveza^[18].

Osim toga, Europski sud je utvrdio da postupanjem prijavljenog tijela u okviru postupka u vezi s EZ izjavom o sukladnosti nastoji zaštititi krajnje korisnike medicinskih proizvoda. Međutim, pretpostavke pod kojima može nastati odgovornost prijavljenog tijela u pogledu tih korisnika zbog povrede obveza, koju je to tijelo skrivilo u okviru tog postupka u odnosu na obveze koje mu se nalažu na temelju te direktive, uređuju se nacionalnim pravom pod uvjetima primjene načela ekvivalentnosti i djelotvornosti.

Pitanje, je li aktivnosti oružanih snaga tijekom oružanog sukoba u smislu međunarodnog humanitarnog prava mogu biti „*teroristička djela*” Sud je razmatrao u predmetu **C-158/14 A i dr./Minister van Buitenlandse Zaken** i ustanovio da, činjenica da aktivnosti „Oslobodilačkih tigrova tamilskog Eelama” mogu biti aktivnosti oružanih snaga ne utječe na valjanost akata Europske unije koji se odnose na njihovo uvrštavanje na popis za zamrzavanje financijskih sredstava.

Prema navodima nizozemskih tijela, osobe A, B, C i D prikupljali su financijska sredstva za „Liberation Tigers of Tamil Eelam” (Oslobodilački tigrovi tamilskog Eelama, LTTE), subjekt koji je vodio građanski rat protiv vlade Sri Lanke radi stvaranja neovisne države tamilskog naroda na sjeveru i istoku Sri Lanke, a koji je Europska unija prije otprilike deset godina kvalificirala kao „teroristički” subjekt. Primjenom nizozemskog zakonodavstva kojim se provodi Rezolucija 1373 (2001) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, A, B, C i D uvršteni su među osobe podvrgnute mjerama ograničavanja radi borbe protiv terorizma. Kao posljedica tog određivanja zamrznuta su njihova financijska sredstva. U tom su smislu nizozemska tijela LTTE smatrala terorističkom skupinom. Taj je zaključak uzimao u

[17] Direktiva Vijeća 93/42/EEZ od 14. lipnja 1993. o medicinskim proizvodima (SL 1993., L 169, str. 1.), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 53., str. 5.), kako je izmijenjena Uredbom (EZ) br. 1882/2003 Europskog parlamenta i Vijeća od 29. rujna 2003. (SL 2003., L 284, str. 1.), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 1., svezak 16., str. 96.). Ta je direktiva izmijenjena Direktivom 2007/47/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 5. rujna 2007. (SL 2007., L 247, str. 21.), (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13., svezak 54., str. 104.). Međutim, te se izmjene odnose na odredbe koje se primjenjuju od 21. ožujka 2010. i stoga nisu relevantne u okviru ovog spora.

[18] Među tim obvezama nalaze se, među ostalim, obveze osiguranja da proizvođač uredno izvršava svoje obveze koje proizlaze iz odobrenog sustava kvalitete i, ovisno o slučaju, obveza utvrđivanja može li se zadržati EZ izdavanje potvrda.

obzir Provedbenu uredbu Vijeća EU iz 2010. kojom je LTTE zadržan na popisu skupina povezanih s terorističkim djelima na koje se primjenjuju mjere ograničavanja^[19].

U okviru pravnih sredstava pred nizozemskim sudovima A, B, C i D tvrdili su da je ta uredba nevaljana jer aktivnosti LTTE-a nisu teroristička djela. Prema njihovu mišljenju, LTTE je nedržavna oružana snaga uključena u ne međunarodni oružani sukob u Sri Lanci. Posljedično, na njegove se aktivnosti primjenjuje samo međunarodno humanitarno pravo, a ne pravila Europske unije i međunarodna pravila u području borbe protiv terorizma. Iz toga slijedi da je Europska unija pogrešno smatrala da su napadi i otmice koje je LTTE izvršio između 2005. i 2009. „teroristička djela” koja opravdavaju uvrštavanje na EU popis subjekata uključenih u teroristička djela.

Postupajući u najvišem stupnju, nizozemsko Državno vijeće postavilo je upit Sudu, među ostalim, o definiciji pojma „teroristička djela”, te mogu li eventualne nedosljednosti između te definicije u pravu EU i međunarodnom pravu utjecati na valjanost predmetne provedbene uredbe. Naime, nizozemsko Državno vijeće smatra da postoji međunarodni dogovor da se aktivnosti oružanih snaga tijekom oružanog sukoba u smislu međunarodnog humanitarnog prava ne smiju smatrati terorističkim aktivnostima. U svojoj presudi Europski sud je uputio na svoju sudsku praksu prema kojoj se uredba koja predviđa mjere ograničavanja mora tumačiti s obzirom na povijesne okolnosti.

Doista, predmet akata EU-a o kojima je riječ^[20] jest provedba Rezolucije 1373 (2001) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, donesene nakon terorističkih napada počinjenih 11. rujna 2001. u Sjedinjenim Američkim Državama. Oni prije svega nastoje spriječiti teroristička djela donošenjem mjera zamrzavanja financijskih sredstava, osobito radi onemogućavanja financiranja osoba ili subjekata koji mogu izvršiti teroristička djela. Određivanje osoba i subjekata koje se mora uvrstiti na popis ne predstavlja u tom kontekstu sankciju nego preventivnu mjeru. Osim toga, Sud smatra da se međunarodno običajno pravo ne protivi mogućnosti da su aktivnosti oružanih snaga tijekom oružanog sukoba „teroristička djela”. Sud u tom pogledu naglašava da međunarodno humanitarno pravo nastoji ostvariti različite ciljeve od ciljeva prava EU. Usto, iako određene međunarodne konvencije na koje upućuje nizozemsko Državno vijeće isključuju iz svojeg područja primjene aktivnosti oružanih snaga tijekom oružanog sukoba u smislu međunarodnog humanitarnog prava, one ne zabranjuju državama strankama da neke od tih aktivnosti kvalificiraju kao teroristička djela ili da spriječe njihovo počinjenje. Posljedično, Europski sud smatra da aktivnosti oružanih snaga tijekom oružanog sukoba u smislu međunarodnog humanitarnog prava mogu biti „teroristička djela” u smislu prava EU.

Presude koje je Europski sud donio u predmetima **C-157/15, Achbita, Centrum voor Gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding/G4S Secure Solutions** i **C-188/15, Bougnaoui i Association de défense des droits de l’homme (ADDH)/Micropole Univers** se tiču nošenja političkih, filozofskih i vjerskih simbola.

U predmetu **C-157/15, Achbita, Centrum voor Gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding / G4S Secure Solutions** Europski sud je ustvrdio da interno pravilo poduzeća kojim se zabranjuje vid-

[19] Provedbena uredba Vijeća (EU) br. 610/2010 od 12. srpnja 2010. o provođenju članka 2. stavka 3. Uredbe br. 2580/2001 i stavljanju izvan snage Provedbene uredbe (EU) br. 1285/2009 (SL 2010., L 178, str. 1).

[20] Zajedničko stajalište Vijeća 2001/931/ZVSP od 27. prosinca 2001. o primjeni posebnih mjera u borbi protiv terorizma (SL 2001., L 344, str. 93.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 18., svezak 1., str. 11.); Uredba Vijeća (EZ) br. 2580/2001 od 27. prosinca 2001. o posebnim mjerama ograničavanja protiv određenih osoba i subjekata s ciljem borbe protiv terorizma (SL 2001., L 344, str. 70.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 18., svezak 1., str. 5.).

ljivo nošenje svih političkih, filozofskih ili vjerskih simbola na radnom mjestu ne predstavlja izravnu diskriminaciju.

Secure Solutions Poduzeće G4S 12. veljače 2003. zaposlilo je Samiru Achbitu, vjernicu muslimanske vjeroispovijesti, kao recepcionarku. To privatno poduzeće klijentima iz javnog i privatnog sektora pruža, među ostalim, usluge prijema. U vrijeme kad je S. Achbita zaposlena, u društvu G4S nepisano pravilo zabranjivalo je radnicima da na radnom mjestu nose vidljive simbole svojih političkih, filozofskih ili vjerskih uvjerenja. U travnju 2006. S. Achbita obavijestila je svojeg poslodavca da ima namjeru tijekom radnog vremena nositi islamsku maramu za glavu. U svojem odgovoru uprava društva G4S obavijestila ju je da joj ne može tolerirati nošenje marame jer je vidljivo nošenje političkih, filozofskih ili vjerskih simbola u suprotnosti s politikom neutralnosti na koju se poduzeće obvezalo u kontaktima sa svojim klijentima.

Dana 12. svibnja 2006., nakon prekida rada zbog bolesti, S. Achbita obavijestila je svojeg poslodavca da se 15. svibnja vraća na rad i da će od tada nositi islamsku maramu za glavu. Dana 29. svibnja 2006. radničko vijeće društva G4S odobrilo je izmjenu unutarnjeg pravilnika, koja je stupila na snagu 13. lipnja 2006. U njemu je propisano da je „radnicima na radnom mjestu zabranjeno nositi vidljive simbole svojih političkih, filozofskih ili vjerskih uvjerenja odnosno vršenje svih obreda koji iz njih proizlaze”. Dana 12. lipnja 2006. S. Achbiti otkazan je ugovor o radu zbog ustrajnog iskazivanja želje da na svojem radnom mjestu nosi islamsku maramu za glavu. Tu je odluku osporavala pred belgijskim sudovima. U postupku koji je pred njime pokrenut Hof van Cassatie (Kasacijski sud, Belgija) postavlja pitanje o Unijinoj Direktivi o jednakom postupanju pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja^[21]. Kasacijski sud u bitnome želi znati predstavlja li zabrana nošenja islamske marame za glavu koja proizlazi iz općeg internog pravila privatnog poduzeća izravnu diskriminaciju. Direktiva pod pojmom „načelo jednakog postupanja” podrazumijeva nepostojanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije, među ostalim, na temelju vjere, te iako Direktiva ne sadržava definiciju pojma „vjera”, zakonodavac Unije upućuje na Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i na ustavne tradicije zajedničke državama članicama, potvrđene u Povelji Unije o temeljnim pravima. Stoga pojam vjere treba tumačiti tako da obuhvaća činjenicu imanja religijskih uvjerenja i slobodu osoba da ih iskazuju u javnosti. Sud utvrđuje da se interno pravilo društva G4S odnosi na nošenje vidljivih simbola političkih, filozofskih ili vjerskih uvjerenja te da stoga bez razlike obuhvaća svako iskazivanje takvih uvjerenja. To se pravilo stoga na jednak način odnosi na sve radnike poduzeća, propisujući im na općenit način i bez ikakve razlike obvezu neutralnosti u pogledu odijevanja. Iz spisa ne proizlazi da je to interno pravilo na S. Achbitu primijenjeno drukčije nego u odnosu na druge radnike društva G4S. Stoga takvo interno pravilo ne uspostavlja različito postupanje koje se izravno temelji na vjeri ili uvjerenju u smislu Direktive.

Sud, međutim, ističe da nije isključeno da nacionalni sud može doći do zaključka da interno pravilo uspostavlja različito postupanje koje se neizravno temelji na vjeri ili uvjerenju, ako se utvrdi da naizgled neutralna obveza koju to pravilo sadržava zapravo dovodi u neravnopravan položaj osobe određene vjere ili uvjerenja. Stoga Sud zaključuje da zabrana nošenja islamske marame za glavu koja proizlazi iz internog pravila privatnog poduzeća kojim se zabranjuje vidljivo nošenje svih političkih, filozofskih ili vjerskih simbola na radnom mjestu ne predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju vjere ili uvjerenja u smislu Direktive.

Nasuprot tomu, takva zabrana može predstavljati neizravnu diskriminaciju ako se utvrdi da naizgled neutralna obveza koju ona predviđa zapravo dovodi u neravnopravan položaj osobe određene vjere

[21] Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. godine, o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL 2000., L 303, str. 16.). (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 69.).

ili uvjerenja. Međutim, takva neizravna diskriminacija može biti objektivno opravdana legitimnim ciljem, kao što je poslodavčeva želja da u odnosima sa svojim klijentima slijedi politiku političke, filozofske i vjerske neutralnosti, ako su sredstva za postizanje tog cilja primjerena i nužna. Te uvjete dužan je provjeriti belgijski Kasacijski sud.

U Predmetu C-188/15, Bougnaoui i ADDH ustanovljeno je da poslodavčeva namjera kojom se vodi računa o klijentovim željama da njegove usluge više ne pruža zaposlenica koja nosi islamsku maramu za glavu ne može se smatrati uvjetom za obavljanje zanimanja koji je takve naravi da otklanja postojanje diskriminacije.

Asma Bougnaoui u listopadu 2007. na studentskom sajmu, prije nego što je zaposlena kod privatnog poduzetnika Micropolea, upoznala je njegova predstavnika koji ju je obavijestio o tome da bi nošenje islamske marame za glavu moglo predstavljati problem u kontaktima s klijentima tog društva. Kada je A. Bougnaoui 4. veljače 2008. došla u Micropoleove prostorije radi obavljanja poslijestudijskog osposobljavanja, nosila je običan rubac. Nakon toga na radnom mjestu nosila je islamsku maramu za glavu. Nakon njezina poslijestudijskog osposobljavanja, Micropole ju je zaposlio 15. srpnja 2008. na temelju ugovora o radu na neodređeno vrijeme u svojstvu projektne inženjerke. Slijedom pritužbe jednog klijenta kojem ju je dodijelilo društvo Micropole, to poduzeće ponovno je potvrdilo načelo potrebne neutralnosti u pogledu svojih klijenata i od nje zatražilo da više ne nosi veo. A. Bougnaoui tomu se usprotivila, pa joj je slijedom toga otkazan ugovor o radu. Tu je odluku o otkazu ugovora o radu osporavala pred francuskim sudovima. U postupku koji je pred njim pokrenut francuski Kasacijski sud postavio je upit Europskom sudu može li se poslodavčeva namjera kojom se vodi računa o klijentovoj želji da njegove usluge više ne pruža zaposlenica koja nosi islamsku maramu za glavu smatrati „stvarnim i odlučujućim uvjetom za obavljanje zanimanja” u smislu Direktive.

Europski sud je prvo utvrdio da iz odluke kojom se upućuje zahtjev nije vidljivo je li osnova pitanja Kasacijskog suda utvrđeno različito postupanje koje se izravno ili neizravno temelji na vjeri ili uvjerenjima. Stoga je na Kasacijskom sudu da provjeri je li se otkazivanje A. Bougnaoui temeljilo na nepoštivanju internog pravila kojim se zabranjuje vidljivo nošenje simbola političkih, filozofskih ili vjerskih uvjerenja. Ako je to slučaj, na tom je sudu da provjeri jesu li ispunjeni uvjeti utvrđeni u presudi G4S Secure Solutions, odnosno je li različito postupanje koje proizlazi iz naizgled neutralnog internog pravila koje u stvarnosti određene osobe može dovesti u nepovoljniji položaj objektivno opravdano vođenjem politike neutralnosti te je li primjereno i nužno.

S druge strane, u slučaju da se otkazivanje A. Bougnaoui ne temelji na postojanju takvog internog pravila, trebalo bi odrediti je li poslodavčeva namjera kojom se vodi računa o klijentovim željama da njegove usluge više ne pruža radnica koja nosi islamsku maramu za glavu opravdana u smislu članka 4 stavka 1. Direktive, prema kojem države članice mogu propisati da različito postupanje zabranjeno Direktivom ne predstavlja diskriminaciju kada, zbog prirode određenih profesionalnih djelatnosti ili zbog uvjeta u kojima se obavljaju, takva značajka predstavlja stvarni i odlučujući uvjet za obavljanje određenog zanimanja, ako je svrha opravdana, a zahtjev proporcionalan. S tim u vezi, Europski sud podsjeća da samo u vrlo malom broju slučajeva određena značajka koja je, među ostalim, povezana s vjerom može predstavljati stvaran ili odlučujući uvjet za obavljanje zanimanja. Naime, taj pojam upućuje na značajku koja je objektivno određena prirodom predmetne profesionalne djelatnosti i ne odnosi se na subjektivna promišljanja, kao što je poslodavčeva namjera kojom se vodi računa o klijentovim posebnim željama. Sud stoga odgovara da se poslodavčeva namjera kojom se vodi računa o klijentovim željama da njegove usluge više ne pruža zaposlenica koja nosi islamsku maramu za glavu ne može smatrati stvarnim i odlučujućim uvjetom za obavljanje zanimanja u smislu te direktive.

Presuda u predmetu C-422/16 Verband Sozialer Wettbewerb eV/TofuTown.com GmbH ustanovljava da isključivo biljni proizvodi načelno se ne mogu stavljati na tržište s oznakama poput „mlijeko”, „vrhnje”, „maslac”, „sir” ili „jogurt” koje su pravom Europske unije rezervirane za proizvode životinjskog podrijetla. To također vrijedi ako su ti nazivi dopunjeni pojašnjavajućim ili opisnim dodacima koji upućuju na biljno podrijetlo predmetnog proizvoda. Međutim, postoji popis iznimaka.

Njemačko društvo TofuTown proizvodi i distribuira vegetarijansku i vegansku hranu. Konkretno, ono promovira i distribuira isključivo biljne proizvode pod nazivima „Soyatoo maslac od tofua”, „biljni sir”, „Veggie-Cheese”, „Cream” i drugim sličnim nazivima. Verband Sozialer Wettbewerb, njemačko udruženje kojemu je zadaća, među ostalim, borba protiv nepoštenog tržišnog natjecanja, smatra da to promoviranje povređuje propis EU o nazivima za mlijeko i mliječne proizvode^[22]. Stoga je protiv TofuTowna podnio tužbu za propuštanje Landgerichtu Trier (Zemaljski sud u Trieru, Njemačka). TofuTown smatra, naprotiv, da njegovo promoviranje nije u suprotnosti s predmetnim propisom. Naime, prema njegovu mišljenju, način na koji potrošač shvaća te nazive posljednjih godina znatno se promijenio. Nadalje, on ne upotrebljava nazive poput „maslac” ili „cream” izolirano, nego uvijek zajedno s pojmovima koji upućuju na biljno podrijetlo predmetnih proizvoda, primjerice „maslac od tofua” ili „rice spray cream”. U tom je kontekstu Zemaljski sud od Europskog suda zatražio tumačenje predmetnog propisa EU.

U presudi Europski sud navodi da u svrhu stavljanja na tržište i promoviranja predmetni propis oznaku „mlijeko” načelno zadržava samo za mlijeko životinjskog podrijetla. Nadalje, osim u slučaju izričito predviđenih iznimaka^[23] taj propis oznake poput „vrhnje”, „chantilly”^[24], „maslac”, „sir” i „jogurt” rezervira isključivo za mliječne proizvode, tj. proizvode nastale od mlijeka. Sud iz toga zaključuje da se gore navedene oznake ne mogu zakonito upotrebljavati za označavanje isključivo biljnog proizvoda, osim ako se on nalazi na popisu koji nabroja iznimke, što nije slučaj ni sa sojom ni s tofuom. Sud precizira da dodavanje pojašnjavajućih ili opisnih dodataka o biljnom podrijetlu predmetnog proizvoda, poput onih koje upotrebljava TofuTown, nema utjecaja na tu zabranu. Sud još dodaje da to tumačenje predmetnog propisa ne povređuje ni načelo proporcionalnosti ni načelo jednakog postupanja. Što se tiče načela proporcionalnosti, Sud navodi, među ostalim, da dodavanje pojašnjavajućih ili opisnih dodataka ne može sa sigurnošću u potpunosti spriječiti opasnost dovođenja potrošača u zabludu. Što se tiče načela jednakog postupanja, Europski sud navodi da se TofuTown ne može pozivati na nejednakost postupanja ističući da proizvođači vegetarijanskih ili veganskih nadomjestaka za meso ili ribu nisu podvrgnuti ograničenjima usporedivima s onima kojima su podvrgnuti proizvođači vegetarijanskih ili veganskih nadomjestaka za mlijeko ili mliječne proizvode. Naime, riječ je o proizvodima koji nisu slični i koji su podvrgnuti različitim pravilima.

[22] Uredba (EU) br. 1308/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o uspostavljanju zajedničke organizacije tržišta poljoprivrednih proizvoda i stavljanju izvan snage uredbi Vijeća (EEZ) br. 922/72, (EEZ) br. 234/79, (EZ) br. 1037/2001 i (EZ) br. 1234/2007 (SL 2013., L 347, str. 671.).

[23] Primjerice, za proizvod tradicionalnog naziva „crème de riz” u francuskom. Također, među tim je iznimkama i izričito dopuštena, pod određenim pretpostavkama, upotreba u nazivu proizvoda engleskog izraza „cream” zajedno s dodatnim izrazom, među ostalim, radi označavanja jakih alkoholnih pića ili juha. Popis iznimaka nalazi se u Odluci Komisije 2010/791/EU od 20. prosinca 2010. o popisu proizvoda iz drugog podstavka odjeljka III točke 1. Priloga XII. Uredbi Vijeća (EZ) br. 1234/2007 (SL 2010., L 336, str. 55.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 3., svezak 40., str. 287.).

[24] Tj. mućeno ili tućeno vrhnje.

Novosti u bazi sudskih odluka i internet stranici Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a BiH

Pripremile: Vera Bjelogrić i Šeila Imamović-Brković, Centar za sudsku dokumentaciju, VSTV BiH

Centar za sudsku dokumentaciju VSTV-a, vodi i ažurira bazu izabranih sudskih odluka u Bosni i Hercegovini. Internet stranica Centra za sudsku dokumentaciju jedostupna na linku <https://www.pravosudje.ba/CSD/>, s koje se pristupa bazi sudskih odluka s loginom i šifrom putem linka: <https://csd.pravosudje.ba/vstv/faces/login.jsp?ins=142>. U bazi sudskih odluka dostupno je 11.767 odluka, od čega je 455 odluka uneseno tokom 2017. godine. Obzirom da su u razgovoru sa korisnicima iz pravosuđa i advokature konstatovane određene nedoumice u pogledu mogućnosti pretraživanja i samog koncepta baze, skrećemo pažnju čitaocima da se baza sadržajno obogaćuje zahvaljujući saradnji sa najvišim redovnim sudovima u Bosni i Hercegovini, odnosno entitetskim vrhovnim sudovima, Apelacionim sudom Brčko distrikta BiH, te Sudom BiH.

Sudovi najviše instance ne dostavljaju sve svoje odluke za objavu, već samo one za koje smatraju da su relevantne za sudsku praksu, zbog dobrog obrazloženja nekog pravnog instuta, zauzetog novog stava, interesantnog pitanja koje je pokrenuto u predmetu, i slično. Uz odluku se dostavlja i sentenca, tj. pravni stav koji je zauzet u odluci, primijenjeni pravni propis, te nazivi razmatranih pravnih instituta, kojima se baza dopunjuje kako bi se krajnjem korisniku olakšala pretraga i pronalazak relevantne prakse.

U bazi se zatim ove odluke povezuju sa vezanim presudama nižestepjenih sudova, kao i neka procesna rješenja, najčešće u vezi određivanja ili produženja pritvora, kako bi se korisniku omogućio uvid u tok čitavog postupka, odnosno bolji uvid u činjeničnu i pravnu analizu, te argumentaciju za donesenu odluku. Izuzetak od ovog pravila su odluke u određenim predmetima koji se zbog svoje važnosti po automatizmu dostavljaju na objavu npr. odluke iz predmeta ratnih zločina, predmeti diskriminacije i sl. Odluke se prikazuju u anonimiziranoj formi na način prikazan na slici 1.

Slika 1

Primjer prikaza sudske odluke u bazi

Ovakav način izbora presuda ima za posljedicu da određeni predmeti nižestepeni sudova koji su veoma interesantni za sudsku praksu neće biti sadržani u bazi jer o njima nije odlučivao sud najviše instance. Ovo je naročito važno ako se ima na umu da određeni predmeti zbog zakonskih ograničenja nikada ni ne mogu biti razmatrani od strane najviših redovnih sudova u zemlji, npr. prekršajni, upravni, izvršni, vanparnični itd. Princip uključivanja odluka nižestepeni sudova u bazu, u slučajevima kad je taj sud ujedno i sud posljednje instance u određenom predmetu, kao i način njihovog „samostalnog“ objavljivanja u bazi, svakako je izazov na kojem će se raditi u budućnosti.

Prilikom pretrage dovoljno je izabrati samo jedan parametar za pretragu, bilo da je to izbor nekog od već zadatih parametara^[25] ili ukucavanje željenog parametra (npr. broj odluke, datum donošenja odluke^[26] i sl.). Dakle, nije nužno izabrati sve parametre, što je možda najčešća „greska“ korisnika početnika. Šta više, pretraga se može aktivirati bez biranja ijednog parametra. Naime, samim pritiskom na dugme „traži“ korisniku će se na uvid dati sve odluke koje su dostupne u bazi. Ukoliko korisnik pretražuje bazu da bi pronašao praksu u vezi različitih pravnih instituta, vrlo je važno da svaki put pritisne dugme „poništi pretragu“, kako bi poništio ranije zadate parametre i pristupio pretrazi po novim parametrima.

Još jedna opcija za pretragu je tzv. „pretraga po sadržaju“. Ova pretraga radi po principu google pretraživača i predstavlja možda i najkorisniji alat za brz pronalazak neke odluke, bez obzira da li su joj pridruženi neki indeksni termini od samog suda, tj. administratora baze. Ukucavati se može jedna riječ ili kombinacija više riječi, a od baze se može tražiti da iz lista samo one odluke koje sadrže određenu frazu, sve zadate riječi ili samo neke od njih. Ova pretraga, dakle, omogućava dubinsku pretragu baze i vrlo je precizna. Samo je potrebno prilikom ukucavanja termina imati na umu kako bi se određeni termin mogao upotrijebiti prilikom pisanje odluke imajući u vidu različite padeže, jezičke varijante istog termina i sl. (v. sliku 2.).

The screenshot shows a web interface for searching court decisions. The main search area is titled "Jednostavna pretraga sudskih odluka". It includes several dropdown menus for "Naziv suda / institucije", "Pravna oblast", and "Pismo odluke". There is a text input field for "Pretraga odluka po sadržaju" with the value "valutnom klauzulom ništavost". Below this are radio buttons for search criteria: "Sa određenom trazom" (selected), "Sa svim riječima", and "Sa barem jednom od riječi". There is also a "Sortiraj prema" dropdown set to "Datum donošenja" and radio buttons for "Rastući" and "Opadajući". "Traži" and "Poništi" buttons are at the bottom of the search section.

The "Rezultati pretrage" section shows a table with columns: "Podaci o odluci", "Sažetak / Sažetaka", "Primijenjeni propisi", "Vezane odluke", "Indeksni pojmovi", and "Preuzimanje". Two results are visible:

Podaci o odluci	Sažetak / Sažetaka	Primijenjeni propisi	Vezane odluke	Indeksni pojmovi	Preuzimanje
Broj predmeta: 71 O P 191883 17 Rev Sud / institucija: Vrhovni sud Republike Srbije Sudija: TOMIĆ DILJANA Pravna oblast: GRADANSKO I PRIVREDNO PRAVO Sjedište suda: BANJA LUKA Vrsta predmeta: Parnični predmeti Vrsta odluke: Presuda Stadij postupka: Revizija	Kreditne poslove se mogu zaključiti i realizovati tako da se kreditni iznos isplati u domaćoj valuti (DD) konstatuše obavezna vratačanja predjavnog u tržišnoj protivvrijednosti ugovorom predviđene valute. U tom slučaju se ugovorom o kreditu konstatuše valutna klauzula kao valutometar očuvanja izvozne = u slučaju vještavašt odobrenog i isplata iznosa u EDR ...				[link]
Broj predmeta: 71 O P 191883 15 GŽ Sud / institucija: Okružni sud u Banjoj Luci Sudija: MITROVIĆ HEVENKA Pravna oblast: GRADANSKO I PRIVREDNO					[link]

Slika 2

Primjer pretrage odluka po sadržaju

[25] Naziv suda, pravna oblast, vrsta predmeta, vrsta odluke, pismo odluke, naziv primijenjenog propisa, pravna shvatanja panela, pravni institut.

[26] Ne mora se ukucavati cijeli broj, već samo dio.

Sudijama je takođe interesantna opcija „*moje odluke*“, u kojoj mogu vidjeti odluke koje su oni donijeli u određenom predmetu.

Korisnicima je takođe dostupna mogućnost snimanja pretrage. Dakle, korisnik koji želi stalno pratiti novine u vezi određenog instituta, može kroz opciju napredne pretrage snimiti pretragu po određenom parametru pritiskom na dugme „*snimi*“ (v. sliku 3.). Prilikom slijedećeg prijavljivanja u bazu dovoljno je da korisnik pritisne dugme „*moje snimljene pretrage*“ da bi na uvid dobio kako one odluke koje je pronašao prilikom prvog pretraživanja, tako i one odluke koje su u međuvremenu unesene u bazu.

Slika 3

Primjer snimanja pretrage

Do kraja novembra 2017. godine objavljeno je 190 novih informacija na internet stranici Centra za sudsku dokumentaciju Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine. Najveća dinamika objave vezana je za objavu zakona usvojenih tokom 2017. godine na državnom i entitetskom nivou, te u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine. Tako je objavljeno ukupno 84 zakonska teksta, i to:

- na nivou Bosne i Hercegovine pet (5) zakona:

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini;
- Zakon o izmjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost;
- Zakon o izmjeni Zakona o plaćama i naknadama u institucijama Bosne i Hercegovine;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o upravi;
- Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o ministarstvima i drugim tijelima uprave Bosne i Hercegovine;

- na nivou Federacije Bosne i Hercegovine objavljeno je dvadeset (20) zakona:

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o unutrašnjoj trgovini;
- Zakon o Agenciji za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine;
- Zakon o izmjenama Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine;
- Zakon o Gradu Goražde;
- Zakon o Gradu Livno;
- Zakon o Gradu Cazin;
- Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine;

- Zakon o izmjenama Zakona o finansijskoj konsolidaciji Rudnika uglja u Federaciji Bosne i Hercegovine prema obračunatim a neuplaćenim javnim prihodima u periodu od 2009. do 2015. godine;
- Zakon o bankama, Zakon o jedinstvenom registru korisnika gotovinskih naknada na koje se ne uplaćuju doprinosi;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o investicijskim fondovima;
- Zakon o izmjenama i dopunama zakona o tržištu vrijednosnih papira;
- Zakon o osiguranju;
- Zakon o energijskoj učinkovitosti u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- Zakon o izmjenama Zakona o plaćama i naknadama u organima vlasti Federacije Bosne i Hercegovine, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o istraživanju i eksploataciji nafte i plina u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- Zakon o udomiteljstvu/hraniteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine;
- Zakon o izmjeni zakona o naplati i djelimičnom otpisu dugovanja sportskim kolektivima;
- Zakon o izmjeni Zakona o sistemu poboljšanja kvaliteta, sigurnosti o akreditaciji u zdravstvu;
- Zakon o izmjenama Zakona o Komisiji za vrijednosne papire;

- na nivou Republike Srpske četrdeset tri (43) zakona:

- Ispravka Zakona o Fondu solidarnosti za dijagnostiku i liječenje oboljenja, stanja i povreda djece u inostranstvu;
- Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o privrednim društvima;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prekršajima Republike Srpske;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o komunalnim djelatnostima;
- Zakon o Fondu solidarnosti za dijagnostiku i liječenje oboljenja, stanja i povreda djece u inostranstvu, Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o željeznicama Republike Srpske;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima Republike Srpske;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Ekonomsko-socijalnom savjetu;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske;
- Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o suzbijanju korupcije, organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminala;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o geološkim istraživanjima;
- Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti;
- Zakon o interventnim nabavkama;
- Zakon o izmjenama o dopunama Zakona o vodama;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o veterinarsko-medicinskim proizvodima;
- Zakon o vještacima Republike Srpske;
- Zakon o veterinarstvu;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o notarima;
- Krivični zakonik Republike Srpske;
- Zakon o Nacionalnom parku "Drina";
- Zakon o poreznom sistemu Republike Srpske;
- Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o plaćama zaposlenih u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske;
- Zakon o zastupanju u osiguranju i posredovanju u osiguranju i reosiguranju;
- Zakon o dopuni Zakona o društvima za osiguranje;
- Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju Republike Srpske;
- Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda u Republici Srpskoj;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vazduha;

- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i spasavanju u vanrednim situacijama;
- Zakon o ugostiteljstvu;
- Zakon o turizmu;
- Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju;
- Ispravka Zakona o željeznicama Republike Srpske;
- Zakon o hrani;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti potrošača u Republici Srpskoj;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o muzejskoj djelatnosti;
- Zakon o izmjenama Zakona o oružju i municiji;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o tržištu hartija od vrijednosti;
- Zakon o bankama Republike Srpske;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske;
- Zakon o prestanku važenja Zakona o posebnom doprinosu za solidarnost;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit;

- na nivou Brčko distrikta Bosne i Hercegovine sedamnaest (17) zakona:

- Zakon o izmjeni Zakona o budžetu Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
- Zakon o izmjeni Zakona o vanparničnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
- Zakon o nasljeđivanju Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
- Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o Trezoru Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
- Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o Direkciji za finansije Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
- Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o Poreznoj upravi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine
- Zakon o izmjenama Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine
- Zakon o izmjenama Zakona o Vladi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine;
- Zakon o izmjeni Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine;
- Zakon o izvršenju Budžeta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine za 2017. godinu;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o papirima od vrijednosti;
- Zakon o mladima Brčko distrikta Bosne i Hercegovine;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o investicionim fondovima;
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom planiranju i građenju;
- Zakon o dopunama Zakona o porezu na dohodak;
- Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine;
- Zakon o prijevozu u drumskom saobraćaju Brčko distrikta BiH (prečišćeni tekst).

U vezi sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava objavljeno je 14 informacija o predmetima protiv Bosne i Hercegovine, 38 informacija o izabranim predmetima u odnosu na zemlje u okruženju ili šire, te pregledi prakse Evropskog suda za ljudska prava za 2014., 2015. i 2016. godine. Redovno je praćen i rad Ustavnog suda BiH.

Na stranici je objavljen i određeni broj publikacija i časopisa, uključujući biltene Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i Suda Bosne i Hercegovine za 2016. godinu, edukativni priručnici (npr. *Priručnik za upravljanje sudskim postupkom*, *Proaktivna uloga suda za upravljanje postupkom* i sl.), časopisi *Nova pravna revija*, *Pravna hronika*, rezultati istraživanja na temu „Odgovor BiH pravosuđa na korupciju“, publikacija „Naknada nematerijalne štete u krivičnim i parničnim postupcima u BiH“, prevodi mišljenja konsultativnog vijeća evropskih sudija, kao i druge interesantne vijesti i aktuelnosti iz pravosuđa.

Edukacija nosilaca pravosudnih funkcija u 2018. godini u okviru Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine

Pripremila: Adela Čomić, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine

Centri za edukaciju sudija i javnih tužilaca u FBiH i RS će u 2018. godini implementirati edukacije za pravosudne pripravnike, stručne saradnike i savjetnike, te sudije i tužioce.

Programi edukacije za 2018.godinu nastali su kao rezultat saradnje sa pravosudnom i akademskom zajednicom, ali i refleksije bosanskohercegovačkog puta u članstvo EU. Početna obuka novoimenovanih sudija i tužilaca u trajanju od osam dana bila je predmet brojnih sastanaka Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (VSTV) i Centara i Pravosudne komisije Brčko distrikta BiH.

Program za pripravnike i početna obuka za stručne saradnike u pravosuđu

Programi za pripravnike (tri edukacije), kao i početna obuka (tri godine po četiri modula iz svih pravnih oblasti) za stručne saradnike i savjetnike u pravosuđu su ranije usvojeni i nije bilo izmjena. U okviru obuke za pripravnike, seminar „Organizacija pravosuđa i etika“ posebno tretira mjesto Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) u pravnom sistemu BiH. U okviru Početne obuke, u drugoj godini, stručni saradnici i savjetnici će imati priliku detaljnije izučiti Evropsku konvenciju o ljudskim pravima u segmentu ravnopravnosti polova.

Posebni seminari u oblasti primjene EKLJP-a za stručne saradnike Suda BiH i Ustavnog suda BiH biće organizovani dvaput u namjeri da se što više zastupi praksa Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) u nacionalnom zakonodavstvu. U saradnji sa AIRE Centrom, polaznicima edukacija će biti predstavljena najnovija praksa ESLJP-a te primjena iste pred domaćim sudovima u Bosni i Hercegovini.

Početna obuka za novoimenovane sudije i tužioce

VSTV BiH ove je godine prvi put usvojilo i Centrima dostavilo listu edukacija koje su veoma preporučene za novoimenovane sudije i tužioce, koji su u prvoj godini od imenovanja obavezni pohađati edukacije u trajanju od osam dana. Osim uobičajenih i ranije realiziranih edukacija koje su se odnosile na izradu akata te pripreme za postupak, oblast etike i CMS/TCMS, među naročito preporučenim temama našao se i instruktivni, jednodnevni seminar „Fundamentalni postulati Strazburškog sistema zaštite ljudskih prava“. Ovim bi seminarom sve novoimenovane sudije i tužioci trebali usvojiti znanja o EKLJP-a, uslovima prihvatljivosti, rokovima te sadržaju aplikacije i sudskoj praksi.

Kontinuirana obuka

U okviru kontinuirane obuke za sudije i tužioce, uobičajeno će se u svim sferama pravosudnog djelovanja organizovati edukacije u saradnji sa partnerima ili samostalno.

Oblast Evropskog prava zastupljena je jednim seminarom – „Zaštita temeljnih prava u EU i BiH“.

U okviru oblasti zaštite ljudskih prava, posebna će se pažnja posvetiti praksi ESLJP-a kroz slijedeće seminare: Zaštita od diskriminacije; Jednakost spolova i zaštiti od nasilja u porodici; Antidiskriminaciono pravo: primjeri iz prakse i procesno dokazivanje diskriminacije; Krivična djela počinjena iz mržnje, govor mržnje i diskriminacija počinjena na osnovu seksualne orijentacije rod-nog identiteta i spolnih karakteristika.

Centri su 2017.godine potpisali Ugovor o donaciji sa **Vijećem Evrope** o projektu „Jačanja pravosud-ne ekspertize o slobodi izražavanja i primjeni člana 10 Evropske konvencije (JUFREX)“. U okviru ovog projekta u 2018. godini biće realizovana ukupno četiri seminaru (u oba Centra) sa posebnim akcentom na zaštitu od klevete i govor mržnje. U svim seminarima predviđeno je predstavljanje prakse ESLJP-a te u tom kontekstu analiza domaće sudske prakse.

Zaštita ljudskih prava tema je edukacija i u okviru prakse Ustavnog suda BiH po apelacijama iz kri- vične i iz građanske oblasti.

U okviru krivične oblasti u edukacijama za sudije i tužioce zastupljene su sve aktuelne teme. Seminari o krivičnom postupku uvijek sobom nose i teme zaštite prava osumnjičenih i optuženih, ali i žrtava. U tom smislu, imajući u vidu Rješenje Ustavnog suda BiH posebno će se analizirati segment pri- mjene posebnih istražnih radnji i zaštite ljudskih prava. Ostale teme u krivičnoj oblasti obuhvaćaju: praksu Vrhovnog suda Federacije BiH; međunarodnu pravnu pomoć u krivičnim stvarima; mjere zaštite oštećenih u krivičnim postupcima; troškove krivičnog postupka; seksualno uznemiravanje u sferi krivičnog djela, nasilje u porodici, pranje novca, korupciju u javnim nabavkama; visokoteh- nološki kriminal koji seorganizuju se samostalno, i u saradnji sa OSCE Misijom u BiH ili u saradnji sa Vijećem Evrope; krivična djela počinjena iz mržnje; trgovinu ljudima; istraživanje terorističkih aktivnosti; ilegalnu krađu umjetnina: krivična djela protiv sigurnosti javnog prometa... Navedene aktivnosti će se uglavnom sprovoditi tokom dvodnevnih edukacija.

Za tužioce će se u 2018. godini organizovati nekoliko specijalističkih i naprednih specijalističkih obuka. Akcenat je na usvajanju dubokih znanja o postupanju u određenoj vrsti predmeta. Napredne specijalističke obuke (za osobe koje su uspješno okončale dvogodišnje specijalističke obuke) se organizuju u oblastima: korupcije, borbe protiv organizovanog i privrednog kriminala te kibernetič- kog kriminala. Predviđeno je da svaka oblast ima dvije edukacije u trajanju od dva dana.

Posebna specijalistička obuka za tužioce i ovlaštene službene osobe biće implementirana kroz na- redne tri godine: svake godine po dvije dvodnevne radionice o oblastima forenzičkih ispitivanja i korištenju rezultata u istrazi i krivičnom postupku- forenzička biologija, daktiloskopija, balistika, mehanoskopija, forenzika dokumenata i rukopisa kao i forenzička hemija.

Ostale edukacije u krivičnoj oblasti odnose se na specijalističku obuku o postupanju sa maloljetnici- ma u sukobu sa zakonom, ratne zločine, seminare o korištenju i mogućnostima primjene forenzičkih dostignuća i oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom.

Sudije prekršajnih referata o aktuelnim će pitanjima imati priliku razgovarati na jednom seminaru posvećenom aktuelnostima iz ove oblasti, ali i savjetovanju iz oblasti prekršaja koje se od prošle godine uračunava u dane obavezne edukacije.

U oblasti građanskog prava, zastupljena je praksa Vrhovnog suda Federacije BiH te nekoliko semi- nara koji se tiču aktuelnosti u oblasti parničnog postupka. U Brčkom će biti organizovan jednodnev- ni seminar „Pravo na obrazloženu sudsku odluku u praksi redovnih sudova u Bosni i Hercegovini u građanskoj oblasti“.

U okviru propisa, posebno će biti analizirani Zakon o stvarnim pravima, zaključenje ugovora prema Zakonu o obligacionim odnosima, te ugovori o prodaji u domaćem i međunarodnom pravu.

Radno pravo sudijama će ponuditi edukaciju u oblasti novih propisa – u individualnom i kolektivnom radnom pravu te okrugli sto o aktuelnim pitanjima.

U oblasti privrednog prava, nešto veći broj edukacija planiran je u segmentu zaštite korisnika finansijskih usluga, tržišta vrijednosnim papirima i registracije privrednih subjekata u Federaciji BiH uz neizostavnu edukaciju o likvidaciji i stečaju. Odmah početkom godine, održati će se edukacija na temu „Odgovornost međusobno povezanih društava u koncern ili holding“, koja će omogućiti sudijama razmjenu iskustava i praksi u odlučivanju po pitanju tzv. „*Lex Agrokor*“.

U pogledu izvršne oblasti, centar će organizovati nekoliko edukacija, kako za sudije, tako i za sudske izvršitelje, čime će se omogućiti efikasija komunikacija i rad na predmetima izvršenja.

Vođen dobrim iskustvom iz ove i prethodnih godina, Centar će za sudije Upravnog odjela Suda BiH organizovati okrugli sto za predstavnicima drugih institucija u području: javnih nabavki, prava konkurencije, zakona o strancima te naknade štete u području kršenja zakona o zaštiti osobnih podataka.

Imajući u vidu potrebe da se sudski i tužilački menadžment unaprijedi, planirane su edukacije kojima će se omogućiti razvoj upravljačkih vještina rukovodilaca institucija, ali i šefova odjela u pravosudnim institucijama, kako po pitanju kreiranja i upravljanja budžetom, tako i po pitanju međusobne komunikacije.

Posebnu temu i novitet u 2018.godini predstavlja edukacija o CITES Konvenciji i krijumčarenju ugroženih vrsta, čime se prvi put ova izuzetno lukrativna ilegalna djelatnost stavlja u fokus pravosuđa BiH.

Etički standardi nosilaca pravosudnih funkcija u svjetlu Smjernica za sprječavanje sukoba interesa u pravosuđu, biće zastupljeni kroz nekoliko radionica i seminara u 2018.godini.

Neizostavan dio Programa edukacije sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini su i dva Savjetovanja iz krivične oblasti (za sudije i tužioce) te dva savjetovanja iz građanske oblasti i jedno iz porodičnog prava – u oragnizaciji udruženja sudija i fakulteta u Bosni i Hercegovini.

Novitet *Programa* je Engleski jezik za pravnike- koji će u 2018. godini ponuditi nosiocima pravosudnih funkcija produblјivanje znanja stručnog pravnog engleskog jezika, koji će im olakšati razumijevanje odluka ESLJP-a i drugih sudova koje nisu prevedene na domaće jezike.

Program početne obuke i stručnog usavršavanja Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine će od januara 2018. godine biti dostupan na internet stranici: www.fbih.cest.gov.ba.

Plan i program Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj u 2018. godini

Pripremio: Tomislav Čavić, Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj

Program obuke Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj (CEST RS) za 2018. godinu, koji je usvojen od strane Upravnog odbora CEST RS, u sebi sadrži:

- Program stručnog usavršavanja sudija i javnih tužilaca i
- Program početne obuke.

Program stručnog usavršavanja i početne obuke CEST RS za 2018.godinu je kreiran, prije svega na osnovu odredbi važećeg Zakona o Centru za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj (*Službeni glasnik Republike Srpske*, broj: 49/02, 77/02, 30/07 i 63/14), a zatim na bazi iskazanog interesa pravosudne zajednice, prikupljenih prijedloga od pravosudnih institucija, preporuka Visokog sudskog i tužilačkog savjeta Bosne i Hercegovine, prijedloga sudija i javnih tužilaca, edukatora, nevladinih i međunarodnih organizacija čiji su projekti uključeni u edukaciju sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini, te na osnovu analize različitih sudskih odluka, posebno odluka Evropskog suda za ljudska prava.

Osim toga, ovaj program stručnog usavršavanja i početne obuke sudija i javnih tužilaca je osmišljen na osnovu izvršenih analiza potreba za edukacijom, na način da su u saradnji sa predsjednicima sudova i glavnim tužiocima u Republici Srpskoj, uočene i konstatovane slabosti sudija i javnih tužilaca u vršenju svojih svakodnevnih poslova, kao i potreba pravosudnih institucija u kojima rade, da raspoložu kompetentnim sudijama i tužiocima, koji će znati da pravilno primjene zakon.

Program stručnog usavršavanja i početne obuke CEST RS za 2018.godinu sadrži preko stotinu aktuelnih tema koje odgovaraju potrebama obuke sudija i javnih tužilaca, koja obuka ih priprema i osposobljava za efikasno obavljanje pravosudne funkcije, u svjetlu glavnog zahtjeva koji je postavljen pred sudije i javne tužioce, a to je: *stručnost, nezavisnost i nepristrasnost*.

U izvještaju Evropske komisije je istaknuto da je modernizacija obuke za sudije i tužioce u Bosni i Hercegovini jedan od prioriteta u narednim godinama, ističući da je potrebno, između ostalog, kroz izbor tema poboljšati standarde, metodologiju i izvođenje obuke, te posebnu potrebu za sistematskim provođenjem specijalističke obuke i veće zastupljenosti radionica i praktičnih rješenja u edukaciji.

S tim u vezi, od strane Visokog sudskog i tužilačkog savjeta BiH, u 2017.godini je usvojena Srednjoročna strategija za početnu obuku i stručno usavršavanje sudija i tužilaca za period 2017. – 2020., koju su zajednički izradili Centri za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj i u Federaciji BiH i Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH, a koja definiše strateške pravce i ciljeve djelovanja svih institucija koje su uključene u razvoj i realizaciju obuke sudija i javnih tužilaca.

Ovim srednjoročnim planom date su strateške smjernice za stručno usavršavanje sudija i javnih tužilaca, za početnu obuku za novoimenovane sudije i tužioce, stručne saradnike i pripravnike, kao i za programe obuke i razvoja za edukatore, saradnju i koordinaciju sa domaćim i stranim partnerima

koji se bave edukacijom sudija i javnih tužilaca, kao i za poboljšanje saradnje između tri institucije za provođenje edukacije, i to: u Republici Srpskoj, Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu BiH.

Edukacija sudija i javnih tužilaca je od suštinske važnosti za obavljanje njihovih funkcija, jer predstavlja garanciju njihove nezavisnosti i nepristrasnosti, te predstavlja, ne samo pravo, već i dio etičkih obaveza da svoju profesionalnu kompetentnost održavaju na visokom nivou i da je dalje unapređuju.

Kvalitet rada nosilaca pravosudnih funkcija u mnogome zavisi od kvalitetnog programa stručnog usavršavanja i početne obuke, koji je pripremljen za nosioce pravosudnih funkcija, a što doprinosi unapređenju efikasnosti pravosuđa, pravnoj sigurnosti i jačanju povjerenja javnosti u pravosudni sistem BiH.

Kroz Program stručnog usavršavanja sudija i javnih tužilaca CEST RS za 2018.godinu, koje je prema važećem zakonu obavezno za sudije i javne tužioce svih nivoa, se ovoj ciljnoj grupi omogućava kontinuirana obuka, koja se sastoji kako od obuke usmjerene na primjenu zakonskih propisa, tako i na praćenje izmjena istih, te razvijanje i usavršavanje sudijskih i tužilačkih vještina, te upoznavanje sa međunarodnim standardima i propisima Evropske unije, a što određuje i sadržaj ovog programa. Stručno usavršavanje daje mogućnost razmjene iskustava, podsticanja i ujednačavanja sudske prakse i omogućava proširivanje znanja u vezi sa zakonskim rješenjima i praksom.

Ovim programom su predviđene i aktivnosti koje se odnose na sudijske i tužilačke vještine, kao i vještine istupanja u javnosti, u cilju razvijanja i odnosa sa medijima, a sve sa ciljem da nezavisnost pravosuđa u javnosti bude prezentovana na najbolji mogući način.

Teme koje su obuhvaćene Programom stručnog usavršavanja CEST RS za 2018.godinu su razvrstane po oblastima: krivičnopravna; građanskopravna; vanparnična; izvršna; upravno-pravna; privredno-pravna; i prekršajno-pravna oblast.

Kroz Program početne obuke CEST RS za 2018.godinu, se organizuje i sprovodi početna obuka za novoimenovane sudije i javne tužioce, kao i lica koja se namjeravaju baviti ulogom sudije i javnog tužioca, a to su stručni saradnici i pripravnici koji su zaposleni u sudovima i javnim tužilaštvima, kao i lica koja se namjeravaju baviti dužnostima sudije ili javnog tužioca. Cilj pružanja obavezne početne obuke je sticanje vještina neophodnih za efektivno i efikasno vršenje sudijske, odnosno tužilačke dužnosti, uključujući i sticanje svestranih iskustava iz prakse, profesionalne etike i sagledavanja svih segmenata uloge i značaja odgovornosti koje su stručnim saradnicima povjerene u njihovim redovnim poslovima.

Početnoj obuci novoimenovanih sudija i javnih tužilaca, kao posebnom vidu početne obuke, posvetiće se posebna pažnja kroz uvođenje sistema mentorstva u sudove i javna tužilaštva, u kojem bi sudije i javni tužioci sa dokazanim iskustvom i znanjem pomagali i usmjeravali novoimenovane sudije i javne tužioce, kroz savladavanje i sticanje praktičnih vještina u radu, kao i primjenu pojedinih procesnih odredbi.

VSTS BiH je kroz prijedloge 12 posebnih tema za početnu obuku novoimenovanih sudija i javnih tužilaca, koje su fokusirane na učenje i razvoj zajedničkih vrijednosti, a koje teme su uvrštene u Program stručnog usavršavanja i početne obuke CEST RS za 2018.godinu, odredio okvir i ciljeve početne obuke i programa obuke za novoimenovane sudije u 2018.godini.

Među ovim temama posebno treba istaći teme koje se odnose na edukaciju iz oblasti zaštite ljudskih prava i primjenu Evropske konvencije, pod nazivom:

„Primjena prakse Evropskog suda za ljudska prava u postupcima pred domaćim sudovima“

Ova tema će biti realizovana na seminaru koji će se organizovati u drugoj polovini 2018.godini sa AIRE Centrom, na kojem će se novoimenovane sudije upoznati sa praksom Evropskog suda za ljudska prava i sticati znanja i vještine u primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima, a što će značajno ubrzati ugradnju evropskih pravnih standarda u domaću sudsku praksu i pravosudni sistem u BiH.

„Stavovi iz odluka Ustavnog suda BiH i njihov uticaj na sudsku praksu“

Na ovom seminaru, koji će biti organizovan u prvoj polovini 2018.godine će se prezentovati odluke Ustavnog suda BiH iz oblasti zaštite ljudskih prava i primjenu Evropske Konvencije o ljudskim pravima i slobodama i upoznati sudije i javni tužioci sa obavezom poštivanja odluka Ustavnog suda BiH.

Osim ovih tema, prema Programu stručnog usavršavanja i početne obuke za 2018.godinu, u okviru posebne obuke za novoimenovane sudije i javne tužioce iz oblasti poznavanja evropskog prava, biće organizovani seminari na temu:

Osnovi Evropskog prava je tema od velikog značaja za informisanost nosilaca pravosudnih funkcija o osnovnim principima Evropskog prava i pravnom poretku koji ostvaruje određeni uticaj na njihov svakodnevni posao i život, kao i značaj Evropskog prava i prakse za razvoj domaćeg prava.

Pravo na slobodu izražavanja – član 10 Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

U okviru saradnje sa regionalnim programom vijeća Evrope pod nazivom: “Jačanje pravosudne ekspertize o slobodi izražavanja i medija u Jugoistočnoj Evropi” (JUFREX), kao zajedničke aktivnosti Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj i Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH, u 2018.godini će se realizovati ukupno 4 seminara i jedna Konferencija na više tema iz oblasti kao što su:

- Opšta pitanja vezana za član 10 Evropske Konvencije;
- Zaštita slobode izražavanja;
- Sudska praksa vezana za konkretna pitanja;
- Sistem restrikcija u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja;
- Tri uslova koja treba ispuniti za legitimno miješanje u korišćenje slobode izražavanja;
- Zaštita novinarskih izvora i zakoniti ciljevi.

Cilj ovih seminara i konferencije je unapređenje primjene standarda u kontekstu člana 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima, kao i prenos prakse evropskog suda i doprinos harmonizaciji sudske prakse u BiH.

Program stručnog usavršavanja i početne obuke Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj za 2018.godinu biće objavljen na internet stranici CEST RS (www.rs.cest.gov.ba), gdje se mogu pronaći i informacije o trenutnim i budućim aktivnostima CEST RS.

Novosti iz zakonodavstva

Uloga ove rubrike jeste da upozna čitaoce s novinama u zakonodavstvu u BiH, posebno s onima koje mogu uticati na primjenu EKLJP-a i njenih standarda. Ova rubrika ne predstavlja iscrpnu listu već izbor važnijih aktuelnih zakonodavnih inicijativa ili rješenja, te sadrži opis zakonskog akta o kojem je riječ, kao i komentar načina na koji on utiče na primjenu relevantnih evropskih pravnih standarda. U ovom broju predstavljamo dva zakona: Krivični zakonik Republike Srpske i Zakon o izmjenama i dopunama zakona Zakona o transplantaciji organa i tkiva u svrhu liječenja.

Krivični zakonik Republike Srpske (*Službeni glasnik Republike Srpske* broj 64/17) je donesen kao rezultat težnji da se izvrše opsežne izmjene dotad važećeg Krivičnog zakonika iz 2003. godine s izmjenama i dopunama. Razlozi za donošenje novog Krivičnog zakonika Republike Srpske se ogledaju u sljedećem, prethodni Krivični zakon Republike Srpske donesen je 2003. godine i mijenjan šest puta; pojavila se potreba za usklađivanjem krivičnog zakonodavstva sa razvojem društva, zakonodavstvom EU, standardima Vijeća Evrope i Ujedinjenih nacija, te spada u set antikorupcionih zakona.

Obzirom na obimnost Krivičnog zakonika, navest ćemo ovdje samo najznačajnije novine u odnosu na prethodni krivični zakon.

U opštem dijelu novine se ogledaju u novim sankcijama. Tako je uvedena nova kazna zabrane upravljanja motornim vozilom (član 42). Dok se kazna zatvora u trajanju do jedne godine može izuzetno izvršiti i u prostorima u kojima osuđeni stanuje (kućni zatvor). Ovakav način izvršenja kazne zatvora sud može odrediti učiniocu koji je star ili iznemogao, teško bolestan, invalidno lice, trudna žena, samohrani roditelj maloljetne djece, ako se može očekivati da će se i na taj način postići svrha kažnjavanja i ako je učinilac sa tim saglasan (član 46 stav 5). Istovremeno je zakonski minimum za kaznu zatvor podignut na tri mjeseca (član 46 stav 1). Kao nova mjera bezbjednosti, propisana je mjera – zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama (član 72 tačka 5).

U okviru kaznene evidencije uvodi se poseban registar lica koja su pravosnažno osuđena za krivična djela učinjena na štetu polnog integriteta djeteta. Sadržaj i obim podataka, njihovo čuvanje, kao i uslovi za davanje podatka iz ovog registra uređuje se posebnim propisom (član 92 stav 2).

U okviru posebnog dijela Krivičnog zakonika izvršene su izmjene odredbi o oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom (Glava V Krivičnog zakonika), posebno u odnosu na oduzimanje predmeta ili sredstava koja su korištena za izvršenje krivičnog djela ili su za to bila namijenjena, kao i sredstava koja su nastala njihovim vršenjem, bez obzira na vlasništvo nad predmetima, s tim da se ne dira u prava vlasnika oduzetih sredstava i prava trećih lica. Kod krivičnih djela terorizma, također je predviđeno oduzimanje i objekata i drugih nepokretnosti koji se namijenjene ili su korištene za izvršenja djela terorizma (član 299 stav 5).

Glava XII - Krivična djela protiv života i tijela definiše precizno krivična djela *Prinudna sterilizacija* (član 134) i *Genitalno sakaćenje žena* (član 133), dok Glava XIII - Krivična djela protiv sloboda i prava građana prvi put inkriminira *Proganjanje*: Ko uporno i kroz duže vrijeme prati ili uhodi drugo lice ili s njim direktno ili preko trećeg lica nastoji uspostaviti ili uspostavlja neželjeni kontakt ili na drugi način kod tog lica izaziva promjene životnih navika, tjeskobu ili strah za vlastitu sigurnost ili sigurnosti njoj bliskih lica, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do dvije godine (član 144 stav). Ako je djelo iz člana 144 stava 1 izvršeno u odnosu na sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili vanbračnog partnera, lica sa kojim je izvršilac bio u intimnoj vezi ili prema djetetu, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine (član 144 stav 2).

Svakako je važno spomenuti i sasvim novu grupu krivičnih djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (Glava XV), a što predstavlja ispunjavanje obaveza koje za BiH proizlaze iz međunarodnih konvencija. Granica za kažnjavanje dobrovoljnih odnosa sa maloljetnicima podignuta je sa 14 na 15 godina starosti, u ovoj glavi.

Krivični zakonik sadrži i posebnu Glavu XVIII-Krivična djela protiv prava po osnovu rada, u odnosu na prethodni krivični zakon, uvedeno je novo krivično djelo je Zlostavljanje na radu (član 210), kojim je regulisano da ko na radu ili u vezi s radom drugog vrijeđa, ponižava, zlostavlja ili na drugi način uznemirava i time naruši njegovo zdravlje, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do dvije godine. Krivično gonjenje za krivično djelo iz stava 1 ovog člana, se preduzima po prijedlogu.

Krivično djelo *Pranje novca* (član 263) je propisano na način kako je to preporučeno od strane Moneyvala, odnosno kako je to već učinjeno u nekim zakonodavstvima iz okruženja. Pored tog krivičnog djela u Glavi XXI i druga krivična djela protiv privrede i platnog prometa su takođe značajno izmijenjena, a uvedena su i nova koja su upravljena na suzbijanje različitih oblika finansijskog i privrednog kriminala, koja imaju i karakter antikorupcijskih krivičnih djela); *Zloupotreba u postupku privatizacije* (član 268), te *Fiktivno učešće u privatizaciji* (član 269).

Uvedena su nova krivična djela protiv terorističkih aktivnosti: *Stvaranje terorističkih grupa ili organizacija* (član 301), *Javno podsticanje na terorističke aktivnosti* (član 302), *Vrbovanje i obučavanje za vršenje terorističkih djela* (član 303) i *Formiranje i obučavanje grupa radi pridruživanja stranim terorističkim organizacijama* (član 304). Finansiranje terorizma značajno je izmijenjeno i prošireno, te obuhvata i službena ili odgovorna lica u banci ili drugoj finansijskog instituciji ili lica koje vrši poslove od javnog interesa koja su ovlaštena za preduzimanje mjera ili radnji za sprečavanje finansiranja terorizma, koja svjesno propuste da preduzmu zakonom propisane mjere i time omogući izvršenje djela (član 300 stav 3).

U Glavi XXII (član 278 do 298) propisana su krivična djela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Republike Srpske, u odnosu na prethodni Krivični zakon, propisana su nova krivična djela: *Sprečavanje borbe protiv neprijatelja* (član 284), *Služba u neprijateljskoj vojsci* (član 285), *pomaganje neprijatelju* (član 286), *protivzakonito formiranje paravojnih i parapolicijskih snaga* (član 287), *podrivanje odbrambene moći Republike Srpske* (član 288).

U skladu s Direktivom Evropskog parlamenta i standardima Vijeća Evrope, krivična djela iz Glave XXIX - Krivična djela protiv životne sredine su redefinisana, te je uveden i određeni broj sasvim novih krivičnih djela koja se odnose za zaštitu šumskih i biljnih zajednica i njihovih staništa (član 376), *Protivzakonito iznošenje i unošenje strogo zaštićenih biljaka ili životinja ili genetski modifikovanih organizama* (član 379) i *Ugrožavanje ozonskog omotača* (član 380).

Zakon o izmjenama i dopunama zakona Zakona o transplantaciji organa i tkiva u svrhu liječenja mijenja određene odredbe Zakona o transplantaciji organa i tkiva u svrhu liječenja (*Službene novine Federacije BiH*, broj 75/09) u cilju otklanjanja nedostataka Zakona u svrhu liječenja u smislu da se pruži mogućnosti darivanja organa i korištenja istih u svrhu transplantacije. **Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama zakona Zakona o transplantaciji organa i tkiva u svrhu liječenja** Dom naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine usvojio je na 14. izvanrednoj sjednici od 9.11.2017. godine i Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine na 22. vanrednoj sjednici održanoj 21.11.2017. godine, u istovjetnom tekstu, međutim do objavljivanja ovog broja časopisa *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o transplantaciji organa i tkiva u svrhu liječenja* nije objavljen u službenim glasilima.

Ovaj Zakon se mijenja na način da se osigura tzv. „pretpostavljeni pristanak”, čime sedozvoljava uzimanje organa i tkiva sa umrle osobe radi presađivanja u svrhu liječenja pod uvjetom da se darovalac za života nije tome izričito protivio. Ovim se očekuje proširenja kruga mogućih darivalaca. Većina odredaba je upravo s ovim u vezi.

Istovremeno se član 20 važećeg Zakona mijenja, kako bi se bliže odredila rodbinska veza koja je uvjet za uzimanje organa, odnosno tkiva od živog darivaoca, obzirom da se ista može provoditi u korist primaoca organa, odnosno tkiva samo u slučaju rodbinske veze, odnosno tkiva od živog darivaoca, može provoditi u korist primaoca organa, odnosno tkiva samo u slučaju rodbinske veze, bračnog i vanbračnog partnerstva i srodstva po tazbini. Pod rodbinskom vezom smatraju se roditelji, djeca, brat odnosno sestra, kao i ostali krvni srodnici u pravoj liniji bez obzira na stepen srodstva, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom srodstva. Darivalac organa, odnosno tkiva može biti bračni, odnosno vanbračni partner, kao i srodnik po tazbini zaključno sa četvrtim stepenom. Pored uslova iz stavova 2 i 3 člana 20, darivalac organa, odnosno tkiva mora biti osoba koja je punoljetna.

Izmjenama i dopunama je regulisano da je dozvoljeno uzimati organe i tkiva sa umrle osobe radi presađivanja u svrhu liječenja pod uvjetom da se darovalac za života nije tome protivio u pismenom obliku (član 30 stav 1). Pisanu izjavu o nedarivanju organa i tkiva poslije smrti u svrhu liječenja iz člana 30 stav 1 punoljetna osoba sposobna za rasuđivanje daje izabranom liječniku primarne zdravstvene zaštite ili nadležnom kantonalnom ministarstvu zdravstva, odnosno Ministarstvu (član 30 stav 2). Slijepa osoba, gluha osoba koja ne zna čitati, nijema osoba koja ne zna pisati i gluhoslijepa osoba daje izjavu o nedarivanju organa i tkiva u svrhu liječenja izabranom liječniku primarne zdravstvene zaštite ili nadležnom kantonalnom ministarstvu zdravstva, odnosno Ministarstvu, pred dva svjedoka uz pomoć zakonskog zastupnika, odnosno staratelja (član 30 stav 3). Pisana izjava o nedarivanju organa i tkiva iz može se opozvati u svakom trenutku (član 30 stav 4).

Uvodi se novi član 30a, kojim je regulisano kad i pod kojim uslovima je dozvoljeno uzimati tkiva donatora, koji za života nije dao pristanak. Tako je do uspostavljanja registra osoba koje nisu saglasne sa darovanjem organa i tkiva poslije smrti iz člana 6 stav 1 alineja 4, kao i člana 45 stav 1 tačka 4 Zakona, dozvoljeno uzimati organe i tkiva sa umrle osobe radi presađivanja u svrhu liječenja, samo uz pisani pristanak bračnog ili vanbračnog druga, punoljetnog djeteta, roditelja, punoljetnog brata ili sestre umrle osobe. Nakon uspostavljanja registra iz člana 30a stav 1 Zakona, dozvoljeno je uzimati organe i tkiva sa umrle osobe radi presađivanja u svrhu liječenja, uz pisani pristanak bračnog ili vanbračnog druga, punoljetnog djeteta, roditelja, punoljetnog brata ili sestre umrle osobe, i to u slučaju kada izjava darivaoca o nedarivanju organa i tkiva nije uvedena u registar.

Precizirane su odredbe koje se tiču uspostavljanja sistema za praćenje i dojavu ozbiljnih štetnih događaja i ozbiljnih štetnih reakcija, te sistem za povlačenje iz primjene organa koji su izazvali ili koji mogu izazvati ozbiljan štetan događaj ili ozbiljnu štetnu reakciju.

Kaznene odredbe iz člana 56 su pooštrene u odnosu na izvornu verziju Zakona.

Najava sljedećeg broja *Pravne hronike*

Sljedeći broj *Pravne hronike* (broj 7) će biti objavljen u aprilu 2018. godine.

Teme koje će biti obuhvaćene su: Praksa Suda Evropske Unije; Novine u praksi Evropskog suda za ljudska prava; Ustavnog suda Bosne i Hercegovine; Suda Bosne i Hercegovine; Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine; Vrhovnog suda Republike Srpske i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH, sve za prvu polovinu 2017. godine. U sljedećem broju članci će biti posvećeni novim bazama sudskih odluka u vezi primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Elektronsko izdanje *Pravne hronike* je dostupno na internet stranici www.pravnahronika.org.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

The AIRE Centre
Advice on Individual Rights in Europe

British Embassy
Sarajevo